

The Role of Women in Peace Processes and Conflict Resolution

A Comparative Case Study of Northern Ireland
Roundtable Meeting Report

**Barış Süreçlerinde ve Çatışma
Çözümünde Kadınların Rolü**
Kuzey İrlanda Karşılaştırmalı İnceleme
Çalışması Yuvarlak Masa Toplantı Raporu

Ankara

29 July | Temmuz 2017

**The Role of Women in Peace Processes
and Conflict Resolution**
**A Comparative Case Study of Northern Ireland
Roundtable Meeting Report**

Ankara

29 July 2017

Published by / Yayınlayan
Democratic Progress Institute – Demokratik Gelişim Enstitüsü
11 Guilford Street
London WC1N 1DH

www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+ 44 (0) 20 7405 3835

First published / İlk Baskı, 2017

ISBN: 978-1-911205-19-7

© DPI – Democratic Progress Institute / Demokratik Gelişim Enstitüsü

DPI – Democratic Progress Institute is a charity registered in England and Wales. Registered Charity No. 1037236. Registered Company No. 2922108

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108

This publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee or prior permission for teaching purposes, but not for resale. For copying in any other circumstances, prior written permission must be obtained from the publisher, and a fee may be payable. be obtained from the publisher, and a fee may be payable.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin yada önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncıdan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Contents

Foreword	6
Opening Remarks	
Prof. Dr. Sevtap Yokuş.....	9
When Women are Up Against It: Looking for Opportunities to Make Progress	
Dr. Avila Kilmurray.....	12
Women in Europe and the World - the Only Way is Up!	
Jane Morrice.....	35
Discussion: Q&A	
Dr. Avila Kilmurray and Jane Morrice	57
Women and Peacebuilding: Challenges & Opportunities	
Jane Morrice and Dr. Avila Kilmurray	67
Roundtable Discussion	
Jane Morrice and Dr. Avila Kilmurray	96
Closing Remarks	
Prof. Dr. Sevtap Yokuş.....	113
Annex: List of Participants.....	115
DPI Aims and Objectives	224
DPI Board Members	228
DPI Council of Experts	236

Foreword

This report provides a full account of discussions that took place on 29 July 2017, during DPI's Roundtable Meeting in Ankara focused on the role women played in the Northern Ireland peace process. The aim was to provide a platform for further discussion with a diverse group of Turkish participants from across the political and cultural spectrum—including businesswomen, civil society leaders, lawyers, academics and politicians—of the Northern Irish experience of women's participation and inclusion in peace processes and conflict resolution.

The roundtable was a continuation of DPI's work on the role of women in conflict resolution, peace building and democratic advancement. More specifically, this roundtable built on conversations held in Ankara one year previously at a meeting on 'Incorporating and Integrating Women in Peace Processes and Conflict Resolution', which took place on the day following the 15 July attempted coup. On that occasion, participants made the conscious decision to hold the meeting in the face of challenges to democracy as a sign of their willingness to continue working toward peace even under the most difficult circumstances. The meeting report is available on DPI's Website.

With the current challenges faced in Turkey in the aftermath of the attempted coup and the current State of Emergency, democratic platforms for constructive dialogue such as this roundtable offer an opportunity to consider comparative international experiences and practice. The roundtable allowed participants to exchange and discuss experiences of women's contributions to conflict resolution and peace processes and to consider potential opportunities in the current context to promote women's engagement with these processes at every level.

This activity complements DPI's ongoing work aimed at broadening bases of national dialogue and public engagement, including among the private sector, media and broader civil society, and to continue dialogue even in difficult times. Comparative experience suggests that even during periods of setbacks and challenges, it is important that opportunities exist to prepare society for the moment when a peace process is back on track.

I would like to thank our two speakers, Avila Kilmurray and Jane Morrice, and all those who participated in the programme for sharing their experiences and expertise. This activity was delivered by DPI's team in London and Turkey. Special thanks go to Programmes Interns, Carolina Bazan and Christopher Morton for their work in helping to prepare this report.

Sincerely,

Kerim Yildiz

CEO Democratic Progress Institute

Roundtable participants

Opening Remarks

Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Moderator, Prof. Dr. Sevtap Yokuş (centre) with speakers and participants

Prof. Dr. Sevtap Yokuş: Last year we gathered in Ankara for this meeting on the day which ended up being marked in our memories. On the night of 15 July 2016 many of us had arrived at a hotel just outside of Ankara. Some of us were still coming from the airport and we were together as we watched the events of the attempted coup unfold. However, even after what we experienced that night and despite the confusion and fears for the future, the next day we met and carried out our meeting. As we were arriving from the airport, we passed through where the [military] planes were departing. We did not sleep through the night of the 15th and the next morning we were able to hold the roundtable meeting. We said please send [the speakers] away to their rooms and they will sleep

properly, but they ran to us and asked, ‘what is happening around here?’ They will not ignore the problems in Turkey. We held this meeting in such an environment. So, many of us here have a historical memory of that historical night. We were all together here, especially in such a period, carrying out such an important job as women continuing to talk peace. This is such a vital topic for this country, so it is good that we are here and we are talking to our guests about their experiences, and listening to them. They have very important and valuable lessons to share.

Most of you have worked with DPI and attended the meetings, but before starting, I’ll give a brief introduction about my history with DPI. I have been working with them since the beginning here in Turkey. DPI aims to broaden bases for engagement for the conflict resolution process. We are talking politically about that, but we should feed it back into our own experiences. I am from academia and my DPI work has had an effect on my PhD programme. I did my PhD in public law and I learned a lot, but outside the PhD process, I learned more through DPI and have benefited from looking directly at international experiences. DPI creates literature for the conflict resolution process. In Turkey we like literature, but there has been a deficiency of literature on this topic. DPI gathers information from political sources and visits the sites of past conflicts, which is a very important task.

During last year’s visit to Colombia, we also had a valuable experience where different examples were given and different questions were asked. But what do these international experiences have to do with us? How can they help us? Every conflict has its own individual fingerprint and every solution does too. There are different contexts and different histories, but there are a lot of lessons to learn from examining the principles, and the Northern Ireland experience is one of the most important. It has

received a license in itself, one-to-one, step-by-step they found paths and took smart steps over time. Of all their efforts, for us, the most exciting subject is the work of women. We are here to listen to the women of the Northern Ireland Women's Coalition to hear what they did. This is valuable for us. Dr. Avila Kilmurray is the first speaker. She was working inside the foundation process and was one of the founding persons of the Women's Coalition which worked inside the negotiations of the Good Friday Agreement. These lessons are vital for us and we are very happy to listen to her again.

When Women are Up Against It: Looking for Opportunities to Make Progress

Dr. Avila Kilmurray

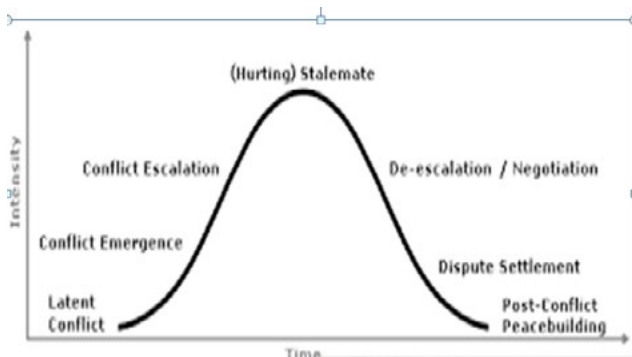
Speaker, Avila Kilmurray (back right) addresses participants

Dr. Avila Kilmurray: Well, good morning and thank you very much for the invitation. As you heard this is our second attempt at having this meeting. We actually had a good meeting last year in terms of people that were able to stay for it and Jane and I were delighted that we were invited back. What we have agreed to do, in terms of our presentation, is to divide the presentation between the two of us. I am going to address the situation of Northern Ireland before the ceasefire in 1994, and Jane is going to look in a bit more detail at the Women's Coalition which really came out of the opportunity that the paramilitary ceasefires gave us. So, what I want

to do, taking up our chairperson's introduction, is to emphasise how important it was in Northern Ireland to be able to draw upon international discussions about women and peacebuilding that was happening in the United Nations, in the European Union, and indeed in other societies like South Africa and Nicaragua that were coming out of conflict. In any contested society, when things are difficult, it becomes almost a second nature to look inwards - to become fixated on the challenges that are affecting you in your particular circumstance at a particular time. For us, it was helpful to look at the international context and other societies that had dealt with and emerged from conflict. It actually gave us space to think and to look at opportunities.

The first women's movement in Ireland came in 1975 and was based on the United Nations initial international gathering on women at that time. On my first slide, I mentioned the United Nations Platform for Action in 1995, which helped us create the Northern Ireland Women's Coalition. We also used the United Nations Security Council Resolution 1325, which is about women and peacebuilding. When you are caught in conflict, it helps to have UNSCR 1325 to frame what you are doing because things can get so complicated, so complex, it helps to have an international framework. I'll come back to that later in my talk. It was in October 2000 when UNSCR 1325 was agreed, and there have been many aspects of the resolution that have been used since then, concerning violence against women and so forth. The other useful gathering was the Commission for the Status of Women, which again talked

about the need to have the equal participation of women and girls in order to achieve sustainable peace. You need that gender perspective in all aspects not just in conflict prevention but also in the development of democracy and peacebuilding. That's the target and that's the reckoning and of course the reality is that despite that, women are still very much underrepresented.

I want to draw your attention to the diagram, it is a little bit blurred, but essentially it is an idealised view of how we move from latent conflict into open violent conflict. When we get to the top of the mountain, there is a stalemate where nobody can actually win, but nobody can actually lose either. Then we move down into the peacebuilding process, negotiate peace agreements and move into the post conflict situation. I want to concentrate on the left-hand side: how Northern Ireland got into violence and what women did during the violence. In the late 60s, the initial unrest in Northern Ireland took the form of a peaceful civil rights movement and was very much rooted in the principles of

Martin Luther King in America. The Northern Ireland civil rights movement was largely focused on the perceived discrimination against the minority Catholic Nationalist population and it was when those peaceful demonstrations were put down by violence that you really got the emergence of paramilitarism. Consequently, we essentially had 30 years of open violence and division. Now, different people within our society would interpret that in other ways. Some would say it was an aggravated crime wave and it was criminals, others would say it was a liberation struggle, and others would say it was a nuisance because it plagued their lives for 30 years. What we did have, certainly for the first five years in the early 70s, was internment without trial, and then that changed to having emergency provision legislation. This meant that there were special provisions for anyone that was accused of terrorism or politically motivated violence. There were no jury courts, only a single judge that made the determinations. Additionally, there was a macro narrative, which started in 1975, that it was not a political struggle, but it was criminality, which led to the violence.

Essentially, what we had was a vicious cycle of violence with reactions by the government in terms of emergency provision legislation, which had unintended consequences. I always talk about the politics of unintended consequences, where people with the best intentions in the world introduce laws for a short-term crisis which then have long term implications. In our situation, the long-term implication was the alienation of some of our communities, which actually then gave rise, in many ways, to more violence.

A peace wall in Belfast, Northern Ireland

The photo shows the impact of how that violence divided communities at the local level through the 'peace walls'. Some of you have been to Northern Ireland and seen the peace walls. They are very high walls which separate communities. The houses on that side of the peace wall in Belfast would be 99 per cent Catholic Nationalist Republicans that would identify with an aspiration of a united Ireland. And the other side of the peace wall is called the Shankill, which is 99 per cent Protestant British identity. We currently have 57 of those walls in Belfast today dividing communities, and there are some in other towns as well. There was

an attempt to bring them down but so far it has been unsuccessful. Those peace walls are my example of the politics of unintended consequences. Most of that started from barricades dividing communities back when the communities started fighting. But then they became institutionalised as a feature of our community and after 30 years it is very difficult to bring them down.

The problem of having that division is that it then leads to stereotypes about how we see 'the Other'. It led to a situation where, for over 30, years different communities lived in completely different realities. So my own experience on one side of the peace wall would be completely different than Jane's living on the other side of the peace wall in relation to the impact of the control of paramilitary groups, the emergency provision legislation, relations with the police and the British Army, and politics. The problem with that is that it leads to myths and stereotypes about the people on the other side of the wall. I worked in local communities from 1975, and one thing we found is that very often a complete misunderstanding and misrepresentation was held about the people on the other side of the wall. So, if you were a woman on one side of the peace wall you would hear, 'they have better houses, they have all the jobs, etc.', and vice versa. But it wasn't true. People were actually in very similar circumstances. The other thing that we found at that time was the first casualty of violence and emergency provisions legislation is complexity. People by force of circumstances were forced to simplify things into them and us. So, if something disadvantages us, it must benefit them, and vice versa.

There was almost a sense that if you try and introduce an element of complexity, you're either a traitor or a collaborator. It closes space for thinking and raising questions, and as I say, we stereotype the other, and we tend to focus on the enemy rather than looking at who holds the power.

Where were the women? They were everywhere and nowhere, and in many cases their voices were not heard. There were women who were members of the IRA. They made up about 20 per cent of the IRA so were a small number of combatants. In the loyalist community, there would have been women paramilitary supporters but not very many women combatants. They would have made up five per cent of the paramilitaries. Then you would have women who were in the British Army and the police as well. So, there were women who were actively involved in terrorism and acts of violence, and in the security forces. Then there were other women who came across those peace walls to form a peace group and basically said, 'we don't care where violence is coming from, but we're fed up by it having an impact on us, our families, and our children.' There were marches where thousands of women came and marched for peace, but within a year that started to fragment because when you argue for peace, people will then ask what type of peace. The call particularly from the Republican side was for justice, and then you have the whole argument around what you mean by justice? So, even trying to get women mobilised for something as straight forward as peace wasn't simple. People then immediately started again looking at them and us - their peace and our peace. The

peace for one side of the community might have been wanting to go back to what it was like in the mid 60s before all this happened, the other side of the community would want laws to make sure there is no discrimination moving forward. The different sides wanted very different types of peace. By the mid-60s and mid-70s we had a complete breakdown of any sense of the rule of law, particularly in the Republican Catholic communities, because with the emergency provisions legislation and internment without trial, they didn't see any law. The problem is, once you get a breakdown in belief in the rule of law, it becomes very difficult to identify the opportunities and the alternatives for non-violent paths for change and that became a real challenge.

Finally, there were women working in local community women's groups. What we started to think was that, with all this fragmentation and people dividing into them and us, we needed to identify the issues that could bring people together irrespective of divisions. Even in the midst of conflict, life still has to go on and people still have to survive, and in most cases, we were working with women who were living in poverty, whether they were Catholic or Protestant, British or Irish. There were common issues that were being ignored because everybody was so focused on the big constitutional issues. For example, something like domestic violence didn't have any provision until the end of 70s because people were so busy looking at the legislative issues. So, we started looking at how we could work with community based women's groups that were bearing the brunt of the impact of the violence,

arrests and interrogations after interned imprisonment. We wanted to work with women, as women, around women's issues, while leaving space for women to also work on issues such as visiting relatives in prison. It came down to a lot of practical considerations, because of our divided community and because of the fear and suspicion. At that time, the part of rumour, suspicion and mistrust framed everything we did so women could meet and feel a degree of safety. We had to look at how they could travel to get to places where they can meet women from other communities that were not their own and at what times people could get together. We didn't have very good child care facilities, so we looked at organising them so women could bring their young children with them. We had to identify the concerns that would bring community based women out and how they might interpret those discussions. We went back and talked to people in local communities, and what came across were issues of poverty and making ends meet. This was particularly true where they or their partners were unemployed or their partner was in prison.

We found there were issues of health, because a lot of women actually went on prescribed medication because they were under so much pressure. But nobody talked about it because it wasn't officially seen as a political struggle or a war. There was no health provision to actually deal with stress or trauma through all the years of trauma. So, they went to their doctors and they were given anti-depressants, and women basically kept going with their lives and sharing anti-depressants. There were issues of housing too. We

had many thousands of people that were intimidated to leave their homes, so they had to move to other areas and very often there was poor housing. There were issues of education and there were a lot of women who had left school early, so they were perhaps finding it challenging to help their children doing homework. They didn't have the literacy, or numeracy to actually help them. Those were common issues across our sectarian divide.

But when bringing people together on those sorts of issues, we had to watch the terminology we used because even words could divide people. For example, when I worked for the community foundation for Northern Ireland, we wanted to set up a human rights fund, but we couldn't because the term 'human rights' was seen as largely Republican Catholic term, whereas 'civil liberties' was seen as Protestant Unionist term. We ended up calling it a social justice fund. The use of words and terminology was a big factor and certain words would be associated with one community or another. When we brought women together, we would have speakers come in and we had to be sure that we scheduled speakers from both communities. One of the organisations that dealt with this approach very well was the Women's Information Group. They would bring all the community based women together on the last Friday of every month to discuss a specific issue such as housing. But the point of the event was not so much to discuss the topic, but to enable the women to meet each other. There would be 200-300 women from the local communities most affected by the conflict, and while the information was useful for them, the benefit of that

gathering was that it provided the opportunity to interact with women from the other community. The event was put on month after month, and even if there had been a major explosion, or a major divisive event, they refused to cancel the meetings. Their logic was that if they stopped the meetings for one event or one bombing in one community, then they would have to stop the meetings if there was a similar event in the other community. They had to consistently keep going, and they're still going.

Initially they brought the women together in central Belfast because it was seen as neutral and it wasn't anybody's territory. But after about 18 months, the women themselves were actually curious to see the other side of the peace walls, so they started rotating the events. One month it might be in a largely Catholic Nationalist area, and the next month it would be in a Unionist Protestant area. The women started crossing the walls, bus by bus, and getting a sense of what it was like to try and break down some of the stereotypes that had developed. This was particularly important in terms of the children, because their children certainly had never met. Particularly over protracted division, the children were shaped by one community perspective and had no sense of the other community. What we found was you can't force the pace of that sort of contact, discussion and development. It has to take place within the comfort zone of the women involved. It's not good to go too fast, yet very often I find there is a funded programme from an outside party that gives a timeline for a specific outcome. But it doesn't work like that in a conflict situation – it is one step

forward, and two steps back. During this process, it was very important to use facilitation and feedback mechanisms to share views and ideas. One of the things we did was ban anyone from universities attending these meetings because it had to be spoken in the women's own language. If somebody came in with big words, it didn't work. So, it was very much a bottom up initiative that we were working on.

Putting that in the term of United Nations Security Council Resolution 1325, it posed a number of questions that we had to ask around bottom up initiatives. In other words, what were the steps or actions that could be taken to get women more involved in future efforts when violence was going on (and at times it was quite intense violence)? We had people who were living and working in various communities, coming together to say what we were able to do over the next six months, or the next year, given that we had major violence or we had new legislation or whatever else was happening. What was it that we could do at the local community level to create space for discussion and for contact around women's issues. What steps were we able to take to get women more involved on a political level?

Now, I need to explain what we ended up doing. We started talking about politics with a 'small p' as distinct from Politics with a 'big P'. Politics with a 'big P' was the political parties, negotiations and the constitutional questions. We had seven different negotiations between 1974 and the ceasefire in 1994, and most them failed and

really those were the negotiations that invariably were trying to be based on the moderate political parties or the established political parties. We also had at least two major ceasefires and some smaller ceasefires around Christmas periods but they all broke down, so again, working in conflict areas is not a simple progression towards making peace - it is one step forward, two steps back. One of the challenges we had and one of the reasons we talked about politics with a small p was we had to try and keep people motivated, because people were getting burnt out, they were getting frustrated, they were getting disillusioned, they were saying 'we've tried this before but it didn't work'. So when you are talking about politics with a small p, it was trying to get a win around poverty issues, or health issues or changing the legislation so that women had more rights in terms of their personal lives or indeed more access to services. We also asked who should be responsible for taking action and how civil society could support the participation of women.

I want to talk about broader civil society. We were talking about the NGOs, the non governmental organisations and what we call the voluntary organisations that very often came together around themes like provision for children, provision for the elderly or whatever else. We were also talking about the community level where we had local groups in geographic areas, and to an extent we were also talking about employer's organisations and trade unions. As this community-based movement was developing, women were also involved in employer's organisations and the trade union movement too, in terms of raising issues about women's voice

and presence there. Actually our ‘small p’ politics around poverty and other social and economic issues brought in the employer’s movements and the trade union movements, whereas both of them would have been very worried if they had been asked to take a stand on ‘big p’ politics because they would have been afraid of dividing their members.

What we found in practice was that there was a huge continuing need for what we called the empowerment of women, but was really confidence building, because they didn't really have a background in education in many cases, so we had to build their confidence by emphasising their coping skills in terms of dealing with what are completely unusual situations. This in itself should give you the confidence to say you can do things, and also a lot of these women had gained experience and confidence from their involvement in the civil rights movement, organising sort of street demonstrations, trying to make ends meet when husbands or partners were in jail, and so forth. We also have to provide cover for women who had become involved. When I talk about cover, to put it in context, there was always danger, particularly for the women who were going across those peace walls, that they would be accused of sharing information or even unconsciously letting information out. So for them particularly, when I was working in the community foundation for Northern Ireland, which was actually providing a small amount of funding for these initiatives, they were able to say that it was the community foundation bringing us together, or an NGO, so they were able so shift the responsibility onto somebody

else who perhaps was not as vulnerable to being questioned within local communities. The other thing that was particularly important in terms of giving cover was being very clear, to communicate very broadly about what was going on, what was happening and who was doing it. Again, in situations of distrust and conflict people are always worried about the rumours, and invariably with authorities and paramilitary groups in our case, they always assumed the worst, so you had to make it very clear that we were coming together to look at social economic issues or whatever else. But of course, what was also happening whenever women were brought together was, over the lunch, or over the tea and coffee they would talk to one other. I remember one case, one particularly dramatic case, which is after a particularly well-known attack by a loyalist gunman at the funeral of a member of IRA volunteers where a number of people were shot. We actually had the mother of the gunman in the same room as the mother of one of those who were shot, and they were able to talk to each other about that situation. So, you did have people who were quite politically involved who were still prepared to come together.

Another development during this period was that, alongside the local informal women's groups, we had the development of some women's centres. These brought together communities through giving information and advice, through providing services such as counselling or services for rape victims or victims of incest. There were referral points in terms of domestic violence and so forth which were very useful for communicating across the divide with

each other. This meant that you had issues coming from locally based women's centres which began to cut through across our sectarian political divides and could then be used to work toward advocacy. However, we still had to deal all the time with the fears of community level violence and we also had to deal with the fact that women essentially had been written out of the script of what was going on. Over the period of the 70s and 80s, really until the 90s, I can only remember one woman in an active political party that would have been anywhere near negotiations, all the rest were men. Jane will take up this point of the impact of negotiations being led exclusively by men who knew each other and had spoken at each other for 20 years. They actually assumed that they knew each other and their respective positions so they weren't there to pick up nuances that came up.

What we found was that some communities rallied together to prevent attacks or support family members. A lot of women came to events looking for opportunities. Their husbands were in jail, their family members had been shot or injured and they didn't want their children to have to go through the same and in many cases their children did not. What was very important was bringing together the NGOs who had professional expertise with women in these sorts of situations to document human rights abuses or perceived abuses within jails or at the hands of paramilitaries or the security forces. We also found a number of NGOs who provided support to local women, for example the Quakers Society of Friends, a pacifist religious group. They set up a family centre attached to the prisons

and that was really important and actually played a part in moving towards the ceasefires, because it facilitated human contact. The point is that it is important to humanise people caught in these situations, because irrespective of whether you agreed or disagreed about the politics, people had similar experience of having been victimised and oppressed. So you had to reach out to people at that human level and things like the Quaker's Family Centres did that. Clearly it is important to reach out to those who were bearing the brunt of the conflict.

So, moving on to the question of participation, that's one of the areas that's important in terms of 1325, we were asking ourselves the ways in which having more women participating or making decisions would make a difference? What were the institutions where women made an impact, whether formerly or informally, and what were the mechanisms that could support participation? What we found was that women were actually more holistic in the issues which they brought forward, in that they didn't distinguish between questions which were and questions which were not party political. Rather, they saw it from the point of view given by their own experiences and the experiences of their family so social and economic issues merged into political issues. They brought issues together that academics would have tended to divide into the domestic sphere and the public sphere because these issues all impacted them.

We also tried to encourage women's participation and again we looked at other agencies and other levels of participation over and above elected politicians, because elected politicians in the 80s were going nowhere really. We looked at local level involvement in school administration, involvement in local community organisations and involvement in local trade unions. This gave women confidence as they started to see themselves as having a contribution to make. We found that women didn't really value their own contribution, saying 'I'm *only* this', and 'I'm *only* that'. We tried to help them look at what they were really doing, and then what put them off was that they saw the culture of politics, particularly politics in a contested society, as being male and aggressive and confrontational, and a lot of people didn't like it. They were also worried about intimidation, and the reality was that they had become increasingly invisible. This was one of the challenges that we found - how easy it was to be silenced by your living and working in a situation of emergency legislation. This was actually the case for media as well; members of a party could not go into media, which is why we had all these wall murals. We used to have a saying in Northern Ireland, 'whatever you say, say nothing', so people would talk to one another about the weather or about somebody who was getting married, but they would never talk about the latest atrocity, or bomb or killing. 'Whatever you say, say nothing', and that way of thinking lasted for a long time and there was reasons for it. One of the two murals at the top is a loyalist paramilitary mural. They were common in both Catholic and Protestant areas, so there was a pervasive atmosphere of violence. The second mural at the top is actually a poster from

south Armagh which was a strong Republican area which was a take off of the song ‘Don’t worry, be happy’ – welcome to Crossmaglen. The one down on the left hand side at the bottom is the army basically using local houses as a shelter. The last one is a quote from Albert Einstein, which says ‘The world will not be destroyed by those who do evil, but by those who watch them without doing anything’.

SILENCED?

The fight back began, in a way, in the community women’s groups and the centres that expanded during the years of the *Troubles*. By being there, they allowed women to grow in confidence and presence. Actually, during Margret Thatcher’s period as Prime Minister there were a lot of cutbacks and welfare payments and so forth and those women’s groups that were meeting decided

that they would petition 10 Downing Street. About ten of them went—half Catholic, half Protestant—and they drew names out of a hat since none of them had ever been on a plane before. They were given an opportunity to give a petition on the poverty issue in a political context. By identifying common ground where possible, despite the differences which existed between groups, we got to a productive stage within the women's movement. We were looking for that common ground, but also respecting the right to hold different party political aspirations. We were drawing on international ideas and approaches and gaining international recognition. Since we couldn't do much at the national political level, we worked from the bottom up in terms of mobilising people and building confidence within local communities, but we also worked from the top down in making sure we were aware of what was going on in the United Nations, the Council of Europe and the European Union. We brought in those speakers because that gave us more credibility than we could achieve at the local level, and actually helped to highlight the fact that this was not a normal society and that these issues needed to be addressed politically.

My last point which I think Jane will take up in some detail for the Women's Coalition was the importance of certain underlying values. We rarely discussed them in detail, though we did actually look at the trade union movement which gave us a more formal framework. These values were implicit in bringing women together: the need for equality of treatment, irrespective of background or political aspiration and the need for recognition of human dignity

and rights. There was a danger, particularly with the Protestant Unionist women, that if they argued around human rights issues against the emergency provisions legislation they would be seen as undermining their position. However, after discussion they also agreed that if human rights were sacrificed in the short term this could have long-term effects for anybody, irrespective of what their political aspirations or positions were. We needed to work in an inclusive manner, so we didn't ask people if they were a member of any political party or any political group as long as they were interested in the issues and were living in those communities that we were working with. We recognised the right to hold different aspirations, all be it they were contradictory aspirations, and we were pragmatic because you can have wonderful platforms and projects that are very aspirational, but they don't mean a lot to people that are really up against it on a day to day basis.

So to actually get through to people, it's good to discuss the longer term visions, but you have to have short term plans if you want to get broader involvement. This is the importance of celebrating small wins - to avoid people becoming disillusioned, frustrated, or just feeling burnt out all the time, you should say, 'Yes, but you managed to achieve this'. Maybe it was successfully lobbying a local authority to get a pedestrian crossing in an area where children were being run over and this would motivate people to lobby on other things. So again, celebrating the small wins and, where possible, seeking out situations, where it wasn't just a win for the Catholic Nationalist community, which might be seen as a loss for

the Protestant Unionist population, but it could be a win for both. So again, if it was something around improving women's health facilities or recognition of the stress that women were under in very difficult circumstances, that would affect both communities equally - it wasn't either or. Checking out the potential allies at home and abroad was important - that comes back to my point about looking for the international conventions and standards as a way of actually saying, we are falling short at home. Also, looking for the unexpected allies at home because it's very easy to talk to people you automatically agree with, but actually, on some issues, people that you perhaps don't expect may come on board and agree with you - teachers or social workers perhaps. Lastly, my point about keeping it practical, so that we were bringing people with us and so that people could see the benefit of what they were doing. When they saw the benefit of their involvement, they were not afraid that they were being used for some other purpose, because, as I've mentioned, people in a contested society are suspicious. Their default mode is to assume the worst and then run backwards, so you have to take that on board, and then work around it.

Perhaps I'll leave it there. I've talked about the period up to the ceasefires beginning in 1994. Ultimately with the ceasefires the situation changed and women became more active in terms of politics and, indeed, we had a big conference in 1995 where we brought a lot of the women that were involved in this process together to talk about the possibilities for actually getting women involved in politics. Out of that conference, a number of options

came up: they got involved in political parties; they maintained their activism in civil society; and finally, they set up their own party, which became the Northern Ireland Women's Coalition Group.

Roundtable participants

Moderator: Thank you very much Avila. ‘You need to have opportunities to advance’ was the theme of her speech. I have learned a lot about the Irish experience but I am always learning something new. To highlight one of the new lessons, one thing that was very valuable was the idea of the ‘macro politics’ and ‘micro politics’. Thank you very much.

We will continue with Jane Morrice. Jane is from the other side of the community. She was Deputy Speaker of the Northern Irish Assembly and a founding member of the Northern Ireland Women's Coalition. We are very happy to hear from you again.

Women in Europe and the World - the Only Way is Up!

Jane Morrice

Moderator: Prof. Dr. Sevtap Yokus

Jane Morrice: Thank you very much indeed, and first of all, I would like to say thank you to DPI for the invitation and also for the work you are doing both now and in the future. There is no doubt, as Avila said, that it's organisations like yours that are bringing us together, so you definitely need huge credit for that.

Speaker, Jane Morrice

I want to start by saying: yes, obviously this time last year was a very different event and I suppose, thanks to what happened last year we're back this year. But I suppose the difference is that we should be working towards doing something, to help each other make positive changes. I want to begin by explaining the difference between Avila and I. She's the thinker, she's the strategist and she was the backbone of the Women's Coalition; I'm the story teller. She has the power point; I have these pieces of scrap paper. She organised the meetings and organised the strategy; I just went along and put my hand up. That's how we got by. But I suppose the big difference is she is a Catholic and I'm a Protestant. You know it's very strange to say this, because, how can you tell the difference? That's what an awful lot of people used to ask us. 'How do you know who is Catholic and who is Protestant? You all look the same.' But it isn't really the looks that are different—she's dark haired and I'm blonde, even if mine's fake—but there are interesting differences in our political thinking concerning the politics of that time. I hate generalising, so I'm not putting Avila or I into a box on this one, but Avila's people believed in the united Ireland, and my people believed in a United Kingdom.

I want to start off by explaining my story on the Protestant side of the peace wall. I was born in Belfast, and I was a teenager of 14 years old when the *Troubles* started. We talk about the *Troubles* because we don't call it a war; the Protestant side certainly didn't call it a war because that would be admitting things, so it's always been called the *Troubles*. I lived in central Belfast, which was the centre

of the violence. The roads were blocked; you couldn't go to the city; you couldn't go shopping without having everything searched; the army was everywhere because there were riots, violence, and aggression. This was our normality.

I was born in middle class Belfast, so I went on holidays to the Costa del Sol back then - and this was still in the 70s. I remember going on holiday and saying I was from Belfast, and people would laugh and ask how we could live there and how we could manage. I used to say, 'Oh no, it's perfectly ok, I go to school, I do ordinary things, we avoid the centre, we avoid the riots, we see it all on television.' As a young person, I was taught to ignore and to avoid the violence, and to believe everything was normal. This was a very different position that I had in Belfast. I was watching the violence on the TV screen and was affected by it, but people from Avila's community were directly involved with and affected by the violence; whereas, at least in my middle-class Protestant Unionist community, we were not directly affected by it.

I went to university in Northern Ireland, but the only thing I wanted to do was run away. I wanted out. I hated the violence, I hated the bigotry, I hated what I saw—and I did see it as I grew older—I did see discrimination, I did see sectarianism, I did see the anti-Catholicism and the anti-Protestantism and I just wanted to run away. So as soon as I finished university, my brother, my sister and I packed our bags. I would say that my mother helped because this was 1977 and she knew very well that a couple of

hundred people were dying every year as a result of violence and in a small community, that is huge. So my mother helped me pack my bag to get out because the only way for a young person was to leave, and all of her kids left, so, I mean, that's a terribly sorry situation, can you imagine? So I left and I worked abroad in America and in Europe as a journalist and I was away for 10 years. Then in 1986 I returned to work for the BBC in Belfast because I had become a journalist in Brussels and working for the BBC was the perfect place to cut your teeth, as you'd say, because all of the famous reporters were reporting on Northern Ireland and the *Troubles*, and they were becoming famous from that. So the BBC in Belfast was the place to go.

So I went, and I worked as a reporter and saw first hand the *Troubles* and there was, in fact Avila mentioned one event which was a funeral of two—I can't even find the right word in this context to describe them, volunteers, gosh I never used that word before—yes, IRA people. So I was in the BBC and I heard that this funeral was going on; I'll just give you a description of it. This funeral was happening and someone came running up to me saying, 'get up to the cemetery, they are bombing the funeral', so I jumped into a car with a tape recorder and drove up toward cemetery, and the police stopped me and said 'sorry you can't go up there, it's too dangerous,' and I thought, 'Phew, thank God', but then I remembered I was a BBC reporter, and you're supposed to go there, so I showed him my BBC card and he said, 'ha ha, it's your funeral', and I went into the cemetery and I'll never forget the scene. It was three layers of

dead. It was the already dead and buried a long time, it was the two volunteers who were being buried and then there were new people. A crazy volunteer had been throwing petrol bombs at the mourners and two more had died.

There was huge press coverage, incredible stuff, and just seeing this and knowing that this was happening I was saying to myself, 'Come on, you've got to do something, you can't just report on this stuff'. My house is burning and there is my mother jumping out the window and there is my son there, you've got to put down the microphone and go in and do something about it, and that led to me eventually working for the European Commission in Belfast as the EC's representative and that was, I started in '92 and the ceasefire was in '94 and that was the opportunity. One thing which I think you have got to consider was the role of the European Union. When I was involved in that, Jacques Delors was the president of the European Commission, and he came to visit Northern Ireland when I was head of office in '92. People were asking him: 'what's Europe doing about this?' and his reply was: 'as soon as we are asked, we will do something'. In '94 when the ceasefires happened, the British and Irish asked Europe for help, and Europe came in with a peace programme which is the most unique, the most valuable and the best impact, that Europe has had in any part of the world in conflict resolution. What the peace programme did—and this is again very important to mention—was like the work that Avila did with the community groups, it provided equality, because Ireland and Britain were suddenly the same in the European Union.

We joined the European Union in 1970, so there was an equality between these two countries—you know one massive UK, and one less massive Ireland—and they were together in this. It also funded cross community work, which gave us the funds to meet in these meetings that Avila talked about and the organisation that Avila was working for was funded by the European Union too. Now there was one other thing that doesn't get mentioned too much regarding the European Union, which was confidence, because what I was feeling back in Northern Ireland was nobody was telling me this was wrong - not the schools, not the churches, not the politicians. Some small groups of politicians were saying, you know, this isn't too good, but the political side were saying: 'get them, get them!' Nobody was standing up and saying 'oh this is wrong' and the only voice of reason, of equality and of tolerance, was the European voice. They came in and gave us the confidence to believe, not only as women, that we had powers to affect change, but also that what we were doing in terms of cross community work was right.

So that sort of leads me to my third scrap which is the Women's Coalition. I was in the office of the European Commission, coming close to the end of my term, and I would have normally gone to Brussels after that and a letter arrived at the desk and this letter said, 'we are thinking of starting a women's political party. We are holding our first meeting in Belfast in 1996, but April '96. Would you like to come along?' and I think Avila's signature was on that letter. I said, 'wow I have been discovered, they know me! That's fascinating.' So, I went along to the first meeting and there

were 60-70 (that number might sometimes increase depending who you are talking to) and there were about 60 people in the room, women and men, and after discussions, a couple of hours, we all put our hand up to say yes, we wanted a political party. Now what that was about was there had been an announcement that there was going to be an election. There had been lots of talks going on, but these were serious negotiations starting, and what the Women's Coalition wanted to do was ensure that there would be women at the negotiating table, because for 20 years, the 20 seats in Strasbourg, the European Parliament and Westminster were occupied by 20 men. So that was a very clear way of remembering that women were not at the table, which was 20 years, 20 seats, 20 men.

By the way, one reason that this letter had happened was because they had also written to the political parties to ask them what they were going to do after negotiations to deal with women's issues and I think one party replied. In other words, there was absolutely no consideration of women's issues. This was big politics: this was military, this was prisoners, this sort of politics, not women's issues; they're for the kitchen. So we decided to set up the party and we drew up a manifesto, and you can imagine how difficult it was because what we were doing was what we described as 'crossing the divide in every direction'. We had Catholics, we had Protestants, we had atheists, we had agnostics and others, we had what some people called 'card carrying conservatives', communists, and people who had never been involved in politics in their lives before. We

had many people that had never voted before and felt politically homeless, and I said, 'that's one of the categories that I fit into'. I didn't want one side or the other, I wanted something in between. There was the Alliance party which was a smaller party that was trying to attract me, but they didn't come out and grab me by the throat the way this did. They weren't doing enough radical stuff, and the Women's Coalition was offering this. You can imagine that to get something of a manifesto together was a very difficult and complex challenge. What we came down to in the end were these three principles: equality, inclusion and human rights - three principles that became our guiding principles. So everything we said or planned, whether around issues of decommissioning paramilitary weapons or about the issue of prisoner release—I'm talking about huge, important, contentious issues that were being discussed at the negotiations and we had to have a position on—as long as it was inclusive and promoted equality and human rights, then it was okay. That's how we check-listed our manifesto.

We needed this basis because while we were sitting down talking about our different perspective, we disagreed on an awful lot. First of all, there was stuff that I heard from communities that I had never met before, whose husbands or sons were in prison. I didn't know anyone in prison and so prisoner release was a huge issue for them and I was thinking, 'are these people going to be allowed on the street?' You can see the hugely important issues we were dealing with. But the common ground I can talk about was these guiding principles. There was actually one guiding principle for all of us,

and you can use it you want to: it was the common good. You know, making things better for all of us, and that was the biggest principle of all, so we could set aside the 'what if', the 'who' and the 'them and us'.

That is a bit of theory, so now back to the practice of setting up a political party. We had seven weeks before the elections and we made the posters, we got together and we fielded 98 candidates and we were climbing lamp posts, we were challenging these politicians that we had seen on the television for so long and it was hugely exhilarating. We did things totally differently as well. We were in the streets; I canvassed on trains, where we had a captive audience that couldn't get away from me. Going on the street was a totally new approach too, but we just decided to do it this way and in the seven weeks we got two women elected. We became the 9th political party in Northern Ireland, and as a result of this new style of elections, the top 10 political parties would get into the talks. We became the 9th political party and got two women into the peace negotiations.

Participant: So, there were no requirements? Because in our country in order to run in the election you would have to have a certain number of committees/branches established in some parts of the country, how did you manage?

Speaker, Jane Morrice responds to questions

Jane Morrice: I can answer that quickly, but I think Avila will be able to answer that more thoroughly. There was a new style of legislation that was brought in especially for that, but it's quite complicated. Rules were changed to allow that to happen.

So where was I, yes, we were at the peace talks in 1996 and we made sure that the two people we had selected represented the different communities, so it was one Protestant, one Catholic; one community worker, one academic; one dark haired, one blond haired...I'm joking, but we made sure that we had two women who would reflect the community in negotiations. My role was really on the outskirts because I was still working, but what the Women's Coalition became famous for—and I always prefer people other than us to describe this because it feels like we are blowing our own trumpet—people said that our contribution to the peace negotiations was that we were really able to talk to everyone. We were able to stand outside and pass out messages, and we weren't even secretly passing messages.

We were openly asking, ‘they say this, what do you say?’

By the way, in these peace negotiations some parties weren’t speaking to other parties. Can you imagine a roundtable of negotiations like this and there’s a group on one side not speaking to a group on the other side because they don’t agree on politics. They got around this by using the chair person as an intermediary, so one side would say, ‘through the chair, can I ask...?’ And the other side would say, ‘Through the chair...’ and so on. This was so they could claim to the press and the public that they weren’t speaking to each other. Isn’t that incredible? It tells a story about our politics.

Anyway, one of my political motivations for getting involved in this was what’s called integrated education. People will be shocked to know that it remains the case that only seven percent of school children in Northern Ireland go to integrated schools. So, there are mainly Catholic schools and state schools meaning that most of us as children had never met a Catholic or a Protestant before. For me, this was the biggest change needed in Northern Ireland and it still hasn’t changed. We go to separate schools and there is a movement of integrated education which goes beyond mixing Catholics and Protestants - it’s about understanding each other’s culture; learning about each other’s different sports and languages; and learning about different school systems. That’s the integrated education movement, but there are still only seven percent of schools which are integrated. There was five percent back then, with seven percent now aiming for 10 percent, but that’s still far too small.

So the reason for my getting involved was to try and push for integrated education. One week before the Good Friday Peace Agreement was signed, which these negotiations were leading up to, a team of us from the Women's Coalition were given a draft of the Agreement. We divided ourselves up into teams and by chance I got to focus on a section around education. I read the section and it was all about the Irish language schools and the protection of this and the protection of that and there was not one mention of the possibility of Catholic or Protestant children being educated together. The Good Friday Agreement was all about prisoner release and paramilitaries, but with no mention of our children being educated together. You know, you need a woman to be sitting at that negotiation table to see what's missing there. So, we got out a pen and we wrote down 'promotion and facilitation' - the promotion and facilitation of a culture of tolerance and of integrated education and mixed housing. By the way, we just threw mixed housing in there because that was something we noticed was also missing. A great girl called Barbara noticed that and so we wrote it in. Those of you that have visited Belfast have seen that we are living in segregated societies. I talk about schools, but communities more generally are kept separate from one another. So these are the two things we got into the Good Friday Agreement and I will say that if it were not for the Women's Coalition, there would have been no mention of integrated education. I consider that a disgrace and while we got it in, the next line of the story is that just getting it in doesn't mean that it happens. It is still not properly being acted upon. I blame the Irish, the British and the Americans for that because they pushed

for fair employment legislation, but they didn't push for integrated education.

Jane Morrice, Prof. Dr. Sevtap Yokuş, and Dr. Avila Kilmurray

Another very important contribution that the Women's Coalition made to the peace agreement was in the area of equality. When we spoke about equality, we were talking about everything from gender, to age, to sexual orientation and everything else. When the big parties were talking about equality, they were really talking about Protestants and Catholics, or Unionists and Nationalists, or political equality, not the rest. We managed to get this into the Agreement too and these are what I would consider our really important contributions: facilitating discussion, promoting equality and promoting integrated education.

Anyway, the Good Friday Agreement was made in April 1998 and the Women's Coalition had been negotiating for two years but we were still a very new party, confronted with setting up Northern Ireland's Parliament, or 'Assembly' as we call it. We had to field candidates and again, it was a very rushed process with only months before the elections to the first Northern Ireland Assembly in 30 years. So what did we do? We decided we were standing for election and we fielded seven candidates. Ultimately, two of us got elected to the Assembly, one of whom was me and the other was Monica McWilliams. Again by pure chance, we crossed the divide - she was perceived as Catholic and I was perceived as Protestant. That was fortunate because had we both been Protestants we would have been put in the 'Protestant box' and had we both been Catholic we would have been put in the 'Catholic box', but we had different religious backgrounds. Within one year, I was elected by the members as deputy speaker of the Assembly which was a very valuable role. It was the scariest job I had ever done in my career. Scarier than going to the cemetery to cover shootings and bombings was when there was a vote of no confidence in the speaker and I had to take the chair for the first time. In the Assembly it was a war of words across the chamber - I mean pretty ugly words were being thrown around, which I won't even repeat in polite company. It was very difficult, but you had to be aware that it was far more important than just a war of words because we were stopping real violence through the hugely important work that we were doing in the Assembly.

That's in terms of the peace politics but what we did for women was hugely important too. I sat on the committee that wrote the rules of this new parliament and this is an example for you as to how women worked. We came to the Assembly, and we had to decide what our working hours would be and so we spoke in the Women's Coalition and decided that it would be nice to have family-friendly working hours in the Assembly, meaning stopping at 6 o'clock rather than 10 o'clock at night. By the way, to write these rules we were copying from the Irish parliament, Westminster and the European parliament. We had all of these copies to see which rules would be suitable. I proposed family-friendly working hours and this brooding voice from the other side said, 'you can't do the business of government on a 9-5 basis.' I replied, 'why not?' and in the end we got our family-friendly working hours and the Scottish Assembly actually followed us. So this pompous arrogant man was trying to put me down as being a stupid, silly woman, and I'm sure you've all been treated similarly, but by challenging the traditional norm, you could make things happen. Anyway, that was a small matter, but it makes a point.

We stayed in the Assembly for five years. In fact, it was less than five years because the Assembly itself was suspended on numerous occasions due to problems concerning the decommissioning, leading to London taking temporary control. It was a very complicated time and we were an inundated office. One thing that I'll never forget, was watching the television one Friday night and the secretary of state for Northern Ireland came on and said, 'the

Northern Ireland Assembly is suspended' and that's how I learned that my job was gone. My little son, who was around four at the time, was trying to talk to me, and I kept saying 'shush, shush, he's saying something', and then I said, 'God, what am I going to do on Monday?' and my son said, 'that means you can pick me up from school Mum'. Anyway, eventually, after 2003, the Assembly was suspended completely and there were fresh elections but we didn't manage to get re-elected. The reason why I believe we didn't get re-elected was because the larger political parties realised we were a force to be reckoned with. How we got in in the first place was because of the assumption that women would never make it. Then we did make it and they saw we packed a punch so they decided we wouldn't make it the next time and they really did target us. We lost our seats to two parties on the very extreme edges. That was 2003-2004 and so we decided in 2006 to close down the party, but it wasn't as sad as it sounds because, as you say in English, 'we got the T-shirt'. They had started speaking our language and I'll never forget one of the big politicians of Northern Ireland, a fellow called Ian Paisley Sr. who some of you may have heard of, went down to meet the Irish Taoiseach, it must have been Bertie Ahern. I was listening to the speech with my husband and he said, 'Jane you could have written that speech'. He really was speaking our language, so why did we need to keep going? We had achieved much of what we wanted to achieve with regards to peace and bringing an end to political violence, but not with regards to increasing women's representation. There were some parties that were better than others but there would be a few where you would notice in a

press line up that there were women in the picture. There was one woman from a Unionist political party who came up to me and said, 'I told our party leader if he didn't promote me, I was going to join the Women's Coalition'. We wanted to encourage women to be role models for others. We helped contribute to peace, but we still haven't achieved the goal of getting women to make up fifty per cent of the politicians in power.

I want to move on from that, it ended and all of us are doing lots of different things now. Personally, I got back to my European roots, because I thought that integrated education and women's issues were important, but the most important thing for me was Europe. So you can imagine what has happened now is hugely important to mention. Perhaps you know that that Assembly that I was talking about has fallen, that we no longer have it, and those who have been to visit Belfast in particular have seen how many peace walls there are. As Avila said, peace walls separated our communities.

Also, we've been going in parallel lines in terms of the European interest with Brexit, and this is something I'm going to talk about now. Brexit has divided our communities again. The situation is that the majority of Catholic Nationalist Republicans voted against the UK withdrawal from the European Union (that is to say, 'Brexit') and the main political party on the Unionist side not only voted for but actively engaged in the whole campaign for Brexit. The result is that while the UK voted by a tiny minority of 52 to 48 per cent to leave—how people can say overwhelming, I

can't understand—and Northern Ireland voted to stay and you can imagine the difficulty this causes. The Unionist side says, 'we've got to think of the UK as a whole, whereas others say, 'but what about our government? What about how we think?' The border is a hugely important issue. Going back to the peace agreement, it dissolved the Irish border, but it wasn't just our peace agreement. It was the existence of the European Union with the single market and the freedom of movement, and all of these things on the island of Ireland which meant that those who visit don't even see a border. The road signs change from kilometres to miles so there are some tiny differences that you might notice but basically you don't see a change. This is due both to us being part of the European Union and the very important work that has been done for peace, making our communities face each other, work with each other and get to know each other. That was funded by an incredible thing called INTERREG, which is a European Union programme, but what could happen with Brexit and the border becoming an EU frontier? Actually in Turkey you understand very well what an EU frontier is, in terms of visas and goods, and customs. By the way, our borders before were very militarised; it was like a Berlin wall scenario, with barbed wire and the army and that all disappeared. So an EU frontier on the island of Ireland is unthinkable. We've got lots of rhetoric around not wanting a hard border. Hard or soft or whatever - what sort of language is this?

I have re-started a fight, and it's a fight for trying to get Northern Ireland to stay in European Union and in the UK. When I've

given evidence to committees and parliamentary committees on this, there are two questions they ask me. First of all, they ask me what to do about the border. There are amazing discussions about the border—about the size of cameras, and whether they would be shot down by whoever didn't like it—this sort of detail of discussion which is madness. My answer to that is the political answer: anywhere but Ireland. It's quite interesting because there's been recent talk by the Irish government about the Irish Sea being used or the airports, but I don't want to get into that discussion. It's a simple thing to say: anywhere but Ireland. Ireland is a place where it is too risky and it's wrong to divide our communities, it will be stepping backwards from our Good Friday Agreement, from our peace agreement which can't be jeopardised. We've got the Europeans who appreciate that hugely and, of course, Ireland is one of the European negotiators of the 27 member states, so there is a lot of understanding and empathy for our position.

The second question that I'm regularly asked is about the constitutional status of Northern Ireland and how you can possibly have the UK out of the European Union and Northern Ireland in the UK but out of the European Union. I wonder whether there are any constitutional lawyers around this table because I would love your advice, but my answer to that is, 'what about Monaco, the Isle of Man, Liechtenstein, Andorra and the Caribbean overseas countries and territories? What about, dare I mention it, the Vatican City?' All of these have special status of some sort. These are special arrangements that have been made for special places and Europe is

very good at negotiating and at finding solutions to problems and this is a hugely important problem for our peace process.

I have come up with an even better idea and I think I am going to close with this. What I am trying to promote is Northern Ireland as a European centre of global peacebuilding. People might question the idea of Northern Ireland and peace going together. They might point to the walls and the segregation and say, 'you are not at peace yet.' My answer is that we are not at peace, we are 'peacebuilding'. Maybe we will have another Women's Coalition as much work still needs to be done. Since the Good Friday Agreement we've moved in parallel lines, with each side only talking amongst themselves. That's another reason why our Assembly has broken down, because the sides are not talking to each other enough. If you have Northern Ireland as a global peacebuilding centre, then you would be giving it a new status. One party is calling for special status but because one party is calling for that, the other party says 'no way, we don't want what they want', so I've chosen a new title, playing politics again, an 'Honorary Association'.

This status of Honorary Associate member of European Union would protect the peace process in Northern Ireland by retaining the status quo, retaining European currency in Northern Ireland and promoting peacebuilding worldwide. In fact, doing exactly what Avila and I, as well as DPI and yourselves, are trying to do, which is to promote peacebuilding. I think that Northern Ireland can set a very good example here. I know Avila was in Colombia a

couple weeks ago, and I'm sure she can talk about that, but we had the President of Colombia thanking Northern Ireland for being an inspiration in their peace process. Similarly, I've been working with the Basque country in Spain and with Cyprus and I've been to Afghanistan and to Lebanon, trying to promote peace processes worldwide. So why can't Northern Ireland be a centre for this? That's what I'm trying to promote at the moment, but we will see. A lot of people are saying, 'she's just a woman and it's not her business' again, but I'm not going to stand for that. When I talk about Brexit being difficult and dangerous, I don't like to scaremonger. But we have to recognise that there is a danger of what we have achieved unravelling and I'm not willing to let that happen.

One final thing is trying to find a special path to peace and this is what the president of the EC in Brussels is promoting. It's always good, by the way, to get a man to promote these things. This is something we learned in the Women's Coalition. If you sit at the table and you put an idea forward but you pass the idea to a man to put out there, people are going to listen more and that is still the case. We don't have the same ego - I certainly don't mind my idea being stolen and me not getting credit for it because it's the idea that matters not the fact that I put it forward. This is like a path of peace – a roadmap from Northern Ireland to Nicosia in Cyprus. It's hugely controversial but passing through the western Balkans and learning what Europe and Northern Ireland did for peace and what other people are trying to do for peace is another element of this whole idea. I am going to stop there. I think we can at least

have 40 minutes of conversation between us. Thank you very much to DPI and to you all.

Moderator: Jane, thank you very much once again. ‘In order to advance the only way is to move’ is a very nice slogan. Whenever I listen to Jane, I get very enthusiastic because she speaks in an exciting way. In order to maintain this excitement, you should also talk about it. The main objective of today is to provide a benefit for society, in facilitating peace, or human rights and equality.

Discussion: Q&A

Dr. Avila Kilmurray and Jane Morrice

Moderator: Prof. Dr. Sevtap Yokus

Participant: I am a businesswoman and a very active feminist and NGO participant. It seems like your economy is booming and you are also going to export peace which is priceless. I think that will increase the respectability of your unique country. The reality of businesses or of people is that when they don't pay for something they don't know the value of it and that's why maybe you should sell this idea or this consultancy. Unfortunately, anything that is free is taken for granted. Of course, women in Turkey have also tried to do something similar, but I think it is too difficult and requires a lot of funding and media support. Thank you to both of you. It was inspirational and very empowering and made me believe once more that women have smaller egos compared to men, and that they worry about their countries and the world. It also helped me remember that I have done a fantastic job being a role model for my sons and I think that this is the most important thing. Thank you.

How is it possible to do this without establishing a party? Do you have an opinion on this? Do you have any comments on what I have said?

A participant poses a question

Dr. Avila Kilmurray: Going back to the question on the model of elections, after the ceasefires, we actually had two elections which coincided. We had an election for the standard 18 constituencies across Northern Ireland under a system of proportional representation between five representatives from each of those constituencies. In fact there were about six at that time and that was through a forum of dialogue and understanding, which a friend of mine, Monica McWilliams, referred to as a forum of antagonism and misunderstanding. They didn't actually have much power but that was really as a sop to the political parties and at the same time there was the election that Jane referred to during the peace talks. The difference with that was it was a cumulative vote right across Northern Ireland to elect 10 parties that would have two representatives each. The reason that that was introduced by the British government was to ensure that the political parties of

the loyalist paramilitary groups would have a presence because the difference between the 1996 peace talks and the previous seven attempts was that there was an understanding that it had to be inclusive of all the various parties to the conflict. Consequently, it was engineered to involve the smaller political parties. When the coalition saw that it was clearly an opportunity to garner votes right across Northern Ireland, we put up lots of women candidates because even if their extended family voted for them, they would go and to get more votes. The other reason we did it was because, as Jane said, the main political parties always said they would love to put up women to contest elections, but they could never find them. So we were making a point that we could find 98 of them in six weeks. In fairness, although we wouldn't admit this publicly, half the women that stood said they would stand as long as we promised they wouldn't get elected. So that was the difference for that election and then we went back to the normal proportional representation. We didn't run on the constituencies, we really ran for the second one. After the Good Friday Agreement we did run in the standard elections and we got elected for the first couple of elections.

The other point quickly on that, which goes back to your question, was we didn't envision the Women's Coalition as another political party. We deliberately called it a 'coalition' rather than party, because we wanted to do politics differently and if we just set up as another party, we would just fall into the format of the old political parties, so by calling it a coalition, we left it open

for members of other parties, so we actually had people with dual party membership and they had to agree to the three principles of human rights, equality and inclusion. What we were thinking about was almost like a spectrum of involvement, with members of political parties on one side, and civil society networks on the other. I described these networks earlier as people coming together around shared interests. In the middle you had the coalition, which was somewhere in between the networking approach and the particular party approach and this gave you a range of options. At one point we did try to export our model to the Republic of Ireland where we established a women's political association with women from different political parties, who came together around women's issues, irrespective of their political party differences. We tried this but it didn't actually work at the time although there have been attempts within the political parties since to come together around women issues. So we were essentially in the middle of a political spectrum.

Another thing I should mention in terms of the coalitions is that we were structured to work within a divided society, so from the word go we had two leaders, one from the Catholic community and one from the Protestant community. We always tried to take this approach, even if it seemed counter-intuitive. When a woman asked for us to see her daughter who was being held in a British prison pending trial for Republican issues and who was pregnant and being strip searched quite a lot, we discussed it. The danger was that the Catholics in the coalition would have said yes and the

Protestants would have said no, because they would have been seen as Republican. We agreed to go but we sent a female Protestant doctor, so whilst the assumption would be that we would have sent somebody sympathetic, we sent somebody from the other side of our divided community. When she came back to speak about it, she was listened to more attentively than if, for example, I had gone. So we tried to do our politics in a way which cut across these divisions. Just very briefly on the peace agreement, I always feel that one of the most applicable aspects of the Good Friday Agreement in conflict was the disaggregation of citizenship, national identity and national allegiance. Generally they tend to be in a block, so if you are Irish you have an Irish passport, and an Irish identity or a British passport and a British identity, and so on. The peace agreement broke this down, so that actually my children could hold an Irish passport, a British passport, or both. Now it is regarded as legitimate to have an aspiration to a United Ireland, all be it that there would have to be a majority vote within Northern Ireland and the Republic of Ireland. This also allows for more flexible and imaginative political constitutional arrangements and you can imagine this having applicability, for example in Cyprus, in Sri Lanka and in other countries. I think that this was a really important point of the Agreement.

Jane Morrice: To comment on that, I love it and I'm going to use it and plagiarise it. Exporting peace is priceless. It's interesting what you say because there is a lot of cynicism in saying that peacebuilding has become an industry. There are an awful lot of

people traveling the world, and there is an awful lot of cynicism about it and if you start charging for it, you are definitely going to get people who say, 'you're only doing that for the money'. So there is a counter argument to what you are saying - that to put a value on it, you need to charge, but by charging you are adding to the cynicism. That said, I totally agree that in order to export peace, money is needed. Avila mentioned the Quakers, but there's also the Rowntree Trusts and there is an awful lot of very valuable philanthropic work going on out there that supports peacebuilding. By the way, so far I have talked about what we were doing and our problems, but I haven't had the chance to hear about you. We would love to hear about your ideas about what you think could help you and your country because we are here to help you. Thank you.

Participant: Thank you very much to both of you. Like many other people, I learn something new every time I listen to you, and I'm really fascinated by a point that Jane made in her story about getting integrated education into the draft and yet it wasn't really taken up as you had hoped. This is something that we see in a lot of peace negotiations, I've been working as a senior fellow with a research organisation based in Geneva called Inclusive Peace and Transition. We looked at about forty cases of peace negotiations around the world and examined different inclusion mechanisms and something that comes up over and over again is that women or civil society members or any other actors work so hard promoting a more inclusive approach and to get their voices heard etc. Yet so often the elite have a way of blocking these voices, the ideas

that come out of it tend to get blocked. It happened in Nepal, it happened in Egypt, and many other places, so my question is what kind of strategy did the Women's Coalition think about to deal with this? I'm really curious to hear your own discussions and strategies for dealing with this kind of resistance from the elite or the patriarchy. Not only the patriarchy. It could be the economic elite. This group changes in different cases, from one negotiation to another but it is usually those who are used to privilege and do not want to allow any newcomers or new ideas into their group.

Jane Morrice: Like the established school system?

Participant: Yes, exactly, it could be anybody, so I prefer calling it the power holder elite. I'm really curious about your internal discussions within the Women's Coalition in terms of strategy for dealing with this.

A question is directed to the speakers during Q and A

Dr. Avila Kilmurray: The one strategy we had was proposing a civic forum made up of representatives of NGOs, churches, trade unions, employer's bodies, community, women's groups and so on as an advisory second chamber. We gained agreement on this, however, when the Assembly was suspended, as Jane said, the civic forum was also suspended and while the Assembly came back, the civic forum was not brought back. At that time the Women's Coalition had few means of applying pressure and the British and Irish governments as guarantors did nothing about this. When it comes down to it, you're right that in peace agreements those who have guns, privilege and power are the ones who get to the table in terms of implementation. Since we didn't have these things, it was an area that we should have spent more time on.

One thing to add is that over an extended period—in fact next year will be the 20th anniversary of the Good Friday Agreement—what changes is the common sense of what is important and achievable,

you can see it in places like Colombia as we speak. Another issue that we actually did get into the Good Friday Agreement which no one else raised was the position of victims of violence. There had been nothing done by the establishment for victims of violence until the Good Friday Agreement, because, as I had said earlier, the narrative of the British government was that it was an aggravated crime wave, so the victims of bombings and shootings were treated in a similar way as if they were road traffic accidents. This was a really difficult issue when it came to implementation and the way victims were very often manipulated by politicians who were against the Good Friday Agreement. But again, those sorts of issues were pushed to the side-lines because the decommissioning of guns became the main thing and we were at fault really, in terms of not looking at implementation because we were so busy trying to get the referendum for acceptance.

Jane Morrice: I agree, that was definitely a lesson to be learned for further work in this area. The plans for strategic implementation of a peace agreement must be a part of that agreement because if you don't get the implementation of the different elements, you aren't going to get them happening. Avila mentioned victims and the definition of a victim was crazy. It raises a number of questions: is a victim an innocent victim or a non-innocent victim? It depends on what they're describing and the side they are on, whether the victim was carrying the bomb or whether the bomb was planted, and the position of the victim. The mother of the person is a hugely important part of this discussion because they knew what they were

doing. Concerning integrated education: yes, it is the established school system which is putting up every barrier and, in fact, we can't even come to an agreement on the transition from primary to grammar school. So, education is one of the thorniest issues in our Assembly, but I do believe the lack of support from the Irish and British governments is a hugely important issue which needs to change. Thank you.

Moderator: I know that there are many more questions but there is plenty of time in the afternoon.

Break

Women and Peacebuilding: Challenges & Opportunities

Jane Morrice and Dr. Avila Kilmurray

Moderator: Esra Elmas

Esra Elmas: I have taken the task of being the co-chair and I would like to make some announcements concerning what we have spoken about so far. This is DPI's sixth year with comparative study visits and roundtable discussions. We have an approach which says that the best way to think about Turkey is to avoid talking about Turkey. In conflict societies like ours, we understand that we cannot get any results when we start discussing Turkey. We should continue to think about Turkey but should also be discussing other examples. Prof. Sevtap Yokuş put it excellently this morning, saying that every conflict process is like a fingerprint. It does not provide a model that can be completely implemented in another country. It's not a key that can open all the doors, but I believe that we are learning from the many mistakes that have been made in the international area. For six years we have looked at the comparative examples and we have tried to avoid the political discussions within Turkey. This has kept us away from what we have internalised so far and expanded our horizons in terms of thinking about Turkey. Of course, having these conversations about Turkey is not banned if you feel the urge to talk about a burning question that directly affects your life. Timing is very important, especially in this kind of process. We continue to come together in these meetings as women,

as business people and as civil society organisations. During such difficult processes, which for us are preparation periods, sometimes those from the same field tell us that there is no hope. They ask us whether we are still having meetings and the answer is, 'yes we are'. This is the point: when everything is going fine and everybody is using positive language, everybody is very happily talking about such topics. What matters though, is being able to talk about such issues when we are losing hope, in order to keep hope alive. If we are losing hope, we should be stubborn. Now I will open the floor for your contributions and questions.

Moderator, Esra Elmas (centre) introduces the session

Participant: I would like to learn something about the work in practice. In Avila's speech, she talked about having meetings in groups of 200 to discuss 'politics with a small p', and she also mentioned some mutual confidence and mutual distrust among different actors. Did you learn anything about overcoming distrust? For example, in the conflict period, you applied some methods, but groups of 200 people are very large groups and people have

many different opinions. I am asking this because in Turkey there are many different examples, like the initiative of women's meetings, but in order to lead these efforts in a practical way, what are your methodologies? Do you have any methods in terms of the language for example, because you need to avoid using alienating language? You said this and I would like to learn about the detail of the preliminary meeting processes. What was your methodology for agreeing on principles? This is what I would like to learn.

Dr. Avila Kilmurray: We used a number of different approaches and a number of ground rules. First of all, the women that would come to the meetings, whether 100 women or 200 women, would have been involved in local groups in their own communities, which are what we called 'single identity groups', so they would be from either the Catholic community or the Protestant community groups. There was work done at that level before people came together on a cross community basis. One of the ground rules would be that you didn't engage in blaming the other side. Another ground rule which would have been fairly standard in most of those discussions—perhaps less so for community based women's groups because perhaps they weren't discussing more sensitive political issues—was confidentiality. For many years I worked with ex political prisoners from five different paramilitary groups and you could talk about issues, but you could not say who said what. There would also be discussion about people's feelings, particularly at a single identity level. If you feel sensitive about an issue so will other people, so you shouldn't really ask those types of questions. When

people came along together the ground rules would always have been up on a flipchart displayed at the beginning of the meeting. In most cases, as I mentioned, with community based women coming together, the issues that were selected by women were identified by the women themselves. Secondly, they were not constitutional or political issues; they were more social and economic issues and community based issues.

For argument's sake, you wouldn't have discussed what facilities should be in place to help people visit relatives in prison. That would have been seen as a political issue. That isn't to say that individual women didn't talk to each other on either side, but that was their choice it wasn't a part of the main body of the meeting. In practical terms, there was a small amount of funding that was available to pay for mini-buses to actually drive women and their children to and from the meetings, so that people were not excluded because they couldn't actually get to the meetings.

Participant: Who drove them and paid for this?

Dr. Avila Kilmurray: It was generally two or three community workers in the local communities. The other thing that we did, in a different situation where it wasn't just women but also local communities that had different views, when we were starting to address different political issues, we gathered a panel of speakers who were from outside of the community and people directed questions to those speakers. People from the other community

listened to both the questions and the answers, but they weren't addressing questions to each other. It was like putting a buffer zone between them and as confidence grew, you ended up having more direct communication. At larger gatherings, we would have broken them down into smaller groups for discussions, then there would have been some feedback on the discussion.

Another approach we used was to break people into small groups and give them flip sheets. You might have put a question on the flip sheet, and the small group would have discussed it for perhaps 30 minutes, written three or four points down and then passed the flip sheet on to the next table. Then they would have discussed it and added their bit in, rotating the discussion. Another thing that we did when discussing more sensitive political issues, particularly when we were moving towards ceasefires, was we gave people a blank index card and said, 'write down a question that you have or an issue that you have that you don't want to put your name to'. Nobody put their name to it, but as facilitators we collected those cards and put them up on flipchart as a sort of agenda and then we asked the group which were the three main questions or issues they wanted to discuss. Again, you were doing everything in order to prevent pinpointing the person who was asking the question because otherwise they wouldn't have asked it. They wouldn't want to be known. So those were the sorts of approaches we used, and we did them over time in training put in place by local women who came forward as leaders themselves and who could become the facilitators. They were increasingly taking ownership in that

process. But the biggest thing was to try and avoid blame because the Republican Catholic community were always really good at being able to articulate the issue and blame the Protestants, which then meant that the people coming from the Protestant community were on the back foot and became defensive. I've seen the exact same thing happening if you get a gathering of Palestinians and Israelis. The Palestinians will be very clear, 'you did this this and this', and the Israelis who you get are generally the more progressive ones, but they are immediately defensive about the situation.

Speaker Dr. Avila Kilmurray (second from right at back) responds to a question

Jane Morrice: Avila is obviously talking about situations where the two groups are coming together and talking. She has been very involved with this but in the Women's Coalition itself there were a couple of different and interesting anomalies. First of all, if we were deciding on an important issue, we would have a small group of decision makers within the coalition and we would try to make sure we were from different parts of the community. We would

try and leave the baggage of our identity, our tradition and our upbringing at the door before we started discussing. One difficult issue that I was involved in was the issue of flags. I assume that you would know that one side supports the tricolour Irish flag, and the other side supports the British flag. In the Assembly, there was a committee set up to decide when the British flag should be flown, where it should be flown and so on and you can imagine us in the Women's Coalition sitting down and trying to decide what our flag policy should be. This poses a very clear problem, because a flag is an important emblem of identity. But you are supposed to have left your identity baggage at the door, so what do you say? During these discussions you started to find your identity becoming more prominent than you intended. For example, if someone there didn't want the British flag anywhere, you would say, 'well no, it's my flag and I think we should have it', so you suddenly find yourself on the defensive. In the end we came up with the most marvellous array of choices: either or all, one flag, two flags, old flags or new flags, so we were coming up with original and creative approaches, trying to get some to accept the British flag on certain days and some to accept both flags being flown together, and some trying to work towards the Assembly having a new flag. By the way, the Assembly did develop a symbol for itself which was the flax flower. It was a linen flower on a blue background, so it was neutral and a symbol of the Assembly and was accepted, but it never became a flag.

We still had huge difficulties in Northern Ireland about flags. The most recent one was that there has always been a union British

flag above our city hall in Belfast and there was a decision that it would be removed. As a result of that happening, flags appeared on every lamppost in every part of the city, so you can see that certain actions provoke certain reactions. The issue of flags is still a relatively unresolved issue.

Another delicate issue and the most difficult discussion we had in the Coalition was on the issue of abortion. Isn't that fascinating? We could talk about decommissioning but that was the most difficult for us all. We had to try and find some way that could all of the different opinions and I suppose that the easy line was that we weren't pro abortion but we were pro choice. If people tried to accuse us of supporting abortion and that sort of thing, that was your line which you would push in the end. But it was a very difficult line for us to come to. I hope that answers the question. Thank you.

Participant: Thank you very much for the morning presentation, it has been really beneficial and useful for me. Jane, you talked about the internment reformulation and a special status for Northern Ireland. It is a very creative and interesting idea and I have a question for Avila. She talked about how during a conflict period, there is always an increase in domestic violence and indeed in overall violence. Do you have any statistics or research about this? Have you had a decrease in the overall domestic violence or overall violence in the community?

Dr. Avila Kilmurray: Yes, there have been studies done. 1998 would have been the first major academic study on domestic violence and there has been some research since, giving evidence of a higher instance of domestic violence after the ceasefires. Now there are a number of reasons for that, first of all women were more inclined to be prepared to go to the police, because during the actual conflict only a small proportion of Catholic women would have been able to because this was unacceptable and would have made them targets for the IRA, so they weren't comfortable dealing with domestic violence in local areas. Basically, it was seen as a minor issue compared to the political issues. We don't really know whether the same level of domestic violence had been ongoing during the conflict but was not reported. The other potential reason for that is that up until 2007-8, we still had a lot of guns in people's hands, men's hands mostly, so the domestic violence that we had was severe. We had people shot and beaten up and we also had a largely undiagnosed problem of post-traumatic stress. The amount of domestic violence against women who were married to policemen as well as paramilitaries, where there were guns involved was high too.

During the conflict I was involved in setting up the first women's aid refuge in 1977 in Derry and looking back, it is one of the areas where we have come a long way. We actually illegally occupied an empty public building to set up the refuge, because we were told it wasn't an issue at the time, and we were denounced for this by the Catholic Church, on the basis that we were breaking up marriages.

But within the first year in 1977, we had 90 women and 300 kids staying in that refuge and it was legalised. We had to negotiate with or lobby the police and the judiciary because, at that stage, the Northern Ireland legislation was backward compared to what they had in Britain in terms of women rights. It was the one thing that all our churches agreed on in Northern Ireland. They disagreed about everything else, but they didn't like women's rights, so it was left to the women's movement and then lobbying the police and the judges, because they were giving very light sentences, to do something. We also had to go down and lobby paramilitary groups and we met with Martin McGuinness and people like that. At the time he was rather more active in Paramilitarism than in latter years and he basically said, 'look we are having guys turning up with guns at our doors demanding that we give their wives back and this is not good enough'. In fairness, some of the loyalist paramilitary groups said, 'look, that's not going to happen' and actually it didn't happen, but that was the sort of the state of play you were in. In order to get things done you had to ask, 'well, who has the power around here?' and you went and talked to them. It was totally illegal but that was the reality of it. Women's aid refuges became one of the cross community issues that we could bring women along with because it didn't matter what side of the community you were in—indeed it didn't matter what class you were—it was an issue that affected women across the board. Women's Aid became one of the big cross community women's movements in Northern Ireland.

Participant: I would like to bring the subject of women's representation back to the negotiation table. I was a bit late in the morning so maybe Avila already talked about this and I missed it, so I apologise if that is the case. Now I would like to depart from the Turkish example, where we have the Women's Assembly of the People's Democratic Party and there are other women's organisations. During the solution process they always fought for having women at the table at a time when it was not very easy. When I was working as journalist at the time, I closely followed this process and since the morning we have been hearing about the experiences of the Women's Coalition, but I am curious as to how they came together. Which women were talking about and how did they reach out to other women? Around the table we have some academics studying this subject but there are also women who are politically active and who are contributing to the subject politically. In Turkey, there have been many different crises of representation and we want to be inspired by the formula that you have developed. You talked about some basic rules, and some common principles, but it was not easy as we have seen. How did you bring together those women who were politically different? How did you get support from the other women?

Participant: In the past I have been in Ireland and I listened to your speeches last year. I would like to learn something more concrete, in addition to what Jane said. She said that one morning she found a letter and it came from Avila. Did you decide to write that letter personally or did a group of friends decide to do it? You

said that you had sent out 200 letters. According to which criteria did you choose those 200 women? What background were these women from, other than being Catholic or Protestant? What were their class origins, their professions, their education backgrounds and so on? Also, you said that there were members of political parties. What was the rate of women who were already members of political parties? These are the subjects that I'm curious about.

Dr. Avila Kilmurray: In terms of who was selected, basically first of all who were “we”? We were a small number, initially about four women including myself, Monica McWilliams and two others who had been very active in the women’s movement. Monica had organised a conference in 1995 where 250 women looked at women and politics and the idea of a women’s party was raised but not followed up. What sparked the four of us to actually do something was that whenever the British government published the format for peace talks, I took one look at it and said, ‘right, it is not going to be too hard to fight this election because the format is there to bring in small parties associated to the loyalist paramilitary groups’. It really was a bit of a comedy of errors to start with, because what the British government actually did was they printed the names of the parties that would contest the elections to the peace talks, and we said, ‘this is anti-democratic, you can’t decide in advance who is going to fight an election.’

So the four of us got together and delegated one person to ring the Northern Ireland office, and complain about this. So the poor

official on the other end of the phone said, 'well who else might contest the election?' and we said 'well it might be a women's party' and he replied 'I'd have to go and consult ring you back'. He would ring us back in half an hour and ask the name of the party and we would have to think about it and ring him back. This was all during one afternoon. We did a quick ring around to people that we knew and said 'we haven't got a party, and we want to keep the space open', so we initially came up with the Women's Coalition because we didn't want to be called a party for the reasons I said earlier. Then because we were conscious of journalists, we said 'that will be WC' and so we decided that we would be the Northern Ireland Women's Coalition. Then we had to call a meeting so we just listed all the locally based women's groups that I talked about earlier. I was working with the community so I had all the names and addresses of individual women that we knew from academia, from business and from trade unions. We were a small area in Northern Ireland so we did have a fair idea of who was around. We sent out the letter and it was a very short turn around because the election was in six weeks time and the first night of meeting, there was no consensus of what we should do, because we got women turning up from other parties saying it was going to take votes away from them, so they were against it.

At the second meeting there was a consensus that we would go ahead and that in the electoral process we needed to maximise the number of women who would stand. So we put an advertisement in the Belfast Telegraph for anyone who was interested in politics;

who subscribes to the principle of women's representation; who agrees with human rights, equality and social inclusion; and would be interested in either becoming involved or standing for election. This went out beyond the people that we already knew, and we had a number of people coming back on that basis. We had 18 constituencies and in some cases it might have been six women coming together and some cases maybe 40 women to organise in their areas. We had quite a few women among those people, some of whom had been in political parties and a lot of whom had been involved in the civil rights movement and trade union movement, so they did have a fair idea of how to organise. We grew on that basis and once you had core organisations within those constituencies that brought in other women, because they would put out press statements and have events and so on.

As Jane said earlier, we tried to do politics differently, so it was about getting women represented but it was more than that - it was actually about how to do politics differently. Increasingly, whatever country you are in, politics is controlled by a small group of professional politicians with lots of money behind them and who very often respond to interests groups. As we were saying, we talked a lot in Northern Ireland about participative democracy, so representative democracy is about the people who are elected but participative democracy is about those that opt to be part of a broader process and we were trying to give a format for participative democracy to people who wanted to be part of the process. That didn't mean that they had to stand for election - they could be

background people or they could write things or put up posters. We did things like have election picnics, where women brought along their children and we did things to attract the press that were different, like school meetings, where we knew the mothers would collect the children. That's where we gave out the leaflets and things like that. Our first election poster was a cartoon dinosaur saying 'goodbye to dinosaurs' and the men got very annoyed about this saying 'are you talking about us?' and I said, 'well, we didn't actually name you but if you want to self identify, please feel free.' So we were looking to do things differently and I think that was how we attracted people.

The other thing we did was we tried to make it manageable, because one of the things with women's politics is that it often seems to be so complex and so vague. Remember, we got in a professor of political science from Queens University and he went through the previous votes and said, 'look, this is manageable'. The last local elections, people got elected with 10,000 votes and we broke that down, you know, '100 votes for 100 women'. It was about trying to get people as enthused about that as possible, and I remember one woman saying, 'we are fighting a kitchen table election campaign' and that's what they were doing really.

In terms of the class basis, it was very mixed. We had people that were university professors, we had professional people and we had a lot of people that came from community based women's group as well. In terms of people that were members of other political

parties, at the end of the day, you would be talking about no more than 10 per cent. What we were tapping into was that people felt they were politically homeless, because most of our politics was based on the sectarian divide

Jane Morrice: In terms of how we got together, a simple answer is desperation, the idea that enough is enough. We were just saying that something has to be done. Another point is a warning. As we went on we were getting more and more interest from the outside world. I think at the beginning I appeared on French television and Japanese TV was following us, but the local observers weren't taking us seriously. So we got a lot of support from the outside and I mentioned that Hilary Clinton was in America and she was extremely supportive. A lot of us met in the White House conferences in the early 90s or we talked about women's issues and the possibilities back home. Outside, that was very helpful, but the problem with the outside being so helpful was that there was a bit of resentment from the women in established political parties who weren't being talked about, and weren't getting the glory, and that was something very important to be aware of. When Hilary Clinton stood up and said, 'thanks to the Women's Coalition,' all the political party women were saying, 'we've been slogging at this for years, why them?' So we had to recognise that women who had been working in politics for a long time deserved respect and recognition too. My final point is that we wouldn't have gotten elected if men hadn't voted for us. There were men in our executive who were more than supportive. When Mike Posner said he was

going vote for the Women's Coalition, I could see that there was something going to happen here. Businessmen started giving us support, and it was a very odd thing because I remember my neighbour's son was just starting. It was his first year voting, so he was about 18 and his mother asked him why he didn't vote for the Women's Coalition and he said, 'I can't, I'm a boy'. That was a big hurdle to get over. We had to make sure that we got the men to recognise that we were doing it for them as well. I thought this was hugely important, so we picked out the problem areas and we dealt with them.

Jane Morrice (Second to Left in Back) responds to a question

Participant: Thank you. Our congress was closed with a decree, our women's organisations are closed and have been banned, so I'm representing a Kurdish women's movement. Departing from our past experiences we can see what is possible during the peace process. When you set up this coalition, it was a time when there was no conflict in Turkey. The conflict stopped after the 80s

until the beginning of the 90s. There were women's meetings and we have seen the international effects of these in the Northern Ireland process. The Irish influence was also an important outside influence, for us in Turkey. In Northern Ireland, both parties came together and talked, but what was the perspective from the UK? For example, what happened to women in London? Did they come together? We know that there was a reverse, but it was revived under Tony Blair. We know that it did not happen overnight, that it takes time. What was role of women in keeping the process going? Another point in the Northern Ireland process was the decommissioning of weapons. If I'm right, they buried the weapons under the guarantorship of Canada and the USA and the most important reason for that was the release of political prisoners over a time of two years after they had served a certain duration. It was hard for you to now have to live together with them and it must have been hard for the UK and for the loyalists or for the Republicans. But after the release of people who had guns the Republicans or paramilitaries came back to life and after that the arms were buried. How did people get used to the release and what was the role of women in getting people used to it? We are not easily persuaded. We had an experience in Turkey where there was a list of about 110 prisoners who were sick and who were not released. Some of them died in prison during our peace process. You said that it was very surprising for you to release people who had fought with guns. So what was the role of women in making sure that this happened?

Jane Morrice: You're absolutely right about the shock of 2000 more prisoners being released onto the streets. These were people that half of the community saw as terrorists and murderers. It was the most difficult issue to address in the Good Friday Agreement. In terms of what happened to them, I go back to the support given by the European community. There are amazing centres set up for ex-offenders, as they were called. These people became important in their community. They started to do community work, to participate in the change that was happening and to recognise and appreciate it. I remember discussions about what to do. You can't forget that in their communities you couldn't give them a brush and get them to sweep the roads because these were heroes in their communities; these were people that had gone to prison and stood up for and their beliefs. They were giants in their community, so you couldn't just ignore that and hope that they would fade away. It was very important, to give them a role in community activism and I would suggest that this is the best road, because they were no longer in same position they had been before when they were promoting and committing acts of violence. They could no longer do that so they had to try and channel this new energy into facilitating peace and inclusion in their community and to galvanise that sort of energy in the right direction was hugely important.

Avila will talk more about the practicalities of this. Victims were also hugely important, because they were the people who were going to be most affected by the release of prisoners—people who had lost loved ones at their hands—and this was still a very live

issue. Again, there were trauma centres set up, there was support given to victims so that they had somewhere to go to discuss to share, to learn, to meet up and so on. It's not the perfect solution but it is the recognition of new needs and also that one man's terrorist is another man's freedom fighter. It is the old story but you have to respect both of those opinions in the best way possible. I don't know whether I answered you very well but I think Avila might do a better job.

Dr. Avila Kilmurray: There are a number of points to raise from that contribution. First of all what Northern Ireland had was a diplomatic environment, where everybody was saying we want this peace process to succeed and that went from the EU, as Jane said, to American, to Ireland. So there weren't any international spoilers in the situation. It was fairly straight forward from that point of view. We did have a period with Britain, where there was a political interest. I wouldn't have said there was huge popular interest to be honest, and there still isn't. I think I've been asked more questions in England in the last two months about Northern Irish politics because Theresa May's government is dependent on the Democratic Unionist Party. Before that, I don't really think it was many at all. However, it did make a big difference when Tony Blair came in and it particularly made a big difference with his having a female secretary of state. I'm sorry we've not had another, but the first female secretary of state was a Labour politician who opened a lot of doors both in terms of women and the Women's Coalition and was actually very good in terms of negotiations. Then we had a period

from 1995-1997 when the IRA ceasefire broke down and there were bombs in London. That was a lesson for me about how people live in different realities because in the Women's Coalition, we had a principle of inclusion, but some of us from the coalition continued to brief Sinn Féin while they were excluded from the peace talks about what was happening. I'm quite sure a lot of people were briefing them but we certainly were. Why did the ceasefire break down? The thing was that we had been warning that it was going to break down because things were not moving fast enough. At that stage there was demand that weapons were decommissioned before they went into the peace talks. Yes, but if you put up something in the Irish language on the back page of the Skibbereen Eagle [small provincial newspaper] and then, are surprised that people don't know about it, you have a problem because they were saying things in their newspapers that weren't necessary being picked up by other negotiators in the peace process. Again, it was really important to ensure good communication through the peace process because it is so easy to have misunderstandings. They [Sinn Féin] came back into the peace talks under the Blair Government.

One thing which was really important about the decommissioning was that Canada and Finland were actually involved in that stage. For every sensitive issue we had an international chair, so for the prisoner release there was a sentence review board set up and the chair was a man from South Africa. You also had local representatives but there was international monitoring there because people didn't trust the locals - the locals didn't trust

locals. So international monitoring helped because it raised the issue from being a dogfight between politicians that were either Republican or Unionist. As Jane said, it was a difficult process, particularly for the Protestant section of the population, to accept prisoner release, albeit that the people being released were both Protestant loyalist paramilitaries, as well as Republicans – so there was a range of people from both sides. For decommissioning, again there was international input. Decommissioning was harder in some ways and it was decommissioning weapons that brought down our Assembly time after time and again. It was about looking in detail at the language because the Unionist community would say to the Republicans, ‘you promised decommissioning’ and Sinn Féin would say, ‘we didn’t promise decommissioning, the language we used was: we would use our best efforts to get the IRA to decommission its weapons’. It is playing around with words, but words in those situations mean a lot.

The line the Women’s Coalition took was—and we stole it actually from the then leader of the Social Democratic and Labour Party who was a moderate anti-violence nationalist, John Hume—that it is actually ‘decommissioning’ people’s mind-sets. The important thing is getting people to a stage where they were not going to use weapons because you can get weapons fairly easy internationally, so you can bury one lot, and get another lot in. Nonetheless, burying weapons became very symbolic for unionism. The Women’s Coalition did argue and say you shouldn’t be going to war over decommissioning, it is something that we have to move towards

and that happens over time and to an extent, that is what happened. There were steps backwards and steps forwards with the language around decommissioning. And in terms of the role of women, hand on heart, I couldn't say that women played a distinctive role in the debates around decommissioning. Perhaps they played a bit more of a role around the ex-prisoners because they were the sisters, mothers and daughters of those who had been in prison as well, so it became quite important in humanising the issue. It was very difficult though, in particular for the British government because remember they still had a narrative of describing even up to now, that the Northern Ireland situation was a crime wave. Suddenly they were considering letting the last group of, I think, 476 ex-prisoners out. Of course, because work hadn't been done with the victims, they were saying, 'we've been ignored'. You said, 'this was a crime wave' and suddenly you're letting prisoners out. There were bitter negotiations over the release of prisoners for the Good Friday Agreement around how long they would they have to serve. I think two years was the end result. The coalition actually did argue for the release of prisoners and we sent representatives in to meet with the prisoners. That was quite useful, because if it had only been the progressive Unionist party or the loyalist paramilitary arguing for the release of prisoners, people would have been more sceptical. Instead, a non-paramilitary aligned party came in and argued for it too which I think was important.

Participant: A short question: I wonder about the financial sources of this formation. Who were the funders and how did you get your

financial support? Did the funders have any influence on you? What is your current situation? Thank you.

Dr. Avila Kilmurray: I can answer that one, because for a period I ended up as the treasurer. My predecessor was a lady called May Blood, a working class woman from the Protestant community. She volunteered to be the first treasurer assuming that she would end up in prison and because she said she needed a rest. So essentially we had nobody. We got two grants of money for 10,000 dollars from the Global Fund for Women and 10,000 pounds from the British-based Quaker Foundation. Apart from that the money came from individuals, particularly in the Southern Irish newspapers. The Irish Times featured a very supportive article about the Women's Coalition and then we got a lot of individuals sending money because of that. As Jane said, we then tried to set up some sort of support structure in terms of women in America. We would have got funding from that. In fact, we actually got funding from a conservative party politician who is now dead so I won't name her. She gave a substantial donation because she said that her party treated women so badly. Really money came in dribs and drabs but we got no corporate funding at all and there wasn't any state funding in terms of elections in Northern Ireland. As the coalition then continued, we held functions like auctions and social functions to raise money and we got artists to donate paintings, but we fought the first election on only 25,000 pounds.

Jane Morrice: The best way to describe the funding was ‘peanuts’ at the beginning. As far as I was aware there were never any strings attached to any of the money that we were given. The ground swell of energy really was priceless, more valuable than the actual money coming in. When two of us got elected—and by the way, we also got two elected councillors eventually—we got salaries and funding for support staff so that enabled us to become a more legitimate party. Regarding the other quick question on women, I don’t now whether research has been done, but during the 90s, women were being slid into important positions in British and Irish relations. Mo Mowlam was the first and absolutely brilliant woman and I would definitely fight to have a statue of her built in Belfast. You should watch a wonderful documentary about her - she was made secretary of state for Northern Ireland but she had cancer and she had to wear a wig because of it. She used to walk to the negotiations table, take off her wig and throw it on the ground and say, ‘listen to me’. The men in the negotiations didn't know how to deal with it. She went in and talked to prisoners with the same attitude. She was a brilliant, brilliant woman. There was also Jean Kennedy-Smith who was from the Kennedy family and was brought in as the US ambassador to Dublin. These were all firsts for women. The British ambassador was also a woman, and there was recognition all of a sudden that having women in power was quite important. Of course Hilary Clinton and the wives of our secretary of states before that had been quite important, so there was a lot of support coming from women at that time and recognition of the value of women in a changing world. Thank you.

Participant: Thanks very much, I have listened to Avila many times, but each time I learn something new. We have created a new project with the slogan “women everywhere and women in all workplaces” and there were some discussions about the slogan and about what is meant by “women in all workplaces”. Women are everywhere and nowhere at the same time. It is also valid for our country and it is a slogan that is adopted all over the world. Despite the differences between the solutions processes, the common denominator is women. When you created this movement, can you give some examples of what you mean by women everywhere and women nowhere? The second question, concerns your methodology. Lending an ear to the people gives meaning to your actions, but did you use same language at the negotiation table or did you use your own language composed of your own arguments and your own style and methodology? Thanks very much.

Dr. Avila Kilmurray: In terms of women being everywhere and nowhere, one of the things we did back in 1994, in preparation for the UN Beijing gathering in 1995, was we supported the community foundation which gave some small grants to community based women’s groups to do a take on the AIDS Memorial Quilt. Each group made a patchwork quilt. Each patch was different because it reflected their different experiences, whether they were working women, women in Protestant communities, women in Catholic communities, women in prison or whatever else. We were looking for ways of making women visible and more recently victims’ relatives groups have done something similar. We were looking for

uncontroversial ways of getting people talking, so the patches were a way for women to become more visible but they also enabled them to talk about why they selected a specific design for a patch. It worked similarly for the victims. For example, the patch might have been made up of the wedding dress of the person who had been murdered and it was a way of enabling people to talk. As I said this morning, one of the things we found was that people tended not to talk about controversial issues so we were looking at ways of actually making women visible. The power of arts and culture is often forgotten in difficult political circumstances. Local women's drama or comedy groups often ridiculed policies and situations, because they were so absurd, and again, using that sort of approach helped to make people visible. Your second question was about language. We were really good during the peace talks. British and Irish government officials had negotiators preparing draft discussion papers and the parties were then asked to do a response the paper. There was always an open forum for discussion. One time we actually kidnapped one of the drafters who was drawing up the agreement. We sat him down at about 11 o'clock at night and we kept raising the issue about representation of women and he said, 'oh yes but women can't be there because you're not in the *chapeau*'. I haven't got much French, but *chapeau* means hat. In the drafters' language, 'the hat' is the first paragraph of an agreement, and whatever everything else flows from the first paragraph. The first paragraph was all about Catholics and Protestants and the IRA, but women weren't there. We replied women were in there because we were living in an armed patriarchy. In the end,

representation of women got into the draft. I have since talked to David Donoghue who is now the Irish ambassador to the UN, and he said the draftsmen were giving us rubbish, but at the time we took it quite seriously, so we learned from that and looked at the language that was being used.

One of the things that really annoyed me at the time was you had all of these university departments around the world studying conflict, particularly in America, and none of them got in touch with us to give us a hand. So we had all these academic institutions concerned with peace processes but nobody provided us with information about the South African peace process, for example. We were left to do it ourselves which took a huge amount of time. There is a real need for that sort of technical expertise which we found out too late. In order to be taken seriously, I think it would have given us a shortcut. It would have enhanced our ability to contribute if we were more adept with the technical language.

Jane Morrice: One very good example was when we described ‘the need to encourage and facilitate’ integrated education and mixed housing. That was the language the drafters said we should put in. But later we learned that we should have said ‘deliver’, so that’s language that we learned but we didn’t really know their language. For women everywhere, this is a debate that goes on not only in politics but at board level in banks and in business about making women’s language more acceptable. People say that women take fewer risks and that we wouldn’t have had the same financial crisis

if there had been more women in the banks, making sure that prime loans and credit weren't given out. Maybe we would have been more risk-averse. There is recognition in business that it is important to let not only women's language but women's culture be transmitted by osmosis into the male psyche. Women have been compartmentalised for so long so that they can be nurses and teachers and the men work in the banks and the business. In schools, for example, you'll get women teachers in primary schools but it is the men who are the head teachers. I'm assuming that same thing happens here, so it is not only the language that needs to change, it is also the culture so that when women are everywhere and we can see and hear them. Thank you.

End of session

Roundtable Discussion

Jane Morrice and Dr. Avila Kilmurray

Moderator: Esra Elmas

Esra Elmas: Welcome back again. Now we are going to take three more questions, and then we are going to ask you to evaluate today's meeting. Before the evaluation I am going to make a short announcement, but we can start with the questions now. I would like to take all the questions, and then you can reply all together. The floor is yours.

Participant: I would like to thank everyone for your speeches which have expanded our horizons. They enriched us in terms of the possibilities open to us for reaching solutions. Of course, all countries are different, but as we get enriched it becomes easier for us to produce something new. I would like to ask two questions. Firstly, the current situation is not one of conflict, but it is not one of 'real peace' either. During the negotiations, you had to construct a new social contract. Did you feel the women behind you, or at the negotiating table? Were you discussing the drafts together in the Women's Coalition, or were they discussed in the neighbourhoods or with people on the streets? How did you bring the perspective of people on the streets to the negotiation table? We have established our own Women's Assembly in order to reflect all the women's perspective at the negotiation table. Secondly, you said that during the post-conflict period, societies were treated as cured. You did

some community based studies, bringing together women from different sectors of society, like Catholics and Protestants. This was at the micro level, but what about at the macro level, in terms of having society face up to its past reality, past crimes and past conflict? You also talked about the issue of segregation. There is communication within communities but walls still remain. How did you make society witness its own past problems and the legacy of the past issues?

Participant: Thank you very much. As I understand it, the Women's Coalition undertook an active role during the negotiation process. With hindsight, during the conflict process, especially in the periods where the conflicts re-emerged, what more could you have done to lead the society to peace? What would you practically recommend? You described the conflict, a state of emergency and distrust of the rule of law. During such a period what would you do, or what wouldn't you do?

Participant: I have listened to both speakers in Ireland, and every single time they provide some new knowledge. Jane, I have a question for you. You gave a short explanation of Brexit and I would like learn more details about this. When did you start working on this and who are you working with to turn this into an autonomous region of peace? Do you have an approximate action plan and have you talked about this peace path from Belfast to the other parts of the world? What do you mean by this?

Participant: I wanted to ask this once again. We compare the conflict process in our own country with other countries, but did you have another country whose model you took? Did you make such comparisons? With Ireland, we have seen there have been severe difficulties for women in undertaking social roles, but do you think that women took some important roles as militants during the *Troubles*?

Participant: I would like to add something on top of the first question. I would like to learn about the existing situation. I was in Ireland in the previous meetings. In Istanbul, we have carried out meetings where we have talked about our own experiences and we have interviewed some academics and politicians and they were talking about the peace process as if there were no problems or if there were, as if they were immediately solved. We interviewed people in the field in Ireland and we understood that it was not easy to solve such problems. When we visited Belfast we understood the process has been very important because there had been a huge conflict in a small place and leaving this behind was very important. In terms of coexistence there are still some problems in Belfast, but what do you do about that? We know that there are still some lingering problems in terms of training and in terms of public education. What do you do in order to solve these problems? Thanks.

Participant: I was told that although I am a man, I am still allowed to ask questions. You mentioned that in Northern Ireland, you have

reached a situation of non-violence but not yet of reconciliation. You also mentioned the fact that only seven per cent of the schools are integrated. Is there now a government policy for improving this and how does it work? Thank you.

Participants pose questions to the speakers

Dr. Avila Kilmurray: Ok, you've covered a lot of ground with those questions, so we'll try and answer in as much depth as possible. In terms of the first question about a new social contract: I don't think it was ever put in those terms, but in fairness, it was there implicitly within the negotiations around the Good Friday Agreement. I think that two aspects in particular came across. One was the importance of ensuring equality of treatment and equality of outcome. I don't think that we have necessarily achieved this yet, but efforts were made to address this issue. Looking back, there has been an undercurrent of violence around the status of Northern

Ireland since 1922, but the most recent outbreak came because of allegations of discrimination and inequality. As a result, equality legislation has been strengthened a lot, not just in terms of the Catholics and Protestants and political opinion, but also in terms of gender, age, sexual orientation, and so on. The other main plank that was talked about in terms of a social contract was the sharing of power. Our whole governance is now based on our politicians designating themselves as either Catholic Nationalist or British Unionist or Protestant and our government in Northern Ireland is actually made up of a selection of ministers that come from both of these communities. For very important areas of legislation there has to be a consensus of agreement from both those communities. Arguably we wouldn't have got the Good Friday Agreement without that central plank but it makes government a nightmare, because as you can understand essentially our ministers are drawn from diametrically opposed parties. They have to do deals with each other, which means that there were a lot of very important areas of legislation getting left on the shelf because a deal couldn't be done. However, as a peacebuilding solution was seen as very important, there was also a commitment to human rights and to a Bill of Rights both for Northern Ireland, and for the Republic of Ireland. Since our politicians have seen rights as something that would benefit the Catholic Nationalist community, we have not been able to agree a Bill of Rights. Coming from my background, I blame the British government because the onus was on the British government to introduce that Bill of Rights, but because there was no local agreement from the politicians, they didn't do it. They

kicked it into touch so we still haven't got one.

In terms of a social contract, those are the three main elements and then there is the element I mentioned earlier, which was the acceptance of a dual identity. Jane will talk more about how Brexit will cause problems for this aspect. I'm living in Northern Ireland with an Irish passport, so when Brexit comes, am I a member of the European community or not? What happens constitutionally? If I get sick in France, am I treated as an Irish citizen or as a UK citizen? That's going to be really awkward. In terms of involving women as the negotiations went on, the coalition went as far as possible, but it didn't do it enough. We didn't actually have the resources to do it. We did have meetings with community based women's group, and we actually had a policy of having open seminars, because as we said quite openly, we aren't experts on everything. We aren't experts on the economy and if we can bring in economist academics from different universities, we are more than happy for them to bring their knowledge to the table.

We tried to do that with women, but actually one of the things we found was with the community based women were almost afraid to be identified as part of the coalition, because they knew that the coalition was not going to wield power, in terms of control of government resources. They were worried that the politicians from other parties would say, 'they are from the Women's Coalition, we won't give them grants or resources. One of the things that did happen at the community level, and it wasn't the coalition that

did it, was that an organisation called Community Dialogue took all the technically worded legal agreements and translated them into every day language. They put out really simple forms across the communities because what we found were the politicians, particularly the politicians that were against the Agreement, would make a controversial statement, for example condemning prisoner releases, and it would appear in the local newspaper. Then that same politician would cite the newspaper to say that public opinion was against prisoner releases. So, you got this vicious cycle of politicians making the statements, newspapers take it up and politicians using that as justification for why they couldn't do anything. What community dialogue did was they tried to get the information in a non controversial form.

It was difficult during the negotiations because the line that George Mitchell, who was chair of negotiations, took was that nothing should be relayed to the public. I understand why he said this, but that was problematic as it meant that misinformation and rumour could circulate within the public. I remember at one point we brought over the Sandinistas from Nicaragua and they made the point—as did the ANC from South Africa—that they always kept the local community informed as the negotiations were going on to try and stop that misinformation.

The second question was about post conflict and I think it came up again later on. We had two main issues. Power sharing was important, but that ties us into a divisive political system. If you

have to designate yourself as a politician then you're from this tribe and 'so and so' is from that tribe, so there isn't very much room for the people who are in between. The second thing is: we have not been able to deal with the legacy of the past for a number of reasons. Firstly, it is very sensitive. We have people living next door to each other because it is not even just a cross community issue, it is within communities. There were informers and collaborators. People were shot by different paramilitary groups like the IRA for being an informer when it actually turned out that a member of their own group was the real informer. Those people are living next door to each other, so there is a genuine issue about how do you actually have a real truth commission as they did in South Africa. There is also the political issue that in order to have any sort of truth commission, every party to the conflict has to be party to the commission. As it stands at the moment, the British government will not be party to the truth commission, because again, they have this narrative that it was a crime wave and that they were the neutral referee. The Republicans in particular would say that that is a load of rubbish and that the army did things on the streets. On the other hand, you have the Protestant community saying that the Republicans will use a truth commission just to have a go at the British army and they won't admit themselves what they did. So we haven't been able to come to grips with the legacy of the past.

The other issue making things very difficult moving forward is that our Agreement is not a line in the sand - it is dynamic. In other words it has within it the provision that if a majority of people in a

referendum voted in Northern Ireland to join a united Ireland and the people of the united Ireland accepted that, it will happen. Now are we talking about 51 per cent? The majority of under-25 year olds in Northern Ireland are Catholics, whereas you are coming from the situation at the beginning of the *Troubles* where it was a majority Protestant population. Politicians are very aware of this. Not all Catholics will vote for a united Ireland by any means, but it is that at the back of their mind. If you look at our Good Friday Agreement, you might say that actually the Protestant population won, since the IRA gave up arms. In fact, there is a deep sense of fear and loss in the Protestant population because they can never improve their situation as a party of the United Kingdom, but they can lose it, whereas in the Republican population there is a sense that although they are not in the majority yet, they may be. Then of course there's Brexit added in which causes problems. Those are the issues we have at moment and they are the macro issues if you like. In terms of what could have been done differently during the conflict, first of all, I think by its nature, the women's sector kept itself together with cross community contacts by downgrading its voice on other issues. As I said earlier, it deliberately didn't talk about issues that would be divisive, but that meant sacrificing some of those issues. What tended to happen then was that NGOs spoke about those issues, making the women's movement less outspoken on gross abuses of human rights which happened all over the place. You had let's say the community of administration of justice which dealt with an issue and none of us actually paid much attention to who the victims were when, actually, it was women who were

victims. They started self help groups back around the 1990s but they were really ignored and that was a big mistake because, first of all, it was largely women that were survivors and it was mainly young men that died. Women died too, but it was mainly young men, so it was the mothers and the wives who were left and there was no attention paid by the State either to the widows of policemen who were shot - and that was a big mistake, I think.

The other thing that we should have done was pay more attention to the impact of the media. We almost saw the media as something that just did its own thing and I remember immediately after the ceasefires the BBC did this really important initiative for about six months. Every morning, after the main news bulletin, they had one person talking for three minutes about the impact of the violence, of the *Troubles*, on them. One day it would be a woman ex-prisoner, the next day it would be somebody that was shot, the next day it would have been a police officer and it was almost no comment - just people talking. That was really important and it would have been good if that could have been built on because it showed we had all been affected. We didn't think enough about how to change that bigger narrative in order to try and get a groundswell of movement towards peace so that we could encourage the politicians to be less entrenched in their position. I always remember, immediately after the ceasefire, the response from the leader of the official Unionist party, Jim Molyneaux, said this was the most destabilising thing politically. In other words, the politics was so based on condemning the violence, they couldn't

deal with the peace process, they saw us as destabilising it. That's what we got ourselves into and, as I said, we didn't think through how to broaden that to create more general support for the process. In terms of where we looked in other societies, we looked a lot to South Africa. That was partially because a lot of us were involved in the anti apartheid movement throughout the years, and in solidarity movements with South Africa. It was also because it was so inspirational and it was during the time when you had Mandela and people like that. The situation wasn't the same, because there was no argument over the boundaries of the territories of South Africa, it was over equality within it, but the South Africans were very responsive to us, and they sent people like Cyril Ramaphosa and Roelf Meyer to talk about how they had managed their peace process. As I mentioned, the Sandinistas looked to some of the Central American situations. Again, they were quite different in many ways, but in terms of the practicalities of what the peace process should do, they joined us.

On the question about women militants and women fighters, yes there were and in fact women within the IRA had a big campaign to be allowed to be IRA members. When the *Troubles* started, the IRA and it was largely the Republican side where there were women militants, but they actually had a women's section called *Cumann na mBan* which supported fighters. In other words if somebody took a submachine gun and opened fire, the woman would be given the gun to take away and hide, but they didn't actually fire the gun. In terms of prison, as mentioned earlier, around twenty per cent

were female prisoners, so they became very active. Interestingly, the first ex-prisoner centres that Jane referred on the Republican side were set up by the female ex-prisoners but when the European Union came along, they were staffed by the male ex-prisoners – surprise, surprise! The women did it on a voluntary basis and the men were paid, but it was the women ex-prisoners who first started talking about the need for counselling and psychological help. That was when I knew the war was over because you don't actually send people for counselling who are your combatants if the war is not over. It's interesting because Jane was with the FARC but three weeks ago and they talked about counselling for some of their ex-prisoners and their ex-combatants, but we had to fund people from within their own ranks to be trained because under our legislation, and it may be the same here, if any professional counsellor or youth worker is told about a crime, they are under a legal obligation to report it. So you couldn't have counsellors counselling somebody who could say, 'I shot Joe Blogs'. So we actually funded the ex-prisoner organisations, to get their own counsellors trained so that they could get support that way.

Regarding reconciliation, I don't talk about reconciliation in terms of Northern Ireland, given the fault lines that we still have in our situation. Sometimes I worry that it is people in uncomfortable positions who talk about reconciliation and the victims and the ex-combatants become aware that they are the ones who are expected to reconcile. Another thing that we should have done and didn't was ensure that term politicians came out and spoke about the

conditions that led to 16 or 17 year olds taking up the gun. I've done a lot of interviews with ex-prisoners saying it was so-and-so telling us our backs were against the wall and we had to fight to defend this and that, which created the conditions where I joined the paramilitary organisation, took up the gun and ended up getting shot or being in prison. Until you get people in established positions of power, like politicians or whoever else, being prepared to say that then I think it is unfair to talk about reconciliation in other sectors of society.

Jane Morrice: I'll be quicker because obviously there were questions specifically to me on Brexit and integrated education. Just a quick one on reflecting the views on street and I'll pick up on exactly where Avila left off because I think the media has got a hugely important role. This is especially the case now because back in the day—and I suppose it is because I was there that I can criticise it more easily—you used to hear on the news that a Catholic has been shot dead in such and such a place this morning and you could nearly bet your bottom dollar that within the next few days it would be a Protestant. Not because it had been announced on the BBC of course, but imagine describing the religion of the person who had died? If the BBC, or the media in general, had been a bit more thoughtful in its productions, it would have had an effect. Actually it did in the end drop the labels of people who had been shot.

That was constructive and there is a whole new field called peace journalism which is coming out now, about getting the media to be constructive in its approach to conflict. For example, some of you have visited Belfast and you know we have a road called the Falls Road which is Catholic, and then we have a road called the Shankill Road which is Protestant. There are peace walls between them and there is still a barrier which closes at 6 o'clock at night so that they don't get through to each other - and this is in the centre of our city. These people don't meet, don't know each other, and don't get together enough. So couldn't a television company, go up to Falls and talk to them and then go up to Shankill and talk to them and show each community how the other half lives on television? Why are the media not being more constructive in their approach to conflict resolution? Now you are going to get the media saying, 'oh no, we have got to be unbiased', but I do think that there are certain circumstances where they could be more constructive.

I'll give an example from today of these talk shows on our radio that stir up a lot of stuff. They listen to one side and then they phone the other side and ask what they think and these two sides are shouting at each other. You get people picking up the phone and it's wild. The problem there is you don't hear the third voice, you don't hear the middle man who says, 'well I agree with him and she is alright' or something. The media thinks it is black and white, but people should think of there being three sides to the story. Wouldn't that be a very constructive way of contributing to conflict resolution - the three-sided media story?

The next one is an interesting one and I'll bring it up because Avila has replied on the social contract. I think her point about the media is vital, especially now that we're aware that social media is something we are going to have to get to grips with. Tweets are being sent as I speak on Brexit. The path of peace and coexistence and integrated education is actually all part of the same answer. First of all, with Brexit there were only two sides to the story. Again, you are in or you are out and the media didn't develop that very well. The answer on Brexit is that there are only a couple of us trying to push this idea of honorary association for Northern Ireland. I've spoken to the chief EU commissioner, I've spoke to any important European, I've tried to get former President McAleese, Tony Blair and others of that sort of level involved. So, I'm trying to generate support for it. You're right that it is a maverick idea, but the interesting thing about it is that nobody is saying it can't happen, or that it's not a good idea. Actually the 27 European member states are calling for flexible and creative arrangements to deal with the Irish border. I just don't know when they are going to admit it, but maybe it's when I pass this idea to a man of importance that it will happen. The other part of it was about peace and thank you for asking about it. I'll try and do this quickly the first person described as a European was a pilgrim called Columbanus, who left from Northern Ireland to set up monasteries in France and Italy in the sixth century. I thought that calling this peace programme 'the Columbanus programme' would be a good idea, but I was aware it was a bit religious and Christian and Irish, so there could people against it. However, Columbanus in English means white dove, so there is

it is a bit of a legacy following the Colombanus path. The white dove peace programme would be launched from Northern Ireland and replicated by the European peace programme in Northern Ireland. It would be a bit like the Erasmus programme, which is a very successful European programme, but for peacebuilding. But here's the problem, and it's something I've heard opinions on in my Brussels committee, everyone's concentrating on the peace keepers who are the hard hats and then there are the peace makers who are the diplomats and the politicians, but the peace builders are from civil society—the women's groups, the youth groups—there's not nearly enough investment going into the peace builders. Everything is concentrated on peace keeping and peace making but the peacebuilding aspect needs as many resources as the peace makers and peace keepers. By the way, in the European negotiations, we're all talking about the importance of the United Kingdom in defence and security. That's people saying that in the Brexit negotiations, we've got to keep the UK involved in Interpol and exchange of information and in defence and security, but they're forgetting that peacebuilding, which is the promotion of tolerance and respect and mutual understanding which Europeans had to learn after the second World War, and which Northern Ireland and so many other places have had to learn, is a hugely important part of the whole peace process. That is not properly recognised so a European peacebuilding programme would have huge significance on a global scale.

And this is what I want to leave you with. I think Avila has replied to your questions on integrated education and mixed housing and about getting the media involved, but if you have a path of peace that people can actually physically walk on taking you through places like Bosnia, like the Fields of Flanders, where there's all the tombs of the war dead, and young people can start to see the changes and you can actually physically bring people to meet people in the villages on from Northern Ireland to Nicosia, I wonder what Turkey would think about that. I'm very interested in that but I can leave that hanging in the air, thank you very much.

End of session

Closing Remarks

Prof. Dr. Sevtap Yokus

My answer regarding the media is that we were not able to mobilise it. So, in closing the meeting, thank you to Jane and Avila again. I wanted to wrap up the lessons we learned, but we don't have time for that so instead I'm going to choose one lesson which is new and important for me, that was mentioned about 'small p' and 'big P' politics. I believe this is an important lesson for today. What can be done without being overly politicised? People here are very political and we should try to overcome this. This is the first thing which can provide us with a way forward. The main thing is this: at times when we are in the conflict we have to wait for the 'big P' politicians, because they are waiting for something too. If we don't have political will from top to bottom, we cannot play an important role, but it is possible to urge the 'big P' politicians. So, the stronger we push from the bottom the more we activate that political will. This is one of the ways we can urge them.

We can challenge them using the actors who are not classically familiar with women's work. On the other hand, this meeting is kind of like a kitchen. Women are in the kitchen again and we are learning and when the day comes we will serve a meal. This is a preparation for the next stage, and the third step, when we hopefully reach that day, when the non-conflict period starts. What are we going to do to keep it alive so that we do not get back into the conflict situation? For this reason these kinds of meeting are very

important, so I am very thankful for everybody who participated. I thank everybody who is here and hopefully we will meet again in better days. By the way I am also thankful to the interpreters. You have some assessment forms in front of you. These are clichés, but they are important for us and we would be very happy if you could fill them out. Good evening and good night all.

Participants submit feedback

End of session

Annex: List of Participants

Participants:

Alfred Le Provost: Political Officer, British Embassy, Ankara

Anders H. Gulbrandsen: First Secretary (political), Royal Norwegian Embassy, Ankara

Aşkın Asan: Rector of Avrasya University, Member of Board of Trustees for Turkey Maarif (Education) Foundation, Deputy Minister for Family and Social Policy

Ayla Akat: Former Chairwoman of Free Women Congress, Former MP of Peoples' Democratic Party (HDP) from Batman

Ayşe Berktaş: HDP Member of Central Decision-Making and Administrative Committee (CDAC)

Ayşe Betül Çelik: Professor of Political Science at Sabancı University

Ayşegül Doğan: TV Programmer, IMC

Emine Uçak Erdoğan: Columnist at Sivilsayfalar

Çerağ Esra Çuhadar: Assistant Professor at Bilkent University

Fatma Bostan Ünsal: Founder member of AK Party, Academic at Muş University

Fatma Kezban Hatemi: Lawyer, Member of WPC, Member of DPI's Council of Experts

Filiz Bedirhanoglu: Deputy Chairwoman of DİSİAD

Gülenay Pınarbaşı: AKODER & Writer

Leyla Alaton: Board Member of Alarko Group of Companies

Melda Onur: Former MP, Republican People's Party (CHP), Head of Social Rights Association

Orlagh Condron: Deputy Head of Mission, Embassy of Ireland in Ankara

Reyhan Aktar: Head of DIKAD

Semanur Yaman: News Anchor-woman and Deputy News Editor for Kanal 7 TV

Şenal Sarıhan: CHP MP from Ankara

Sevtap Yokuş: Law Professor at Altınbaş University, Member of DPI's Council of Experts

Özlem Zengin: Chief Advisor to President Erdoğan, Former Head of AK Party Women's Branch in Istanbul

Zeynep Alkış: AK Party Deputy Director of Political and Legal Affairs, Member of CDAC

Speakers:

Avila Kilmurray: Director of the Community Foundation for Northern Ireland and a founder member of the Northern Ireland Women's Coalition

Jane Morrice: Vice President of the European Economic and Social Committee (EESC), former Member of the Northern Ireland Assembly and prominent member of the Northern Ireland Women's Coalition.

DPI Staff:

Esra Elmas: Head of Turkey Programme

Katelyn Kunzman: Programme Officer

Carolina Bazan: Intern

**Bariş Srelerinde ve çatışma zmnde
Kadınların Rolü**
**Kuzey İrlanda Karşılaştırmalı İnceleme
alışması Yuvarlak Masa Toplantı Raporu**

Ankara

29 Temmuz 2017

İçindekiler

Önsöz.....	120
Açılış Konuşması	
Prof. Dr. Sevtap Yokuş.....	123
İş Kadınlara Düşünce: İlerleme Sağlamak İçin Fırsatlar Yaratabilmek	
Dr. Avila Kilmurray.....	126
Avrupa’da ve Dünyada Kadınlar – Tek Yol Yukarı!	
Jane Morrice.....	148
Tartışma: Soru-cevap oturumu	
Dr. Avila Kilmurray ve Jane Morrice.....	170
Kadınlara ve Bariş İnşası: Zorluklar ve Fırsatlar	
Jane Morrice ve Dr. Avila Kilmurray.....	178
Yuvarlak Masa Tartışması	
Jane Morrice ve Dr. Avila Kilmurray.....	205
Kapanış Konuşması	
Prof. Dr. Sevtap Yokuş.....	220
Ek: Katılımcıların Listesi	222
Demokratik Gelişim Enstitüsü’nün Amaçları ve Hedefleri.....	226
Yönetim Kurulu Üyeleri	226
Uzmanlar Kurulu Üyeleri	236

Önsöz

Raporumuz, DPI'nın 29 Temmuz 2017 tarihinde Ankara'da gerçekleşen, kadınların Kuzey İrlanda barış sürecinde oynadığı role odaklanan yuvarlak masa toplantısında yapılan sunumları ve tartışmaları kaydetmektedir. Toplantının amacı, siyasi ve kültürel olarak farklı pozisyonlardan gelen katılımcıların –iş kadınları, sivil toplum liderleri, akademisyenler, siyasetçiler- Kuzey İrlanda'da kadınların barış süreçlerine ve çatışma çözümüne katılımlarını tartışabilecekleri bir platform sağlamaktır.

Bu yuvarlak masa toplantısı, DPI'nın çatışma çözümü, barış inşası ve demokratik gelişim alanlarında kadınların rolüne dair yaptığı çalışmaların devamı niteliğindedir. Bilhassa geçen sene Ankara'da, 15 Temmuz darbe girişiminden bir sonra gerçekleşen 'Kadınları Barış Süreçlerine ve Çatışma Çözümüne Dahil Etmek' konulu toplantıda yapılan tartışmaları temel alarak onların üzerine eklemeler getirmektedir. Geçen seneki toplantıda katılımcılar, demokrasinin karşılaştığı zorluklara rağmen toplantıyı devam ettirme kararı alarak en zor şartlar altında bile barış için çabalamaya istekliliklerini göstermişlerdir. Toplantının raporuna DPI'nın internet sitesinden erişilebilir.

Darbe girişimi sonrasında süregiden OHAL altında bir dizi zorluklar tecrübe eden Türkiye'de, bu yuvarlak masa toplantısı gibi yapıcı diyaloga imkân tanıyan demokratik platformlar, aynı zamanda karşılaştırmalı uluslararası tecrübeleri ve pratikleri ince-

leme fırsatı tanımaktadır. Yuvarlak masa toplantısı katılımcıların, kadınların çatışma çözümü ve barış süreçlerine katkılarına dair tecrübeleri tartışmasını ve güncel bağlamda kadınların bu süreçlere her aşamada dâhil olabilmesi için olası fırsatları değerlendirmelerini sağlamıştır.

Bu faaliyet, DPI'nın ulusal diyalog ve kamu katılımının zeminini genişletmek ve zor zamanlarda bile diyalogu sürdürürebilmek amacıyla özel sektör, medya ve sivil toplumda yapmakta olduğu çalışmaları tamamlamaktadır. Karşılaştırmalı tecrübeler, engellerle karşılaşılan zorlu zamanlarda bile toplumu barış sürecinin devam edeceği ana hazırlamak için fırsatların mevcut olmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Konuşmacılarımız Avila Kilmurray ile Jane Morrice'e ve bizimle uzmanlıklarını ve tecrübelerini paylaşan tüm program katılımcılarımıza teşekkür ederim. Bu faaliyet, DPI'nın Londra ve Türkiye'deki ekibi tarafından gerçekleştirildi. Program stajyerlerimiz Carolina Bazan ve Christopher Morton'a raporu hazırlamaktaki çabalarından dolayı özellikle teşekkür ederim.

İçten dileklerle,

Kerim Yıldız

İcra Kurulu Başkanı

Demokratik Gelişim Enstitüsü

Yuvarlak masa toplantısı katılımcıları

Açılış Konuşması

Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Moderatör, Prof. Dr. Sevtap Yokuş (ortada) konuşmacılar ve katılımcılarla

Prof. Dr. Sevtap Yokuş: Geçen sene bu toplantı için Ankara'da bir araya geldiğimiz günü sanırım asla unutmayacağız. 15 Temmuz 2016 gecesi çoğumuz, Ankara'nın hemen dışarısındaki bir oteldeydik. Bazılarımız ise havaalanından otele doğru yola çıkmıştı ve darbe girişimine birlikte şahit olduk. Fakat o geceki tecrübelerimize, yaşanan karmaşaya ve geleceğe dair endişelere rağmen ertesi gün bir araya geldik ve toplantımızı yaptık. Havaalanından gelirken askeri uçakların kalkmakta olduğu bölgeden geçtik. 15 Temmuz gecesi boyunca uyumadık ve ertesi sabah yuvarlak masa toplantımızı gerçekleştirdik. Konuşmacıları odalarına gönderelim, rahat uyuyabilsinler dedik fakat onlar yanımıza gelip burada neler olduğunu sordular. Türkiye'nin yaşadığı sorunları göz ardı etmediler. Toplantımızı böylesi bir ortamda gerçekleştirdik. Burada bulunan

çoğumuzun o tarihi geceye dair tarihi anıları mevcut. Burada hep birlikteydik, öylesi bir zamanda bile barışı konuşan kadınlar olarak bir aradaydık. Bu, ülkemiz için çok önemli bir husus, dolayısıyla burada olmamız ve konuklarımızın tecrübelerini anlatmalarını dinlememiz, onlarla tecrübeleri hakkında konuşmamız çok iyi bir şey. Bizimle paylaşacak çok önemli ve değerli dersleri var.

Çoğunuz DPI ile daha önce çalıştınız ve toplantılarımıza katıldınız, fakat yine de başlamadan önce DPI ile geçmişimi kısaca anlatmak istiyorum. Türkiye’de çalışmaya başladıklarından beri DPI ile birlikteyim. DPI çatışma çözümü süreci için gerekli olan zeminin genişletilmesini amaçlamakta. Konuyu siyasi olarak ele alsak da bizzat kendi tecrübelerimizle bir bağlantı kurabilmemiz gerekiyor. Ben bir akademisyenim ve DPI’la yaptığım işler doktora programımı etkiledi. Doktoram kamu hukuku üzerineydi ve doktora yaparken çok şey öğrendim; fakat doktora süreci haricinde DPI ile çalışarak daha çok şey öğrendim ve uluslararası tecrübeleri incelemenin çok faydasını gördüm. DPI, çatışma çözümü için bir literatür yaratıyor. Türkiye’de bu alandaki literatürün açıkları var. DPI siyasi kaynaklardan bilgi topluyor ve geçmiş çatışma bölgelerini ziyaret ediyor; bunlar çok önemli işler.

Geçen sene yaptığımız Kolombiya gezisi, farklı örnekleri gözlemlediğimiz ve değişik soruların sorulduğu değerli bir tecrübeydi. Fakat bu uluslararası tecrübelerin bizimle ne ilgisi var? Bize nasıl yardımcı olabilirler? Her çatışma kendine has, aynı şey çözümler için de geçerli. Farklı bağlamlar ve farklı tarihler

söz konusu, ama altta yatan prensipleri inceleyerek pek çok ders çıkarabilmemiz mümkün; bu farklı tecrübeler arasında Kuzey İrlanda en önemlilerinden biri. Süreç içerisinde adım adım ilerleyerek kendileri için doğru yolu ızdiler. Tüm abaları içerisinde bizi en çok heyecanlandıran konu, kadınların başarıları. Bugün Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu'ndan kadınları dinleyeceğiz. Bu bizim için çok değerli. İlk konuşmacımız Dr. Avila Kilmurray. Kendisi Kadınlar Koalisyonu'nun kurucu üyelerinden, aynı zamanda Hayırlı Cuma Anlaşması'nın müzakerelerinde de çalıştı. Bu dersler bizim için çok önemli ve kendisini yeniden dinleyeceğimiz için çok mutluyuz.

İş Kadınlara Düşünce: İlerleme Sağlamak İçin Fırsatlar Yaratabilmek

Dr. Avila Kilmurray

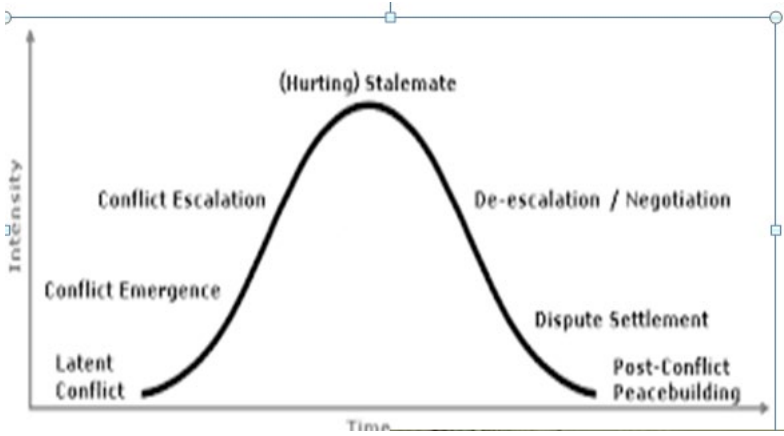

Konuşmacı Avila Kilmurray (geride, sağda) katılımcılara sunum yaparken

Dr. Avila Kilmurray: Günaydın, davetiniz için çok teşekkür ederim. Söylendiği gibi, bu toplantıyı ikinci kez yapıyoruz aslında. Geçen seneki toplantımız da iyi geçmişti; insanlar gelebilmişlerdi ve Jane ile ben, yeniden davet edildiğimize çok sevindik. Sunumu kendi aramızda paylaşmaya karar verdik. Ben 1994 ateşkese öncesinde Kuzey İrlanda'nın halinden bahsedeceğim, Jane ise Kadınlar Koalisyonu'nu daha detaylı bir biçimde ele alacak – koalisyonu kurabilme fırsatını da paramiliterlerin ateşkese sayesinde bulabilmiştik zaten. Açılış konuşmacımızın da biraz bahsettiği gibi, Kuzey İrlanda'da kadınlara ve barış inşasına dair uluslararası tartışmalardan çok faydalandık; bunlar Birleşmiş Milletler'de,

Avrupa Birliği'nde ve Güney Afrika veya Nikaragua gibi çatışmadan yeni çıkmış toplumlarda yapılıyordu. Çatışmalı toplumlarda, işler yolunda gitmezken hep kendini incelemek olağan hale gelir; tam o zamanda ve o yerde yaşanan spesifik zorluklara odaklanılır genelde. Uluslararası bağlamı, çatışma yaşayıp bunu geride bırakabilmiş diğer toplumlara inceleyebilmek bize çok yardımcı oldu. Bize düşünmek ve fırsatları değerlendirmek için imkân tanıdı.

İrlanda'da ilk kadın hareketi 1975'te başladı, Birleşmiş Milletler'in o zamanki uluslararası kadın toplantısıyla bağlantılı olarak. Size gösterdiğim ilk slaytta 1995'teki Birleşmiş Milletler Eylem Platformu'ndan bahsediyordum; bu platform Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu'nu kurmamıza yardımcı oldu. 1325 numaralı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararını (BMGK 1325) da kullandık, bu kadınlara ve barış inşasına ilişkin bir karar. Çatışmanın içerisindeyken BMGK 1325'in olması, bir çerçeve sağlaması açısından çok iyiydi; çünkü işler çok karmaşıklaşıyor ve böylesi durumlarda uluslararası bir çerçevenin olması çok kullanışlı. Bundan yine bahsedeceğim. BMGK 1325 2000 Ekim'inde alındı ve kararın kadınlara yönelik şiddete dair boyutu gibi pek çok yönü kullanıldı. Diğer bir faydalı toplantı ise Kadının Statüsü Komisyonu'ydu; burada yine, sürdürülebilir barış için kadınların ve kızların eşit katılımının gerektiğinden bahsedildi. Cinsiyet boyutunu sadece çatışma engellenmesi alanında değil, demokrasi ve barış inşası için de düşünmek gerek. Hedefimiz bu, fakat tabii ki bunlara rağmen gerçekte kadınlar hala çok az temsil ediliyor.

Size bu diyagramı göstermek istiyorum, maalesef biraz bulanık; üstü örtülü çatışmaların nasıl açık ve şiddetli çatışmalara dönüştüğünü temsil eden bir model bu. Dağın tepesi, iki tarafın da ne kazanabileceği ne kaybedeceği bir çıkmazı temsil ediyor. Daha sonra ise barış inşası sürecine iniyoruz, barış anlaşmaları için müzakere yapılıyor ve çatışma sonrası dönem başlıyor. Ben sol taraftaki bölüme odaklanmak istiyorum: Kuzey İrlanda'nın nasıl şiddete sürüklendiğini ve kadınların bu esnada ne yaptığını anlatacağım. 60'ların sonunda, Kuzey İrlanda'daki ilk huzursuzluk, barışçıl bir vatandaşlık hakları hareketi olarak tecelli etti; Amerika'da Martin Luther King tarafından savunulan ilkeleri paylaşıyordu bu hareket. Kuzey İrlanda vatandaşlık hakları hareketi büyük ölçüde Katolik-Milliyetçi azınlığa dair yapıldığı düşünülen ayrımcılıklara odaklanmıştı, yapılan barışçıl gösterilere şiddetle karşılık verilince ise paramiliter hareket doğmuş oldu. Bunu takiben yaklaşık 30 yıl boyunca açık şiddet ve bölünmüşlüğü

tecrübe ettik. Toplumumuzdaki farklı kişiler bu olayları farklı bir şekilde yorumlayabilir elbette. Kimilerine göre yaşanan yoğun bir suç dalgasıydı; diğerklerine göre ise bir özgürlük hareketi ve başkalarına göre ise hayatlarını 30 yıl boyunca zorlaştırmış bir bela. Var olduğu kesin olan řey şuydu, 70'lerin ilk beř yılı boyunca yargısız tutukluluk vardı, daha sonra bunun yerini olağanüstü hal yasaları aldı. Bu yasalara göre terörizm veya siyasi amaçlı şiddet ile suçlanan herkes için geçerli olan özel hükümler vardı. Jürili mahkemeler yapılmıyordu, tüm kararları tek bir yargıç veriyordu. 1975'te başlayan bir hikâye ise yaşananların siyasi bir mücadele değil kriminal bir vaka olduğuydu, bu da şiddete yol ačan faktörlerden biriydi.

Böylece bir şiddet kısır döngüsünün içine girmiş olduk, hükümetin olağanüstü hal yasaları da, amaçlanan bu olmasa da, beklenmeyen sonuçlar doğurdu. Hedeflenmemiş sonuçlar benim çok bahsettiğim konulardan biridir; çok iyi niyetli insanlar kısa vadeli bir kriz için bazı yasalar çıkarır, bu yasaların ise uzun vadeli etkileri olur. Bizim durumumuzdaki uzun vadeli sonuç, kimi cemaatlerin yabancılaşma yaşamasıydı; bu da pek çok açıdan daha fazla şiddeti beraberinde getirdi.

Belfast, Kuzey İrlanda'da bir barış duvarı

Bu fotoğraf, yaşanan şiddetin cemaatleri yerel düzeyde 'barış duvarları' aracılığıyla nasıl böldüğünü gösteriyor. Bazılarınız Kuzey İrlanda'ya gitti ve barış duvarlarını gördü. Bunlar, cemaatleri ayıran çok yüksek duvarlar. Duvarın bu tarafındaki haneler yüzde 99 oranında birleşik İrlanda ölküsüne sahip Katolik milliyetçi cumhuriyetçiler. Diğer tarafta ise Shankill adı verilen yer var, orada yaşayanlar ise yüzde 99 Protestan ve kendilerini Britanyalı olarak tanımlıyorlar. Belfast'ta cemaatleri ayıran bu duvarlardan toplam 57 adet var, bu duvarlar başka yerlerde de mevcut. Duvarları yıkmak için bazı girişimlerde bulunuldu ama bunlar başarılı

olmadı. Siyasette hedeflenmemiş sonuçlardan bahsederken hep bu barış duvarlarını örnek olarak kullanıyorum. Bu duvarların çoğu başlangıçta, cemaatler arasında çatışmalar ilk çıktığında onları ayıran barikatlardı. Aradan geçen 30 yıllık sürede cemaatlerimizin bir özelliği olarak kurumsallaştılar ve günümüzde bunları yıkmak çok zor. Bu bölünmenin getirdiği bir sorun da, zihnimizde “Öteki”ye dair bazı kalıplar yaratması. 30 yıl boyunca farklı cemaatler birbirinden tamamen farklı gerçekliklerde yaşadılar. Benim barış duvarının bir yanındaki tecrübem Jane’in öteki taraftaki tecrübesinden tamamen farklıydı; paramiliter grupların kontrolü, olağanüstü hal yasaları, polis ve İngiliz ordusuyla ilişkiler ve siyaset gibi alanlarda görülebiliyordu bu farklar. Bu durum şöyle bir sorun yaratıyor, duvarın öteki tarafında yaşayan insanlara dair mitler ve stereotipler oluşuyor. 1975’ten itibaren yerel cemaatlerle işbirliği halinde çalıştım ve hepsinde gözlemlediğim ortak bir özellik, duvarın öteki tarafında yaşayan insanlara dair tamamen yanlış fikirlere sahip olmalarıydı. Duvarın bir tarafındaki kadın, diğer taraftakilere dair “onların evleri daha güzel, bütün işleri onlar kapıyor” gibi şeyler duyuyordu, bu iki taraf için de geçerliydi. Ama söylenenler doğru değildi. İnsanlar aslında çok benzer koşullarda yaşıyordu. Keşfettiğimiz başka bir şey de, şiddetin ve olağanüstü hal yasalarının ilk kurbanının karmaşık meseleleri algılama becerisi olduğuydu. Şartlar gereği insanlar yaşananları “biz ve onlar” a indirgemek zorunda kalıyordu. Eğer bir şey bize zarar veriyorsa onlar için faydalı olmalı, bizim için faydalıysa onlar için zararlı olmalı diye düşünüyorlardı. Eğer bu basitlik düzeyinin üstüne çıkarsanız bir hain ya da işbirlikçi olduğunuz düşünülüyordu

adeta. Bu tavır düşünmeyi ve sorular sormayı engelliyor ve dediğim gibi, birbirimize stereotipler uygularken gücü asıl kimin elinde tuttuğunu göz ardı ediyoruz.

Kadınlar neredeydi? Her yerde ve hiçbir yerdelerdi, çoğu zaman sesleri duyulmuyordu. IRA üyesi olan kadınlar vardı. IRA'nın yüzde 20'si kadınlardan oluşuyordu, yani savaşçılar arasında kadınlar küçük bir yüzdeydi. Kraliyetçi cemaat içinde kadın paramiliter sempatanları vardı ama pek kadın savaşçı yoktu. Paramiliterlerin yaklaşık yüzde 5'i kadındı. İngiliz ordusunda ve polis kuvvetinde görev alan kadınlar da vardı. Yani hem terörizm ve şiddet eylemlerine karışmış kadınlar, hem de güvenlik güçlerinde görev alan kadınlar mevcuttu. Bir de, demin bahsettiğim barış duvarlarını aşarak bir araya gelen ve “şiddetin nereden geldiğini umursamıyoruz, ama ailelerimizi ve çocuklarımızı etkilemesinden bıktık” diyerek bir barış grubu oluşturan kadınlar vardı. Binlerce kadın bir araya gelip barış yürüyüşleri yaptılar, ama bir yıl içerisinde bu eylemler de sekteye uğramaya başladı çünkü biri barış talebinde bulununca, diğerleri ne tür bir barış istendiğini sorgulamaya başlıyordu. Özellikle Cumhuriyetçi tarafın talebi adalet yönündeydi, bu da “adaletten kastınız nedir” sorusu etrafında dönen bir tartışma başlatıyordu. Demek istediğim, kadınları barış kadar basit bir kavram için harekete geçirmek bile basit değildi. İnsanlar yine biz ve onlar ayırımına göre düşünüyorlardı, “bizim barışımız” ve “onların barışı”nı iki farklı kavram olarak görüyorlardı. Cemaatin bir parçası için barış, her şeyin tekrar 60'ların ortasında, olaylar başlamadan önceki haline dönmesiydi ama diğer taraf, ayrımcılığın

tamamen ortadan kalkması için yeni yasalar istiyordu. Farklı taraflar, farklı tür bariş taleplerinde bulunuyordu. 60'ların ve 70'lerin ortasına geldiğimizde hukukun üstünlüğü insanların gözünde yok hükmündeydi, özellikle de Cumhuriyetçi Katolik cemaatlerde; zira olağanüstü hal yasaları ve yargısız tutukluluk sayesinde ortada hukuk kalmadığını düşünüyorlardı. Sorun şu ki, bir kez hukukun üstünlüğüne duyulan inanç sarsıldı mı şiddet içermeyen yollar için fırsatları ve alternatifleri görebilmek çok güçleşiyor, bu bizim için büyük bir zorluk haline geldi.

Bir de yerel kadın gruplarında çalışan kadınlar vardı. Bizim düşündüğümüz şuydu: bütün bu bölünmüşlük ve “biz ve onlar” zihniyetinin ortasında ihtiyaç duyduğumuz şey, insanları her şeye rağmen bir araya getirebilecek meseleleri tespit edebilmek. Çatışmanın ortasında bile hayat hala devam ediyor ve insanların yaşamlarına devam etmesi gerek; çoğunlukla Katolik veya Protestan ya da İngiliz ya da İrlandalı olmalarından bağımsız olarak fakirlik içinde yaşayan kadınlarla çalışıyorduk. Herkes büyük, yasal meselelere odaklandığı için göz ardı edilen yaygın sorunlar vardı. Örneğin 70'lerin sonuna kadar, aile içi şiddete dair yasalar mevcut değildi, çünkü diğer yasama sorunlarından buna vakit kalmamıştı. şiddetin, tutuklamaların ve gözaltında sorguların yarattığı etkilerin esas hedefi olan yerel kadın gruplarıyla nasıl işbirliğı yapabileceğimizi düşünmeye başladık. Kadınlar olarak diğer kadınlarla kadın sorunları üzerine çalışmak, aynı zamanda kadınlara, tutuklu yakınlarını ziyaret etmek gibi konularda alan bırakabilmek istedik. Cemaatimizin bölünmüşlüğü ve ortamdaki

koru ve şüphe yüzünden göz önünde bulundurmamız gereken bir sürü şey vardı. Kadınların bir araya gelip kendilerini bir nebze güvende hissedebilmelerini istiyorduk, ama yaptığımız her şey söylentiler, şüpheler ve güvensizlik ile çevriliydi. Örneğin kadınların başka cemaatlerden kadınlarla buluşabilecekleri yerlere nasıl seyahat edeceklerini ve hangi zamanlarda bir araya gelebileceklerini hesaplamamız gerekiyordu. Çok iyi çocuk bakımı hizmetlerine sahip değildik, dolayısıyla bunu da kendimiz için organize ederek kadınların küçük çocuklarını yanlarında getirebilmelerini sağladık. Cemaatleri içinde yaşayan kadınların endişelerini tespit etmemiz ve onları da bu konuşmalara katmanın bir yolunu bulmamız gerekiyordu. Yerel cemaatlerdeki insanlarla konuştuk ve hep karşılaştığımız konular yoksulluk ve herkesin zar zor geçiniyor olmasıydı. Özellikle eşlerinin işsiz veya hapiste olduğu durumlarda geçerliydi bu. Sağlık sorunları yaşandığını gördük, yaşadıkları baskılar nedeniyle bir sürü kadın reçeteli ilaçlar kullanıyordu. Ama bu meseleden kimse bahsetmiyordu, çünkü resmi olarak siyasi bir mücadele veya savaş olarak görülüyordu. Travma dolu bu yıllar boyunca travma veya stresle başa çıkılabilmesine yardımcı olacak sağlık tedbirleri yoktu. Dolayısıyla bu kadınlar doktorlarına gittiler ve antidepresan aldılar; hayatlarına devam edip bir yandan da birbirleriyle antidepresanlarını paylaşıyorlardı. Barınma sorunları da vardı. Binlerce insan evden dışarı çıkmaya korktuğu için başka yerlere taşınmak zorunda kaldı ve gittikleri yerlerdeki konutlar genelde çok kötü durumdaydı. Eğitime dair sorunlar da vardı, bu kadınların çoğu okulu küçük yaşta bıraktıkları için örneğin çocuklarına ev ödevlerinde yardımcı olurken zorlanıyorlardı.

Çocuklarına yardımcı olabilecek okuryazarlık seviyesinde değillerdi. Hizipçi ayrılıkların yaşandığı toplumumuzda böyle ortak noktalarımız da vardı.

Fakat böylesi meseleler etrafında insanları bir araya getirirken kullandığımız terminolojiye çok dikkat etmemiz gerekiyordu, çünkü kullandığımız sözcükler bile insanları bölebiliyordu. Örneğin ben Kuzey İrlanda cemaat vakfı için çalışırken bir insan hakları fonu oluşturmak istiyorduk, ama yapamıyorduk çünkü “insan hakları” kalıbı Cumhuriyetçi Katoliklerle özdeşleştirilmişti, Protestan Birlikçiler ise “yurttaşlık hakları/özgürlükleri” kalıbını tercih ediyorlardı. Biz de “sosyal adalet fonu” isminde karar kıldık. Sözcüklerin ve terminolojinin kullanımı önemli bir meseleydi, bazı sözcükler bir ya da diğer cemaatle özdeşleşebiliyordu. Kadın toplantılarımız için konuşmacılar da ayarlıyorduk ve her zaman iki cemaatten de konuşmacılar getiriyorduk. Bu yaklaşımı iyi kullanan örgütlerden biri de Kadın Bilgi Grubu’ydu. Her ayın son cuması o mahalledeki kadınları bir araya getirerek konut gibi belli bir konuyu tartışmalarını sağlıyorlardı. Fakat etkinliğin asıl amacı bir konuyu tartışmak değil kadınların birbirleriyle tanışmasını sağlamaktı. Çatışmalardan en çok etkilenen bölgelerden 200-300 kadın oluyordu genelde ve sunulan bilgiler onlar için faydalı olsa da, toplantının onlar için asıl faydası diğer taraftan kadınlarla iletişim kurma fırsatı sağlanmasıydı. Bu etkinlik her ay gerçekleştiriliyordu ve büyük bir patlama veya benzeri bölücü bir olay yaşansa bile toplantıları iptal etmeyi reddediyorlardı. Eğer bir cemaate yapılan bir saldırı için toplantı iptal ederlerse bunu diğer cemaat için de

yapmaları gerekeceğini düşünüyorlardı. Tutarlı bir şekilde devam etmeleri gerekiyordu; hala da devam ediyorlar.

Başlangıçta kadınları Belfast merkezinde bir araya getiriyorlardı çünkü bu bölge tarafsız olarak görülüyordu, kimsenin alanı değildi. Ama aradan 18 ay geçtikten sonra kadınlar barış duvarlarının öteki tarafını merak etmeye başladılar, dolayısıyla etkinlikleri farklı yerlerde düzenlemeye başladılar. Örneğin bir ay çoğunluğu Katolik ve Milliyetçi bir bölgede toplanırken sonraki ay Birlikçi Protestan bir bölgede buluşuyorlardı. Kadınlar otobüslere binip duvarları aşmaya ve kalıplaşmış stereotiplere karşı mücadele etmeye başladılar. Bu özellikle çocuklar için önemliydi, çünkü farklı cemaatlerden çocuklar hiç bir araya gelmiyordu. Çocuklar bir cemaatin bakış açısını benimseyerek büyüyorlar ve diğer cemaate dair hiçbir fikre sahip olamıyorlardı. Bizim öğrendiğimiz şeylerden biri de, bu tür bir temas sağlanırken iletişimin, tartışmaların ve gelişmenin hızını zorla arttıramayacağımız oldu. Bunu tecrübe eden kadınların rahat hissedeceği bir şekilde yaşanması gerekiyordu her şeyin. Acele etmek iyi değil, fakat görüyorum, çoğu zaman üçüncü tarafların fonladığı programlarda belirli hedefler için zaman sınırları konulmuş oluyor. Çatışma durumlarında böylesi çizelgelere uyulması mümkün değil --- genelde ileri atılan her adım için geri iki adım atılır. Bu süreç esnasında, görüş ve fikirleri paylaşmak için geribildirim ve arabuluculuk mekanizmalarını kullanmak çok önemliydi. Yaptığımız şeylerden biri de üniversitelerden insanların toplantılara katılmasını yasaklamak oldu, çünkü konuşmalar kadınların kendi dilinde yapılmalıydı. Anlaşılması zor kelimeler kullanıldığında bu

işe yaramıyordu. Dolayısıyla bizimki bir taban girişimiydi.

1325 numaralı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı bağlamında ifade edersem, taban girişimlerine dair cevaplamamız gereken bazı sorular vardı. Gelecekte kadınları daha çok dahil edebilmek için neler yapabildik, özellikle de şiddet hala devam ederken (ki bazı dönemler şiddet olayları çok yoğunlaşabiliyordu)? Çeşitli cemaatlerde yaşayan ve çalışan insanlar bir araya gelerek önümüzdeki 6 ay veya 1 yıl boyunca neler yapabileceğimizi tartışıyordu, o sırada yaşanan şiddet olayları, yeni yasalar veya başka şeylere bağlı olarak. Yerel düzeyde yapabileceğimiz şey, kadınların sorunları için bir tartışma alanı yaratmaktı. Kadınları siyaseten daha katılımcı kılabilme için neler yaptık?

Neler yaptığımızı şimdi açıklayacağım. Biz, büyük S’li “Siyaset”ten ziyade küçük s’li “siyaset”ten bahsederek başladık. Büyük S’li siyasetten kastım, siyasi partiler, müzakereler ve anayasal meselelerdi. 1974 ile ateşkes yapılan 1994 senesi arasında yedi farklı müzakere yapıldı, çoğu başarısızlığa uğradı ve bu müzakerelerin hepsi merkezi veya müesses nizam partileri tarafından yapıldı. Noel dönemlerinde en azından iki büyük ateşkes ve bazı daha küçük ateşkesler yapıldı ama hiçbiri sürdürülemedi; dolayısıyla, çatışma bölgelerinde çalışmak barışa giden düz bir yol değil, bir adım ileri, iki adım geri atılıyor. Karşılaştığımız zorluklardan biri, ki küçük s’li siyaset konusunda ısrarcı olmamızın sebeplerinden biri de buydu, insanların motivasyonunu devam ettirebilmektir; çünkü insanlar yoruluyor, bıkmıyor ve hayal kırıklığına uğruyorlardı, “biz bunu daha önce denedik ve işe yaramadı” diyorlardı. Küçük s’li

siyasetimizle yoksulluğa dair sorunları, sağlık problemlerini veya kadınların hayatını kolaylaştıracak yasaların düzenlemesini ele alıyorduk. Sorduğumuz sorulardan biri de harekete geçmek için kimin sorumlu olması gerektiği ve sivil toplumun kadın katılımını nasıl destekleyebileceğiydi.

Geniş sivil toplumdan bahsetmek istiyorum. STK'lardan ve gönüllü kuruluşlardan bahsediyorduk, bu kuruluşlar çocuklara yardım, yaşlılara yardım gibi konular etrafında toplanıyordu. Aynı zamanda coğrafi olarak oluşturulmuş yerel gruplarımız vardı, belli bir ölçüde işveren kuruluşları ve sendikalar da mevcuttu. Bu cemaat temelli hareket gelişirken kadınlar aynı zamanda işveren kuruluşları ve sendikalarda da aktifiler, kadınların bu alanlardaki mevcudiyetine ve seslerine dair konuları tartışıyorlardı. İşveren hareketlerinin ve sendikaların katılımını sağlayan şey bizim küçük s'li siyasetimizdi aslında; öteki türlü, büyük S'li siyasete katılmaları istense iki grup da tedirgin olacaktı, çünkü bunun üyeleri arasında ayrışma yaratma riski vardı.

Tecrübelerimizin bize gösterdiği, kadınların güçlendirilmesi diye isimlendirilen alanda hala büyük boşluklar olduğuydu; bu aslında özgüven inşasıydı, çünkü kadınlar genelde çok iyi eğitime sahip değildiler, dolayısıyla zor durumlarla başa çıkma becerilerini vurgulayarak özgüvenlerini arttırıyorduk. Böylesi durumlarla başa çıkabilmek insana özgüven vermeli; aynı zamanda bu kadınların çoğu vatandaşlık hakları hareketlerine katılımı sayesinde hem tecrübe hem de özgüven edinmişti, sokak gösterileri

düzenleyerek, eşleri hapisteyken para kazanmaya çalışarak vesaire. Katılım gösteren kadınlar için koruma sağlamamız gerekiyordu. Korumadan kastım şu, özellikle bariş duvarlarını aşan kadınlar için tehlikeler hep mevcuttu; bilgi paylaşmakla veya ağızlarından laf kaçırmakla suçlanmaları mümkündü. Ben bu tür girişimlere az da olsa para sağlayan Kuzey İrlanda cemaat vakfında çalışırken bu kadınlar, bir araya gelme sebeplerinin vakıf veya başka bir STK olduğunu ifade ederek sorumluluğu kendileri kadar korunmasız olmayan başka kurumlara atabiliyorlardı. Koruma sağlamak bağlamında önemli olan diğer husus yaşananlara, yapılanlara ve kimin ne yaptığına dair çok açık ve net olmaktı. Güvensizlik ve çatışma ortamlarında söylentiler insanları hep endişelendirir, bizim durumumuzda yetkililer ve paramiliter gruplar hep en kötüyü varsayıyordu, dolayısıyla sosyoekonomik meseleleri veya başka bir şeyi tartışmak için bir araya geldiğinizi çok net bir şekilde belli etmeniz gerekiyordu. Fakat kadınlar bir araya geldiğinde yaşanan başka bir şey de şuydu: bu kadınlar birbirleriyle diyalog kurmaya başlıyordu. Özellikle aklımda yer edinmiş bir örnek şu, bir IRA gönüllüsünün cenazesinde bir Kraliyetçi tarafından silahlı saldırı düzenlenmişti ve vurulan insanlar olmuştu. Saldırmanın annesiyle vurulanlardan birinin annesini bir araya getirmiştik ve birbirleriyle bu durum hakkında konuşmuşlardı. Siyaseten aktif olan insanlar bile bir araya gelmeye hazır olabiliyordu.

Bu dönemde yaşanan başka bir gelişme, yerel kadın gruplarının yanı sıra bazı kadın merkezlerinin de kurulması oldu. Bu merkezler, bilgi ve tavsiye sağlayarak, insanlara danışmanlık

hizmeti sunuyor, örneğin tecavüz ve ensest mağdurlarına yardım hizmetleri veriyordu. Aile içi şiddet sorunu yaşayan kadınlar buraya yönlendiriliyordu, dolayısıyla bu merkezler, farklı cemaatlerden kadınların iletişim kurmasına da yarıyordu. Yerel kadın merkezleri hizipçi siyasal ayrılıkları aşarak kadınların bir arada çalışabilmesini sağlıyordu. Fakat yine de, yerel şiddet olaylarına dair endişelerimiz sürüyordu ve uğraşmamız gereken başka bir gerçek de, kadınların tüm yaşananlarda kenara itilmiş olmasıydı. 70'ler ve 80'lerde, en azından 90'lara kadar, bir siyasi partide aktif olarak rol alan ve müzakerelere katılabilmiş sadece bir kadın hatırlıyorum; geri kalanlar hep erkekti. Müzakerelerin tamamen birbirlerini tanıyan ve 20 yıldır birbirleriyle konuşuyor olan erkekler tarafından yürütülmesinin yol açtığı sonuçları Jane daha detaylı anlatacak. Bu erkekler birbirlerini ve konularını bildiklerini varsaydıkları için bazı nüansları fark edemediler.

Bazı cemaatler saldırıları engellemek ve aile üyelerini desteklemek için bir araya geldiler. Birçok kadın bu etkinliklere fırsat aramak için geldi. Kocaları hapisteydi, aile üyeleri vurulmuş veya yaralıydı, çocuklarının aynı şeyleri yaşamasını istemiyorlardı. Profesyonel tecrübeye sahip STK'lar ile bu kadınları bir araya getirerek insan hakkı ihlallerinin, hapishanelerde veya paramiliterler ve güvenlik güçleri tarafından uygulanan şiddetin kayda alınmasını sağlamak çok önemliydi. Yerel kadınlara destek veren bazı STK'lar da vardı, örneğin Quaker Cemaati, pasifist bir dini gruptu. Hapishanelere bitişik aile merkezleri kurdular, bu merkezler insani teması imkân tanıyarak ateşkeslere giden yolu açtı. Böylesi durumlarda insanları

insan olarak görebilmek çok önemli, çünkü siyaseten anlaşsanız da anlaşmasanız da insanların mağduriyet ve baskı tecrübeleri birbirlerine benzer oluyor. İnsanlara insan gibi davranılması gerekiyordu ve Quaker'ların aile merkezleri bunu sağladı. Çatışmanın ceremesini çekenlere böylece el uzatmak elbette çok önemliydi.

Katılım meselesine gelirsek, BMGK 1325'te önemli olan alanlardan biri de bu; kadınların katılımını ve karar verme süreçlerini arttırmanın nasıl faydalı olabileceğini soruyorduk kendimize. Kadınların resmi ya da gayri resmi olarak bir fark yarattığı kurumlar nelerdi, katılımı destekleyebilecek mekanizmalar nelerdi? Kadınların meselelere yaklaşımının daha bütüncül olduğunu keşfettik; siyasi olan ve olmayan meseleler arasında ayırım yapmıyordu kadınlar. Meselelere kendi tecrübelerinin, ailelerinin tecrübelerinin oluşturduğu bakış açısından yaklaşıyorlardı ve dolayısıyla sosyal ve ekonomik meseleler siyasi meselelerle iç içe geçiyordu. Akademisyenlerin özel ve kamusal olarak ikiye ayıracağı sorunları birlikte ele alıyorlardı, çünkü bu sorunlar onları bir bütün olarak etkiliyordu.

Kadınların katılımını desteklemeye çalıştık, bu sırada diğer kuruluşların neler yaptığını da gözlemliyorduk; seçilmiş siyasetçiler hariç, çünkü 80'lerde seçilmiş siyasetçilerin hiçbir şey yaptığı yoktu. Okul yönetimlerine yerel düzeyde katılımı, yerel organizasyonlara ve yerel sendikalara katılımı inceledik. Kendilerinin de yapabileceği katılımlar olduğunu görmek kadınlara özgüven kazandırdı. Kadınların kendi katılımlarına değer vermediğini, "ben sadece

buyum” gibi düşüncelere sahip olduğunu gördük. Böylesi çatışmalı bir toplumdaki siyasetin özellikle eril, saldırgan ve yüzleşmeci bir kültüre sahip olması insanların hoşuna gitmiyordu. Kadınlar böylesi bir atmosferde kendilerini tehdit altında hissediyorlardı ve dolayısıyla gitgide daha görünmez hale gelmişlerdi. Karşılaştığımız zorluklardan biri de buydu: olağanüstü hal yasaları altında yaşamak insanı çok kolay sessizleştirebiliyordu. Bu medya için de geçerliydi; parti üyeleri medyaya giremiyordu, bütün bu duvar resimlerine sahip olmamızın sebebi bu. Kuzey İrlanda’da bir sözümüz vardı, “ne söylersen söyle, hiçbir şey söyleme” diye, insanlar birbirleriyle havadan sudan sohbet etseler de son yaşanan katliamdan ya da saldırıdan bahsetmezlerdi. Gördüğünüz duvar resimlerinden biri, üstteki, kraliyetçi paramiliterlere ait. Bunlar hem Katolik hem Protestan bölgelerde çok görülüyordu, her yerde böylesi bir şiddet atmosferi mevcuttu. Üst sıradaki ikinci resim ise aslında güney Armagh’daki bir poster; güney Armagh Cumhuriyetçilerin çoğunlukta olduğu bir bölge, posterde de “kafaya takma, keyfine” bak şarkısının sözleri alıntılanıyor ve “Crossmaglen’e hoş geldiniz” yazıyor. Sol alt köşedeki resim ordunun yerel evleri sığınak gibi kullanmasını gösteriyor. Sonuncu resim ise bir Albert Einstein alıntısı, “dünya kötü şeyler yapanlar tarafından değil, kötü şeyler yapanlara müdahale etmeyenler tarafından yok edilecek” diyor.

SILENCED?

Karşı mücadelemiz Sorunlar döneminde çoğalan yerel kadın grupları ve merkezlerinde başladı. Buralara gelmek kadınların özgüvenini arttırıyordu. Margaret Thatcher'ın başbakanlığı esnasında sosyal güvenlik desteklerinde bir sürü kesintiler yaşandı, dolayısıyla toplanan kadın grupları, Downing Street 10 numaraya bir dilekçe yazmaya karar verdi. Yarısı Katolik yarısı Protestan olan 10 kişi gitti, isimler kurayla belirlendi çünkü hiçbiri daha önce uçağa binmemişti. Siyasi bağlamda yoksulluk sorununa dair bir dilekçe vereceklerdi. Gruplar arasında var olan farklılara rağmen, ortak noktaları tespit ederek kadın hareketini üretici bir aşamaya getirmeyi başardık. Ortak noktaları ararken aynı zamanda farklı siyasi amaçlara sahip olma hakkına da saygı duyuyorduk. Uluslararası fikirler ve yaklaşımları kullanarak uluslararası tanınırlık kazanıyorduk. Ulusal siyasi arenada çok bir şey yapamadığımız için

insanları harekete geçirme ve yerel cemaatlerde özgüven oluşturma bağlamında tabanda çalıştık, ama aynı zamanda, BM, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi yerlerde neler olup bittiğine hakim olmamız açısından tepeden aşağı da çalıştık. Bu kurumlardan konuşmacılar davet ettik, çünkü bize saygınlık sağlıyorlardı, aynı zamanda normal bir toplumda yaşamadığımızı, bu sorunların siyaseten ele alınması gerektiğini de vurguluyorlardı.

Değinmek istediğim son nokta, ki Jane'in de bundan bahsedeciğini düşünüyorum, Kadınlar Koalisyonu'nda bazı değerlerin önemiydi. Bu değerlerimizi nadiren açıkça belirttik, ama örneğin sendika hareketine bakarak kendimize resmi bir çerçeve hazırladık. Değerlerimiz kadınları bir araya getirmekte işlevseldi: geçmişlerinden veya siyasi eğilimlerinden bağımsız olarak eşit muamele, insanlık onurunun ve haklarının tanınması. Özellikle Protestan Birlikçi kadınların yaşadığı bir güçlük şuydu, olağanüstü hal yasalarına karşı insan hakları zemininde tartışılırsa kendi konumlarını baltalıyorlarmış gibi bir algı vardı. Fakat tartışmalardan sonra onlar da kabul etti ki insan haklarının kısa vadede bir kenara itilmesi uzun vadede, siyasi görüşlerinden ve konumlarından bağımsız olarak herkes için sonuçlar yaratacaktı. Herkesi kapsayacak bir şekilde çalışmamız gerekiyordu, dolayısıyla meselelere ilgi duydukları ve birlikte çalıştığımız mahallelerde yaşadıkları sürece insanlara herhangi bir siyasi parti veya gruba üye olup olmadıklarını sormadık. Farklı görüşlere sahip olma hakkını tanıdık, bu görüşler birbirlerine zıt olsa da; olaylara pragmatik yaklaşıyorduk çünkü çok güzel ve yüce ilkeler üzerine kurulmuş

birçok platform ve proje, insanların gündelik sorunlarına hitap etmiyordu.

İnsanlarla iletişimi kurabilmek için uzun vadeli planları tartışmak da elbette önemli, ama herkesi dahil edebilmek için kısa vadeli planlarınızın da olması gerekiyor. Küçük zaferleri kutlayabilmek bu sebeple önemli – insanların hayal kırıklığına uğramasını, bezmesini ve yorgun hissetmesini engellemek için, “Evet, ama bunu başardınız” diyebiliyor olmanız gerekli. Bu küçük başarı, çocukların karşıdan karşıya geçerken ezildiği bir bölgede yaya geçidi yapılması için yerel bir yetkiliye başarıyla lobi yapmak olabilir, böylesi bir başarı insanlara diğer konularda lobi yapma motivasyonu veriyordu. Dediğim gibi, küçük zaferleri kutlamak ve iki cemaat için de başarı olarak görülebilecek durumları sağlamaya çalışmak önemliydi. Örneğin kadınların sağlık hizmetlerini iyileştirmek veya kadınların zor durumlarda yaşadığı stresin anlaşılmasını sağlamak, iki cemaate de eşit derecede yarayacak şeylerdi. Ülkedeki ve dünyadaki potansiyel müttefikleri tespit etmek de önemliydi – bunun, demin de dediğim gibi, uluslararası kuruluşlara erişmenin “biz meseleyi kendimiz çözemiyoruz” demekle de ilgisi var. Ülkede beklenmedik müttefikler de ortaya çıkabiliyor, çünkü insanın zaten anlaştığı kişilerle konuşması kolaydır, ama bazı meselelerde, beklenmedik kişiler sizinle hemfikir olabiliyor – örneğin öğretmenler ve sosyal görevliler. Son olarak pratik olma gerekliliğine değineceğim, insanlara katılımlarının faydalarını her zaman göstermeye çalışıyorduk. İnsanlar kendi katılımlarının faydasını gördüklerinde başka bir amaç için kullanıldıklarına dair endişelerini bir kenara

bırakıyorlar, çünkü dediğim gibi, çatışmalı bir toplumda insanlar otomatik olarak şüpheli oluyorlar. Genelde en kötü durumu varsayarak kaçma eğiliminde oluyorlar, dolayısıyla bunu hesaba katarak çalışmanız gerek.

Sanırım sözlerime burada son vereceğim. 1994'te başlayan ateşkeslere kadar olan dönemden bahsettim. Ateşkesler sayesinde durum değişti ve kadınlar siyaseten daha aktif oldu; 1995'te büyük bir toplantı düzenledik ve sürece dahil olan kadınları bir araya getirerek kadınları siyasete sokmanın yollarını tartıştık. Toplantıdan çeşitli sonuçlar ortaya çıktı: bazı kadınlar siyasi partilere katıldılar, bazıları sivil toplumdaki eylemciliklerini sürdürdüler ve bir kısmı da kendi partilerini, Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu Grubu'nu oluşturdular.

Yuvarlak masa toplantısı katılımcıları

Moderatör: Çok teşekkürler Avila. Avila'nın konuşmasının teması, “ilerleyebilmek için fırsatlara ihtiyacınız var”dı. İrlanda tecrübesine dair bilgiye sahibim, fakat bir yandan da sürekli yeni şeyler öğreniyorum. Yeni öğrendiklerimizi vurgulamak babında çok faydalı olan bir kavram, “makro siyaset”in “mikro siyaset”le karşılaştırılmasıydı. Çok teşekkürler.

Jane Morrice ile devam edeceğiz. Jane cemaatin diğer tarafından. Kendisi geçmişte Kuzey İrlanda Meclisi'nin başkan vekiliydi, aynı zamanda Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu'nun kurucu üyelerinden biri. Sizi yeniden dinleyeceğimiz için çok mutluyuz.

Avrupa'da ve Dünyada Kadınlar - Tek Yol Yukarı!

Jane Morrice

Moderatör: Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Jane Morrice: Çok teşekkürler. Öncelikle DPI'a hem davetiniz için, hem de yaptığınız ve yapacağınız işlerden dolayı teşekkür etmek istiyorum. Avila'nın da dediği gibi, sizin gibi kuruluşlar sayesinde bir araya gelebiliyoruz ve bundan ötürü takdir edilmeniz gerekli.

Konuşmacı Jane Morrice

Geçen seneden bahsederek başlayayım, geçen sene yaptığımız farklı bir etkinlikti ve sanırım geçen sene yaşananlar sayesinde bu sene tekrar buradayız. Bir amaç doğrusunda birlikte çalışmamız ve olumlu değişiklikler için birbirimize destek olmamız gerektiğini düşünüyorum. Avila'yla aramızdaki farkı açıklayarak başlayayım. Avila düşünen ve strateji oluşturan kişi, Kadınlar Koalisyonu'nun omurgası da oydu, ben ise bir hikâyeciyim. Avila PowerPoint sunumları hazırlar, ben ise kağıt parçaları kullanırım. Toplantıları ve stratejileri hep o belirlerdi, ben ise katılım gösterir ve destek verirdim. Biz bu şekilde yol aldık. Ama sanırım esas fark, onun Katolik, benim ise Protestan olmam. Bunu söylüyor olmak çok garip, çünkü bu farkı nasıl anlayabilirsiniz ki? Çoğu insan bize bunu soruyordu. "Kimin Katolik kimin Protestan olduğunu nasıl anlıyorsunuz ki? Herkes birbirine benziyor," diyorlardı. Ama asıl farklı olan dış görünüş değil – Avila koyu renk saçlı ve ben sarışınım, sahte olsa da- asıl ilginç farklar zamanın siyasetine dair düşüncelerimize dair. Genelleme yapmaktan nefret ederim, dolayısıyla Avila ya da kendimi bir kalıba sokmaya çalışmıyorum, ama Avila'nın tarafı birleşik İrlanda'ya inanırken benim tarafın Birleşik Krallık'a inanıyordu diyebilirim.

Bariş duvarının Protestan tarafındaki hikâyemi anlatarak başlamak istiyorum. Belfast doğumluyum, Sorunlar dönemi başladığında 14 yaşındaydım. Sorunlar Dönemi adını kullanıyoruz, çünkü yaşananların bir savaş olduğunu söylemek istemiyoruz; hele Protestanlar kesinlikle savaş tabirini kullanmazdı çünkü bu bir şeyleri itiraf etmek olurdu onlar için, dolayısıyla hep Sorunlar

Dönemi kalıbı kullanıldı. Belfast'ın merkezinde yaşıyordum, burası aynı zamanda şiddet olaylarının da merkeziydi. Yollar barikatlarla kapatılmıştı, şehre ulaşmak mümkün değildi, üst-baş aramasından geçmeden alışverişe gidilmiyordu, isyanlar, gösteriler ve şiddet olayları sebebiyle ordu her yerdedi. Bu, bizim normal gündelik hayatımızdı.

Belfast'ın orta sınıf kesiminde doğdum, dolayısıyla tatillerde Costa del Sol'a gidiyorduk, daha 70'lerde. Tatile gittiğimizde Belfast'tan olduğumu söylediğimi hatırlıyorum ve insanlar bize orada nasıl yaşayabildiğimizi sorarlardı. Ben de "Hayır, her şey yolunda, okuluma gidiyorum, gündelik şeyler yapıyorum, sadece merkeze gitmiyoruz ve isyanlardan uzak duruyoruz, her şeyi televizyondan izliyoruz" diyordum. Genç bir insan olarak bana şiddeti göz ardı etmem ve şiddetten kaçınmam, aynı zamanda da normal olduğunu kabullenmem öğretilmişti. Benim Belfast tecrübem diğerlerine göre farklıydı. Ben şiddeti televizyonda izliyordum ve etkilenmiyordum, fakat Avila'nın cemaatinden insanlar şiddetten doğrudan etkileniyordu. Benim orta sınıf Protestan Birlikçi mahallem ise şiddetten doğrudan etkilenmiyordu.

Üniversiteye Kuzey İrlanda'da gittim ama tek istediğim kaçabilmektir. Başka bir yere gitmek istiyordum. Şiddetten, fanatiklikten, gördüğüm her şeyden nefret ediyordum ve yaşım arttıkça daha çok şey görmeye başladım, ayrımcılıkları ve hizipçiliği, Katolik karşıtlığını ve Protestan karşıtlığını görüyordum ve kaçmak istiyordum. Üniversiteyi bitirir bitirmez ben, erkek kardeşim ve kız

kardeşim çantalarımızı topladık. Annem de bize yardımcı oldu çünkü yıl 1977'ydi ve şiddet sebebiyle her yıl birkaç yüz insanın öldüğünü biliyordu, küçük bir çevre için bu çok büyük bir rakam. Dolayısıyla annem çantamı toplamama yardım etti çünkü gençler için tek çıkar yol başka bir yere gitmekti; annemin tüm çocukları başka yerlere gitti, bunun ne kadar korkunç bir şey olduğunu hayal edebiliyor musunuz? 10 yıl boyunca Amerika ve Avrupa'da gazeteci olarak çalıştım. 1986'da BBC için Belfast'ta çalışmak üzere geri döndüm, çünkü Brüksel'de gazeteci olmuştum ve BBC, tecrübe edinmek için ideal yerdı. Bütün ünlü haberciler Kuzey İrlanda ve Sorunlar üzerine haber yaparak ünlü oluyordu. Dolayısıyla Belfast'taki BBC'ye gitmek gerekliydi.

Dolayısıyla Belfast'a gittim, gazeteci olarak çalıştım ve Sorunlar Dönemi'ne ilk elden şahit oldum. Avila'nın da bahsettiği gibi bir cenazede bir olay çıkmıştı. Cenaze, kendilerine tam ne diyeceğimi bilmiyorum ama gönüllülerin cenazesiydi –bu sözcüğü ilk kez kullanıyorum-, evet IRA gönüllülerinin. Ben BBC'de çalışıyordum ve bu cenazeden haberdar oldum, size olanları anlatacağım. Cenaze devam ederken biri koşarak yanıma gelip “hemen mezarlığa git, cenazeyi bombalıyorlar” dedi, ben de yanıma kayıt cihazımı alıp arabaya atladım ve mezarlığa doğru sürdüm, yolda polis beni durdurdu ve “maalesef oraya gidemezsiniz, çok tehlikeli” dedi. Ben de bir an “Çok şükür” diye düşündüm fakat sonra bir BBC muhabiri olduğumu hatırladım, dolayısıyla polise BBC kartımı gösterdim ve o da “peki, sen bilirsin” dedi. Mezarlığa gittim, gördüklerimi asla unutmayacağım. Ölüler üç katman halindeydi. Zaten ölmüş ve

gömülü olanlar vardı, gömülmekte olan iki gönüllü vardı ve orada öldürülmüş insanlar vardı. Deli bir gönüllü cenazedekilere petrol bombaları atmıştı ve iki kişi daha hayatını kaybetmişti.

Olaylar basında büyük yer kapladı. Bütün bunları görüyor, yaşananlara şahit oluyordum ve bir yandan da kendime “bir şeyler yapmam gerek, sadece haber yapmakla olmaz” diyordum. Adeta şöyle hissediyordum, evim yanıyor, annem camdan atlıyor, oğlum da içeride; mikrofonu bir kenara bırakıp bir şeyler yapmam gerekiyor. Bu hislerim beni Belfast'ta Avrupa Komisyonu'nun temsilcisi olarak çalışmaya itti. Yıl 1992 idi, ateşkes 1994'te yapıldı, bu ateşkes bir fırsattı. Göz ardı etmememiz gereken bir şey de Avrupa Birliği'nin rolü. Ben Avrupa Komisyonu temsilcisiyken başkan Jacques Delors'du ve ben ofis müdürüyken, 1992'de, Kuzey İrlanda'yı ziyaret etti. İnsanlar ona “Avrupa bu konuya dair ne yapıyor?” diye soruyorlardı ve onun cevabı da şuydu: “bizden bir şey yapmamız istenir istenmez bir şeyler yapmaya başlayacağız”. 94 yılında ateşkes yapılıncı İngilizler ve İrlandalılar Avrupadan yardım istediler, Avrupa da bir barış programıyla çıkıp geldi. Bu program Avrupa'nın çatışma çözümüne dair dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirdiği en kendine has, en değerli ve en etkili girişimdi. Barış programı, Avila'nın yerel düzeyde yaptığı şeyi yapıyordu, yani eşitlik sağlıyordu, çünkü İrlanda ve Britanya, Avrupa Birliği'nde eşitler haline gelmişti.

Avrupa Birliği'ne 1970'de katıldık, dolayısıyla iki ülke arasında bir eşitlik söz konusuydu, büyük bir Birleşik Krallık ve daha az büyük

bir İrlanda; bu yolda birlikteydiler. AB aynı zamanda cemaatler arası projelere de maddi destek sağladı, bu sayede Avila'nın bahsettiği buluşmaları fonlayabiliyorduk ve Avila'nın çalıştığı kuruluş da AB tarafından fonlanıyordu. AB'ye dair çok sözü edilmeyen bir şey var, bu da özgüven; ben Kuzey İrlanda'dayken hissettiğim şeydi, okullar, kiliseler, siyasetçiler de dahil kimse yaşananların yanlış olduğunu dile getirmiyordu. Arada tek tük bazı siyasetçiler yaşananların çok iyi olmadığını söylüyordu ama böyle konuşmak tepki oklarını üzerlerine çekiyordu. Kimse ayağa kalkıp yaşananların yanlış olduğunu yüksek sesle ifade edemiyordu; mantığın, eşitliğin ve toleransın tek sözcüsü Avrupa'nın sesiydi. Geldiler ve bize, değişiklik yaratabileceğimize inanma özgüvenini sağladılar; sadece kadınlar olarak değil, cemaatler arası projelerimizin de önemli olduğunu hissettirdiler.

Böylece Kadınlar Koalisyonu'ndan bahsetmeye başlayabilirim. Avrupa Komisyonu'nun ofisinde çalışıyordum ve dönemimin sonuna yaklaşıyordum, normalde Brüksel'e gitmem gerekecekti. O sırada bir mektup aldım, mektup şöyle diyordu: "Kadınlar için bir siyasi parti kurmayı düşünüyoruz. İlk toplantımızı Belfast'ta, Nisan 1996'da yapacağız. Bize katılmak ister misiniz?" Sanırım Avila'nın imzası vardı bu mektupta. Kendi kendime, "Aman tanrım, keşfedildim! Beni tanıyorlar, bu harika," demiştim. İlk buluşmaya gittim, 60-70 kişi vardı (kiminle konuştuğunuza bağlı olarak bazen daha yüksek sayılar söylenebiliyor), kadın erkek karışık ve birkaç saat tartıştıktan sonra herkes elini kaldırdı ve siyasi bir parti kurmak istediğimizi söyledik. Yakın zamanda bir

seçim yapılacağı açıklanmıştı. Daha önceden de bir sürü görüşme yapılmıştı ama artık ciddi müzakereler başlayacaktı ve Kadınlar Koalisyonu, müzakere masasında kadınların da temsil edilmesini sağlamak istiyordu. Çünkü 20 yıl boyunca Strazburg'daki, Avrupa Parlamentosu'ndaki ve Westminster'daki 20 koltuk hep erkekler tarafından işgal edilmişti. Bu, kadınların masada olmadığını hatırlamak için çok akılda kalıcı bir slogandı: 20 yıl, 20 koltuk, 20 erkek.

Bu mektubun yazılma sebeplerinden biri de şuydu, siyasi partilere müzakerelerden sonra kadınların sorunlarına dair ne yapacakları sorulmuştu ve sadece bir parti cevap vermişti. Yani kadın meselelerini düşünen kimse yoktu. Burada büyük siyasi meseleler söz konusuydu: ordu, tutuklular, bu tarz bir siyaset; kadın meseleleri bunlara dahil değildi, kadınların yeri mutfaktır. Dolayısıyla bu partiyi kurmaya karar verdik ve bir manifesto hazırladık. Manifestoyu hazırlamanın ne kadar zor olduğunu tahmin edebilirsiniz, çünkü her kesimi kapsamaya çalışıyorduk. Aramızda Katolikler, Protestanlar, ateistler, agnostikler ve diğerleri vardı, muhafazakrlar ve komünistler vardı ve daha önce siyasetle hiç işi olmamış insanlar vardı. Daha önce hiç oy kullanmamış ve siyaseten evsiz hisseden insanlar vardı ve bu benim uyduğum kategorilerden biriydi. Bir ya da diğer tarafı istemiyordum, ikisinin arası bir şey istiyordum. İttifak Partisi adında bir parti vardı, onlar da benim dikkatimi çekmeye çalışan küçük partilerden biriydi ama beni Kadınlar Koalisyonu gibi cezbedemediler. Yaptıkları şeyler Kadınlar Koalisyonu'nunki gibi yeterince radikal değildi. Bu şartlar

altında bir manifesto oluşturmanın ne kadar zor olacağını hayal edebilirsiniz. Nihayetinde üç prensip üzerinde anlaşma sağladık: eşitlik, kapsayıcılık ve insan hakları; bu üç prensip bize öncülük yapan ilkelerimiz oldu. Söylediğimiz ve planladığımız her şey, konu ne olursa olsun, paramiliter silahları devreden çıkarmak veya tutukluların salınması gibi - ki bunlar müzakerelerde ele alınan çok önemli ve tartışmalı konulardı ve bizim de bir duruş sahibi olmamız gerekiyordu- kapsayıcı olduğu, eşitliği ve insan haklarını savunduğu sürece kabul edilebilirdi. Manifestomuzu bu şekilde oluşturduk.

Böylesi bir temele ihtiyacımız vardı çünkü farklı bakış açılarımızı tartışırken üzerinde anlaşamadığımız bir sürü konu olduğunu görmüştük. Örneğin bazı cemaatlerden duyduklarımınla daha önce hiç karşılaşmamıştım, hapiste olan kocalar veya oğullar gibi. Hapiste olan kimseyi tanıımıyordum, dolayısıyla tutukluların salınması bu insanlar için önemli bir konuydu ama ben “bu insanlar sokağa öylece salınacak mı yani?” diye düşünüyordum içimden. Ele aldığımız meselelerin ne kadar önemli olduğunu görüyorsunuz. Bunları tartışırkenki ortak zeminimiz, demin bahsettiğim yol gösterici ilkelerimizdi. Hepimiz için bir ortak yol gösterici ilke vardı aslında ve isterseniz siz de kullanabilirsiniz bunu: bu ilkemiz, herkesin iyiliğiydi. Yapılanların herkese yaraması en büyük ilkemizdi, böylece “ya şöyle olsa,” “kim” ve “onlar ve biz” gibi kalıpları bir yana bırakabildik.

Bütün bunlar işin teorik boyutu, şimdi bir siyasi parti kurmanın pratik yönlerinden bahsedelim. Seçimlere yedi hafta kalmıştı, posterler hazırladık, bir araya geldik ve 98 aday çıkardık. Televizyonda hep izlediğimiz siyasetçilerin karşısına çıkıyor ve onlara meydan okuyorduk, bu çok heyecan verici bir tecrübeydi. İşleri çok farklı yürüttük. Sokaklarda seçim çalışması yaptık, ben trenlerde de yapıyordum, böylece dinleyiciler benden kaçamıyordu. Sokağa çıkmak tamamen yeni bir yaklaşımdı ama biz bunu yapmaya karar verdik ve yedi haftada iki kadını seçtirmeyi başardık. Kuzey İrlanda'daki 9. siyasi parti olduk ve yeni seçim sistemi sayesinde ilk 10 siyasi parti görüşmelere katılacaktı. Biz 9. parti olarak iki kadını barış müzakerelerine sokmayı başardık.

Katılımcı: Hiçbir ön koşul yok muydu? Bizim ülkemizde seçimlere katılabilmek için ülkede belli bir sayıda komiteye/teşkilata sahip olmanız gerekiyor. Siz bunu nasıl başardınız?

Konuşmacı Jane Morrice soruları cevaplıyor

Jane Morrice: Bu soruya hızlıca cevap verebilirim ama sanırım Avila daha detaylı bir cevap verebilir. Tam da bu konuya eğilen yeni bir yasa çıkarılmıştı, ama detayları oldukça karışık. Bunun yapılabilmesi için kurallar değiştirilmişti.

Dediğim gibi, 1996'da barış görüşmeleri vardı ve bizim gönderdiğimiz iki kadının farklı cemaatleri temsil ettiğinden emin olmak istedik. Biri Protestan diğeri Katolik'ti, biri bir sosyal görevliyken diğeri akademisyendi, biri koyu renk saçlı, diğeri ise sarışındı... Şaka yapıyorum, ama gerçekten de, müzakerelerde cemaati tüm boyutlarıyla temsil edecek iki kadın olmasını sağladık. Benim görevim daha ikincil öneme sahipti çünkü işime hala devam ediyordum ama Kadınlar Koalisyonu'nu ünlü eden şey şuydu –aslında bunu bizden başkalarının söylemesini tercih ederim, çünkü biz söyleyince böbürlenmek gibi oluyor- insanlar barış müzakerelerine katkımızın herkesle konuşabiliyor olmamız olduğunu söylüyordu. Biz bir kenarda duruyor ve taraflar arasında mesajları iletiyorduk, bunu gizli bir şekilde bile yapmıyorduk. Açık açık “diğer taraf böyle diyor, siz ne diyorsunuz?” diyorduk.

Barış müzakerelerindeki tarafların bir kısmı birbirleriyle konuşmuyordu. Böylesi bir yuvarlak masa toplantısı hayal edin, masanın bir tarafı diğeri taraftaki grupla konuşmuyor çünkü siyaseten anlaşmıyorlar. Moderatörü aracı olarak kullanmak suretiyle bu durumun üstesinden geliyorlardı; bir taraf “Moderatör aracılığıyla soruyoruz.” diyordu, diğeri taraf da “Moderatör aracılığıyla...” diye cevap veriyordu. Böylece basına ve halka karşı

tarafıa konuşmadıklarını söyleyebiliyorlardı. İnanılmaz değil mi? Siyasete dair bir mesaj veriyor adeta.

Katılımımın arkasındaki siyasi motivasyonlardan biri de birleşik eğitim denen kavramdı. Bunu duymak size şaşırtacak ama hala Kuzey İrlanda'daki okul çağındaki çocukların sadece yüzde 7'si karışık okullara gidiyor. Genel olarak Katolik okulları ve devlet okulları var, bu yüzden çoğumuz çocukken Katoliklerle veya Protestanlarla hiç karşılaşmıyoruz. Bence Kuzey İrlanda'nın ihtiyaç duyduğu en büyük değişiklik bu ve hala yaşanmadı. Ayrı okullara gidiyoruz; sadece Katolikleri ve Protestanları karıştırmanın ötesini amaçlayan bir karışık eğitim hareketi var, karşı tarafın kültürünü anlamak, birbirinin farklı sporlarını ve dillerini öğrenmek, farklı okul sistemlerini öğrenmek buna dahil. Birleşik eğitim hareketi denen de bu, ama henüz okulların sadece yüzde 7'si birleşik eğitim veriyor. Eskiden yüzde 5'ti, şimdi ise yüzde 7 ve hedef yüzde 10, ama bu oranlar hala çok düşük.

Benim katılma sebebim birleşik eğitim için mücadele etmektir. Bu müzakerelerin sonucu olan Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanmadan bir hafta önce Kadınlar Koalisyonu'ndan bir ekip olarak bize anlaşmanın bir taslağı verildi. Kendi aramızda takımlara bölündük ve ben tesadüfen eğitime dair bir bölüme düştüm. Bütün bölümü okudum, İrlandaca okullardan, şunun bunun korunmasından vesaire bahsediliyordu ama Katolik veya Protestan çocukların birlikte eğitim görmesi ihtimaline dair hiçbir şey söylenmiyordu. Hayırlı Cuma Anlaşması tutukluların salınması ve paramiliterler

üzerine bir sürü Şey söylüyordu ama çocuklarımızın birlikte eğitilmesine dair söyleyecek hiçbir Şeyi yoktu. Bu eksikliğin fark edilebilmesi için masada bir kadın olması gerekiyordu. Kalemimizi çıkardık, tolerans ve birleşik eğitim kültürünün ve karışık konutların teşvik edilmesi ve kolaylaştırılması gerektiğini ekledik. Karışık konutları eklememizin sebebi bu konuda bir eksiklik olduğunu görmemizdi. Barbara adında harika bir kız vardı, bunu fark eden oydu, biz de bu eklemeyi yaptık. Belfast'ı ziyaret etmiş olanlarınız ayrı bölgelerde yaşadığımızı görmüştür. Okullardan bahsediyorum ama ayrılık, cemaatler arasında da geçerli. Bu iki hususun Hayırlı Cuma Anlaşması'na eklenmesini sağladık ve bence eğer Kadınlar Koalisyonu olmasaydı anlaşmada birleşik eğitim lafı geçmeyecekti. Bunun çok kötü olduğunu düşünüyorum ve anlaşmaya bu konuları ekletmeyi başarsak da, anlaşmaya eklenmeleri uygulandıkları anlamına gelmiyor. Bu konuda İrlandalıları, İngilizleri ve Amerikalıları suçluyorum çünkü adil iş olanağı yasalarını desteklediler, ama birleşik eğitim için benzer bir çaba göstermediler.

Jane Morrice, Prof. Dr. Sevtap Yokuş ve Dr. Avila Kilmurray

Kadınlar Koalisyonu'nun barış sürecine başka önemli bir katılımı da eşitliğe dairdi. Eşitlikten bahsettiğimizde cinsiyetten yaşa, cinsel yönelime her şeyi kast ediyorduk. Büyük partiler eşitlikten bahsettiklerinde aslında Katolikler ve Protestanlardan veya Birlikçi ve Milliyetilerden bahsediyorlardı, ya da siyasi eşitlikten; geri kalanından bahsetmiyorlardı. Bunu da anlaşmaya sokmayı başardık ve bunları önemli katkılarımız olarak görüyorum: tartışmalara aracılık etmek, eşitliği savunmak ve birleşik eğitim için mücadele etmek.

Hayırlı Cuma Anlaşması Nisan 1998'de imzalandı, Kadınlar Koalisyonu iki yıldır mzakerelerdeydi ama hala çok geç bir partiydik ve Kuzey İrlanda Parlamentosu'nu, ya da bizim deyişimizle

meclisi kurmamız gerekiyordu. Yeniden adaylar göstermemiz gerekti ve 30 yıldır Kuzey İrlanda Meclisi için yapılacak ilk seçimlerden önce sadece birkaç ayımız vardı. Bu durumda ne yaptık? Seçimlere katılmaya karar verdik ve yedi aday gösterdik. Aramızdan iki kişi meclise seçildi, biri bendim, diğeri ise Monica McWilliams idi. Yine tamamen tesadüfen, farklı tarafları temsil etmeyi başarmıştık. O Katolik olarak görülüyordu, ben ise Protestan olarak. Bu iyi bir şeydi çünkü eğer ikimiz de Protestan olsaydık “Protestan kutusu”na yerleştirilecektik ve ikimiz de Katolik olsaydık benzer bir şekilde yaftalanacaktık, ama farklı dini geçmişlere sahiptik. Bir yıl içerisinde meclis üyeleri tarafından Meclis Başkan Vekili seçildim, bu çok değerli bir görevdi. Kariyerim boyunca yaptığım en korkutucu işti. Başkana güvensizlik oyu verildiğinde ve benim başa geçmem gerektiğinde, mezarlığa gidip bombalı saldırılar hakkında haber yaptığım zamankinden bile daha fazla korkmuştum. Mecliste bir söz savaşı yaşanıyor, çok korkunç laflardı bunlar, burada tekrar edemeyeceğim. Çok güçlü, fakat yaşananların sadece sözler savaşı olmadığını da hatırlamamız gerekiyordu, mecliste yaptıklarımız sayesinde sokaklardaki şiddete engel olabiliyorduk.

Bariş siyasetine böyle katkıda bulunduk, ama kadınlar için yaptıklarımız da çok önemliydi. Yeni parlamentonun kurallarını oluşturan komitedeydim, bunu size kadınların nasıl çalıştığına dair bir örnek olarak anlatıyorum. Meclise geldiğimizde çalışma saatlerimizin ne olacağına karar vermemiz gerekiyordu, Kadınlar Koalisyonu’nda bunu tartıştık ve aile dostu çalışma saatlerinin iyi olacağına karar verdik, yani gece 10’da değil 6’da paydos edilecekti.

Bu kuralları yazarken İrlanda parlamentosundan, Westminster'dan ve Avrupa Parlamentosu'ndan kopya çekiyorduk. Hepsi önümüzde açıktı, biz de hangilerinin uygun olabileceğine karar veriyorduk. Aile dostu çalışma saatleri teklifini götürdüm, karşı taraftan ciddi bir ses "hükümet işi 9-5 arası yapılamaz" dedi, ben de "neden yapılamasın?" diye sordum. Böylece aile dostu çalışma saatlerini tesis ettik, hatta sonradan İskoçya Meclisi de bizim gibi yaptı. Bu ukala adam bana aptal bir kadınmışım gibi davranmaya çalışıyordu, eminim hepimiz benzeri muamele görmüşünüzdür, ama bu tür geleneksel kurallara karşı çıkarak istediklerinizi gerçekleştirebilirsiniz. Bu nispeten küçük bir meseleydi ama anlatmaya çalıştığım şeyi gösteriyor.

Beş yıl boyunca meclisteydik. Aslında beş yıldan daha azdı, çünkü meclis birkaç kere askıya alındı, silahsızlanma gibi konularda yaşanan sorunlardan dolayı Londra geçici olarak kontrolü almıştı. Çok karmaşık bir zamandı ve başa çıkamayacağımız kadar çok işimiz vardı. Asla unutamayacağım bir şey şu, bir Cuma akşamı televizyon izliyordum ve Kuzey İrlanda İçişleri Bakanı televizyona çıkarak "Kuzey İrlanda Meclisi askıya alındı" dedi. Böylece işimi kaybettiğimi öğrendim. O sırada dört yaşlarında olan küçük oğlum benimle konuşmaya çalışıyordu ama ben ona "sessiz ol, ne dendiğini anlamaya çalışıyorum" diyordum. Sonra da "Aman tanrım, Pazartesi günü ne yapacağım?" dedim ve oğlum "beni okuldan alabilirsin anne," diye cevap verdi. 2003'ten sonra meclis tamamen feshedildi ve yeni seçimler yapıldı, ama biz seçilemedik. Bence seçilemememizin sebebi, büyük siyasi partilerin bizim ne kadar önemli işler yaptığımızı anlamasıydı. İlk sefer seçilmemizin

sebebi, kadınların bunu başaramayacağına dair yapılan varsayımdı. Biz başardık, böylece bizim güç sahibi olduğumuzu gördüler ve bir dahaki sefere aynı başarıyı sağlamamamız için bizi hedef aldılar. Koltuklarımızı iki uçtaki partilere kaybettik. Sene 2003-2004'tü, 2006'da partiyi kapamaya karar verdik, ama aslında kulağa geldiği kadar hüznü değıldi, çünkü bu tecrübeyi edinmiş olduk. Diğer siyasetçiler bizim dilimizi konuşmaya başlamıştı, hiç unutmadığım bir örnek vereyim: Kuzey İrlanda'nın önemli siyasetçilerinden biri, adı Ian Paisley Sr, bazılarınız daha önce duymuş olabilirsiniz, zamanın İrlanda başbakanı Bertie Ahern'le görüşmüştü. Yaptığı konuşmayı kocamla dinlemiştim ve kocam "Jane, bu konuşmayı adeta sen yazmışsın" demişti. Gerçekten de bizim yarattığımız dili kullanıyordu, dolayısıyla devam etmemize gerek kalmış mıydı? Barişe ve siyasi şiddete son vermeye dair amaçladıklarımızın çoğunu başarmıştık, ama kadınların temsilini arttırmakta aynı başarıyı sağlayamadık. Diğerlerine kıyasla daha iyi durumda olan bazı partiler vardı bu konuda da. Bir keresinde Birlikçi bir siyasi partiden bir kadın yanıma geldi ve "parti liderime eğer beni daha üst bir mertebeye getirmezse Kadınlar Koalisyonu'na katılacağımı söyledim," dedi. Kadınları başkaları için rol modeli olmaya teşvik etmek istedik. Barişe katkıda bulunmak için çaba gösterdik, ama seçilmiş siyasetçilerin yüzde ellisinin kadın olması hedefimize henüz ulaşamadık.

Bundan artık uzaklaşmak istiyorum, çünkü sona erdi ve hepimiz başka şeylerle uğraşyoruz artık. Şahsen ben Avrupa'daki köklerle yeniden irtibat kurdum, çünkü birleşik eğitim ve kadın

meselerinin önemli olduğunu düşünsem de bence en önemli konu Avrupa'ydı. Dolayısıyla son dönemde yaşananların bahsedilmeden geçilemeyecek kadar önemli olduğunu anlayabilirsiniz. Belki biliyorsunuzdur, size bahsettiğim meclisimiz dağıldı, şu anda bir meclis yok ve Belfast'ı ziyaret etmiş olanlarınız ne kadar çok barış duvarı olduğunu görmüştür. Avila'nın dediği gibi, barış duvarları bizi böldü.

Brexit ve Avrupa'nın konumu hakkında söyleyeceğim bazı şeyler var. Brexit cemaatlerimizi tekrar böldü. Katolik milliyetçi cumhuriyetçilerin çoğunluğu Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına (yani Brexit'e) karşı oy kullandı, Birlikçi taraftaki ana siyasi parti ise sadece Brexit için oy kullanmakla kalmayıp çok aktif bir kampanya da yürüttü. Sonuç olarak Birleşik Krallık yüzde 52'ye karşı 48 gibi çok küçük bir farkla ayrılmayı seçti – insanlar nasıl bunun büyük bir fark olduğunu söyleyebilir anlamıyorum – ve Kuzey İrlanda da kalmak yönünde oy kullandı. Bunun yarattığı zorlukları hayal edebilirsiniz. Birlikçi taraf “Birleşik Krallık'ı bir bütün olarak düşünmeliyiz” diyor, diğer taraf ise “Peki ya kendi hükümetimiz? Bizim düşüncelerimiz önemli değil mi?” diye soruyor. Sınırlar meselesi çok önemli. Barış anlaşması İrlanda sınırını ortadan kaldırmıştı, ama bunu yapan tek şey bizim barış anlaşmamız değildi. Ortak pazara ve serbest dolaşım hakkına sahip AB'nin varlığı da bir faktördü ve bu sayede İrlanda'ya gelenler sınırın farkına varmıyordu bile. Yol tabelalarında kilometreden mile bir geçiş oluyordu, böylesi ufak şeylerden sınırı geçtiğinizi anlayabilirsiniz ama büyük bir fark yaşanmıyor. Bunun sebebi

hem AB'de olmamız, hem de barış adına yapılan önemli işler, cemaatlerimizi bir araya getirebilmiş, birlikte çalışmış ve birbirimizi tanımış olmamız. Bunları yaparken INTERREG adlı harika bir AB programı tarafından bize fon sağlanmıştı, ama Brexit ve aradaki sınırın bir AB sınırı haline gelmesi işleri nasıl etkileyecek? Türkiye'de AB sınırının ne olduğunu siz iyi biliyorsunuz elbette, vizeler, gümrükten geçiş ve benzeri konularda. Bizim sınırlarımız eskiden oldukça askeriydi, adeta Berlin duvarı gibi, dikenli teller ve ordu vardı, sonradan bunların hepsi ortadan kayboldu. İrlanda adasının ortasında bir AB sınırı olması düşünülemez. Katı bir sınır istenmediğine dair bir sürü laflar ediliyor. Katı, esnek veya her neyse – bu nasıl bir dil ki zaten?

Eski bir mücadeleme yeniden döndüm; bu, Kuzey İrlanda'nın AB'de ve Birleşik Krallık'ta kalmasını sağlama mücadelesi. Komitelere ve parlamento komisyonlarına bu konuda ifade verdiğimde bana iki şey soruyorlar. İlk olarak sınıra dair ne yapılması gerektiğini soruyorlar. Sınıra dair çok ilginç tartışmalar var, kameraların boyutuna ve durumdan hoşnut olmayan insanların kameralara ateş edebileceğine dair, bu tür detaylı tartışmalar bana delilik gibi geliyor. Bu soruya cevabım politik bir cevap: İrlanda'da olmaz. İlginçtir, yakın zamanda İrlanda hükümeti, İrlanda Denizi'nin veya havaalanlarının kullanımına dair bir tartışma başlatmıştı, ama o konuya girmek istemiyorum esasen. Söylediğim basit bir şey: İrlanda'da olmaz. İrlanda'da böyle bir şey yapmak çok riskli ve cemaatleri böylesine bölmek yanlış; Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan geri adım atıyor olacağız, barış anlaşmamızı tehlikeye atamayız.

Avrupalılar bunu elbette anlıyor ve tabii İrlanda da 27 üye devletten biri, dolayısıyla bizim konumumuza epeyce anlayış ve empati gösteriyorlar.

Bana sık sorulan ikinci soru da Kuzey İrlanda'nın anayasal statüsüne dair, Birleşik Krallık AB'den çıkarsa ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallık'ta kalırsa ama AB'den çıkarsa nasıl olacağına dair. Burada hiç anayasa hukukçusu var mı merak ediyorum, çünkü bu konudaki fikirlerinizi duymayı çok isterim. Benim bu soruya verdiğim cevap şu: “Monako, Man Adası, Lihtenştayn, Andorra ve denizaşırı Karayip toprakları nasıl oluyor? Hatta cüret edip sorarsak, Vatikan şehir Devleti nasıl oluyor?” Bunların hepsi bir tür özel statüye sahip. Özel yerler için özel ayarlamalar yapıldığı vaki, Avrupa böyle sorunlara çözümler bulmak konusunda çok iyi ve bu bizim barış sürecimizde çok önemli bir sorun.

Daha iyi bir fikrim var, sanırım sözlerime bu fikirle son vereceğim. Kuzey İrlanda'nın küresel barış inşasının Avrupa merkezi olmasını istiyorum. İnsanlar Kuzey İrlanda ve barış kavramlarını yan yana görünce tereddüt edebilir. Duvarlara ve ayrıma işaret ederek “henüz barışı sağlayabilmiş değilsiniz” diyebilirler. Cevabım şu, henüz barışı sağlayamamış olabilir ama barışı inşa ediyoruz. Belki başka bir Kadınlar Koalisyonu ortaya çıkar, çünkü yapılması gereken çok iş var hala. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan bu yana paralel çizgilerde ilerliyoruz, iki taraf da sadece kendi içinde konuşuyor. Meclisimizin dağılma sebeplerinden biri de bu, çünkü taraflar birbirleriyle yeterince konuşmuyor. Kuzey İrlanda, küresel barış

inşası merkezi olursa özel bir statüye sahip olacaktır. Bir taraf bu statüyü istiyor ama bunu isteyen bir taraf olduğu için diğer taraf da “hayır, onlar bunu istiyorsa biz kesinlikle istemiyoruz,” diyor. Dolayısıyla ben de politik davranarak yeni bir statü belirledim: “Onursal Ortaklık”. AB’nin Onursal Ortağı olarak Kuzey İrlanda’daki statüko korunabilir, böylece küresel olarak barış inşasını da destekleyebiliriz. Aslında Avila’yla benim ve DPI ile sizin de yapmaya çalıştığımız şey bu, barış inşasını teşvik etmek. Kuzey İrlanda’nın çok iyi bir örnek olabileceğini düşünüyorum. Avila birkaç hafta önce Kolombiya’daydı, eminim size bundan da bahsedebilir, Kolombiya Cumhurbaşkanı Kuzey İrlanda’ya barış sürecinde ilham vermesi sebebiyle teşekkür etti. İspanya’daki Bask Ülkesi ve Kıbrıs’la ilgili de çalışıyorum, Afganistan’a ve Lübnan’a gittim, dünyanın dört bir yanındaki barış süreçlerini desteklemeye çalışıyorum. Kuzey İrlanda neden bunlar için bir merkez olmasın ki? Şu anda üzerinde çalıştığım proje bu, ama göreceğiz. Çoğu insan yine “sen sadece bir kadınsın, bu senin işin değil” diyor ama ben bunlara kulak asmayacağım. Brexit’in zor ve tehlikeli olduğunu söylerken amacım insanları korkutmak değil. Ama elde ettiklerimi kaybetme tehlikesi olduğunu göz ardı edemeyiz ve ben bunun olmasına izin vermeyeceğim.

Bahsetmek istediğim son şey, barış için özel bir yol yaratılması gerekiyor ve Brüksel’deki Avrupa Komisyonu başkanının teşvik ettiği şey de bu. Böyle şeylerin bir erkek tarafından savunulması her zaman daha iyidir. Kadınlar Koalisyonu’nda çalışırken öğrendiğimiz şeylerden biri buydu. Masada otururken fikrinizi dile getirmesi için

bir erkeğe söylediğinizde insanlar erkeği daha çok dinliyorlar, bu hala geçerli olan bir şey. Aynı egolara sahip değiliz, ben fikirlerimin çalınmasını ve benim bahsimin geçmemesini kafaya takmıyorum çünkü önemli olan fikrin kendisi, benim aklıma gelmiş olması değil. Bu bir barış yolu – Kuzey İrlanda’dan Kıbrıs’taki Lefkoşa’ya uzanan bir yol haritası. Çok tartışmalı, ama Balkanların batısından geçerek Avrupa’nın ve Kuzey İrlanda’nın barış için neler yaptığını, başka insanların nasıl çabaladığını görmek de bu fikrin bir parçası. Burada sözlerime son vereceğim. Sanırım en azından 40 dakika daha konuşabiliriz. DPI’ya ve size tekrar teşekkür ediyorum.

Moderatör: Jane, tekrar teşekkür ediyoruz. “İlerlemek için tek yol hareket etmek” çok güzel bir slogan. Jane’i her dinlediğimde çok motive oluyorum çünkü heyecanlandırıcı bir üslubu var. Bu heyecanı koruyabilmek için sizin de başkalarıyla konuşmanız gerek. Bugünkü esas hedefimiz barışı, insan haklarını ve eşitliği savunarak topluma fayda sağlamak.

Tartışma: Soru-cevap oturumu

Dr. Avila Kilmurray ve Jane Morrice

Moderatör: Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Katılımcı: Ben bir iş kadınıyım, çok aktif bir feministim ve aynı zamanda STK üyesiyim. Ekonominiz iyi durumda görünüyor, bir yandan da barış ihracatına başlayacağını söyleyorsunuz, ki barışa paha biçilemez. Bunun, sizin ülkenizin saygınlığını arttıracak olduğunu düşünüyorum. İşletmelere ve insanlara dair şöyle bir şey var ki, parasını ödemedikleri şeyin değerini bilmiyorlar, dolayısıyla belki de bu fikrinizi paralı bir şekilde gerçekleştirmelisiniz. Maalesef bedava olan şeylerin değeri bilinmiyor. Türkiye'deki kadınlar da benzer şeyler yapmaya çalıştı ama bu çok güç, epey maddi kaynak ve medya desteği gerektiriyor. İkinize de teşekkür ediyorum. Konuşmanız çok ilham ve cesaret vericiydi, bir kez daha kadınların erkeklere kıyasla daha egosuz olduğuna, ülkelerini ve dünyayı düşündüklerine ikna etti beni. Oğullarım için bir rol modeli olduğumu da hatırlattınız bana, bence en önemli görevim de bu zaten. Teşekkür ederim.

Sorum şu: bu anlattıklarınızı bir parti kurmadan nasıl yapabiliriz? Buna dair bir fikriniz var mı? Söylediklerime dair bir yorumda bulunabilir misiniz?

Bir katılımcı soru sorarken

Dr. Avila Kilmurray: Seçim modelinden bahsetmem gerekirse, ateşkesten sonra birbirine denk gelen iki ayrı seçim oldu aslında. Kuzey İrlanda'daki 18 standart seçim bölgesini kapsayan bir seçimimiz oldu, bu seçim nisbi temsil sistemine göre, her seçim bölgesinden beş temsilci arasında yapılıyor. Aslında o sırada yaklaşık 6 temsilci vardı bir diyalog ve uzlaşma forumu sayesinde, Monica McWilliams adında bir arkadaşım bu foruma “yanlış anlama ve çatışma forumu” adını takmıştı. Her neyse, bu seçimin yanısıra bir de Jane'in bahsettiği diğer seçim yapılacaktı. Bu seçimde ise Kuzey İrlanda'nın tümünde verilen oylar kümülatif olarak hesaplanacak ve ilk 10 partinin her biri 2 temsilci gönderecekti. İngiliz hükümetinin böyle yapma sebebi, kraliyetçi paramiliter grupların da müzakere masasında temsil edilmesini sağlamaktı, çünkü 1996'daki barış görüşmeleriyle önceki yedi girişim arasındaki fark, artık çatışmanın tüm taraflarının müzakerelerde temsil edilmesi gerekliliğinin

kavranmış olmasıydı. Dolayısıyla küçük partileri de kapsayacak bir mekanizma tasarlandı. Koalisyonumuz bunun Kuzey İrlanda'nın tümünden oy toplamak için iyi bir fırsat olduğunu gördü ve bir sürü kadın aday gösterdik; çünkü sadece geniş aileleri onlara oy verse bile bir miktar oy toplamış olacaktı. Bunu yapmamızın diğer sebebi de, Jane'in dediği gibi, büyük partiler hep kadın aday göstermek istediklerini söylüyorlardı, ama güya hiç bulamıyorlardı. Biz de altı hafta içinde 98 kadın aday bularak onlara bir mesaj verdik aslında. Bir yandan da şöyle bir şey vardı gerçi, bunu kamu önünde söylemedik hiç ama aday gösterdiğimiz kadınların yarısı, sadece seçilmeyeceklerse aday olacaklarını söylemişti. O seçimin farklı yönü buydu, bundan sonra normal nisbi temsil sistemine geri döndü. Biz ilk seçime değil, ikincisine katılmıştık. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan sonra standart seçimlere de katıldık ve ilk birkaç seçimde meclise girdik.

Yine sorunuza cevaben söylüyorum, biz Kadınlar Koalisyonu'nu sıradan bir siyasi parti olarak tasarlamamıştık. Parti yerine "koalisyon" dememiz kasıtlıydı, çünkü farklı tarzda siyaset yapmak istiyorduk ve sıradan bir parti tasarlasaydık, eski siyasi partilerle aynı şeyi yapıyor olacaktık; dolayısıyla koalisyon adını vererek diğer partilerden insanlara da kapıyı açık tuttuk, böylece çift parti üyeliğine sahip üyelerimiz de oldu, tek şartımız insan hakları, eşitlik ve kapsayıcılık ilkelerimize riayet edilmesiydi. Hayalimizde bir katılım yelpazesi vardı, bir tarafta siyasi parti üyeleri, diğer tarafta sivil toplum ağları olacaktı. Daha önce bu ağları, ortak ilgi alanlarına göre bir araya gelen insanlar olarak tarif etmiştim.

Bu yelpazenin ortasında da koalisyonumuz vardı, STK'ların ağ yaklaşımıyla geleneksel partilerin yaklaşımı arasında bir noktada duruyorduk ve bu pozisyon bize bir dizi seçenek sunuyordu. Bir ara bu modeli İrlanda Cumhuriyeti'nde de hayata geçirmeye çalıştık, farklı siyasi partilerden kadınların kadın meselelerine odaklanarak bir araya gelip oluşturduğu bir siyasi ortaklık kurduk. Fakat başarılı olmadı, ama o zamandan bu yana siyasi partiler, kadın meseleleri hakkında ortaklık kurmak için çeşitli girişimlerde bulundu. Demek istediğim, biz siyasi yelpazenin tam ortasında duruyorduk.

Koalisyona dair söylemem gereken başka bir şey de şu: biz, bölünmüş bir toplumda çalışmak üzere tasarlanmıştık, dolayısıyla daha ilk andan itibaren iki liderimiz vardı, biri Katolik cemaatinden, diğeri de Protestan cemaatindendi. Bu yaklaşımı çok mantıklı görünmediği durumlarda bile korumaya çalıştık. Bir keresinde bir kadın, bizden bir İngiliz hapisanesinde gözaltında olan kızını ziyaret etmemizi istedi, kızı Cumhuriyetçilik faaliyetlerinden gözaltına alınmıştı, hamileydi ve sıklıkla çıplak aramaya maruz kalıyordu; bu talebi kendi aramızda tartıştık. Tehlike şuydu, koalisyondaki Katolikler muhtemelen evet diyecekti, Protestanlar ise Cumhuriyetçi olarak görülme korkusuyla hayır diyecekti. Kadının talebini kabul ettik, ama kızını görmesi için Protestan bir kadın doktor yolladık; böylece beklentilere aykırı bir şekilde davranmış olduk. Gönderdiğimiz doktor geri dönüp gördüklerini anlattığında örneğin benim dinleneceğimden daha dikkatle dinlendi. Yani özetle, siyasetimizi, sınırları ve ayırım çizgilerini aşacak bir şekilde yürütmeye çalıştık. Bariş anlaşmasına kısaca değinmek gerekirse, bence Hayırlı Cuma

Anlaşması'nın çatışma durumlarına en uyarlanabilir yönlerinden biri vatandaşlık, ulusal kimlik ve ulusal bağlılık kavramlarının birbirlerinden ayırıtılmasıydı. Genelde bu kavramlar bütün halindedir, eğer İrlandalıysanız İrlanda pasaportuna sahipsinizdir ve İrlanda kimliğine, ya da Birleşik Krallık pasaportu ve kimliğine, vesaire. Bariş anlaşması bunu ortadan kaldırdı, dolayısıyla benim çocuğum bir İrlanda pasaportuna veya Birleşik Krallık pasaportuna, ya da ikisine birden sahip olabiliyordu. Artık Birleşik İrlanda hayaline sahip olmak meşru görülüyor, ama elbette Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nde çoğunluk oyu alması gerekir gerçekteşebilmesi için. Bu ayırıtma, siyasi ve yasal çözümlerin daha esnek ve yaratıcı olmasını da sağlıyor; böyle bir şeyin Kıbrıs, Sri Lanka ve diğer ölkelerde geçerli olduğunu düşünabiliyor musunuz? Bence bu anlaşmanın çok önemli bir boyutuydu.

Jane Morrice: Ben de sorunuza cevap vereyim, “barış ihracatı” ifadenize bayıldım, artık ben de kullanacağım bunu. Söyledikleriniz ilginç, çünkü bu alanda sinik bir tavır da oldu ve barış inşasının artık bir endüstriye dönüştüğünü söyleyenler var. Dolayısıyla eğer bu iş için para istemeye başlarsak insanların vereceği cevap “zaten bunlarla uğraşmanızın tek sebebi para” olacaktır. Bu da sizin argümanınıza karşı getirilebilecek bir argüman --- evet, insanların değer vermesi için bedavaya vermemek gerekiyor, ama para talep edince de sinik tavıra katkıda bulunmuş oluyorsunuz. Fakat bir yandan da, barış ihracatı için paraya ihtiyaç olduğu konusunda sizinle hemfikirim. Avila Quaker'lardan bahsetti, onların yanı sıra Rowntree Vakıfları ve benzeri bir sürü kuruluş var barış inşasını

destekleyen. Bu arada, şimdiye kadar hep kendi sorunlarımızdan ve yaptıklarımızdan bahsettim ama size bir şey anlatma fırsatı gelmedi. Sizin fikirlerinizi, ülkenize nelerin yardımcı olabileceğini düşündüğünüzü duymayı çok isteriz, çünkü sizin için buradayız. Teşekkürler.

Katılımcı: İkinize de çok teşekkür ederim. Çoğumuz gibi ben de size her dinleyişimde yeni bir şey öğreniyorum ve Jane'in anlattığı bir şey çok dikkatimi çekti; birleşik eğitimi anlaşma metnine soktuğunuzu ama bu maddenin uygulamaya geçirilmediğini söylemişsiniz. Bu barış anlaşmalarında çok karşılaştığımız bir durum, ben de Cenevre merkezli, Kapsayıcı Barış ve Geçiş isimli bir araştırma kuruluşunda çalışıyorum. Dünyanın dört bir yanından yaklaşık 40 barış müzakeresine baktık ve farklı kapsama mekanizmalarını inceledik; sürekli karşılaştığımız bir şey var, kadınlar, sivil toplum üyeleri veya başka aktörler daha kapsayıcı olabilmek ve seslerini duyurabilmek için çok çalışıyorlar. Ama sıklıkla elitler bu sesleri susturuyor, bu aktörlerin fikirleri bir kenara itiliyor. Nepal'de, Mısır'da ve başka pek çok yerde böyle oldu, dolayısıyla benim sorum şu: Kadınlar Koalisyonu bu durumla başa çıkmak için nasıl bir strateji uyguladı? Elitlerin veya patriyarkanın gösterdiği bu direnci kırabilmek için fikirleriniz nelerdir? Sadece patriyarkadan bahsetmiyorum, ekonomik bir elit de söz konusu olabilir. Grup örnekten örneğe, müzakereden müzakereye değişebilir ama genelde ayrıcalığı kanıksamış, aralarına yeni insanları veya fikirleri almak istemeyen kişilerden oluşuyor.

Jane Morrice: Örgün okul sisteminden mi bahsediyorsunuz?

Katılımcı: Olabilir, başka birileri de olabilir, genel olarak güç sahibi elitler demeyi tercih ediyorum. Kadınlar Koalisyonu'nda bu konuya dair nasıl stratejiler geliştirdiğinizi çok merak ediyorum.

Soru-cevap oturumunda konuşmacılara bir soru yöneltirken

Dr. Avila Kilmurray: Stratejimiz şuydu, STK'lar, kiliseler, sendikalar, işveren kuruluşları, kadın grupları ve benzeri örgütlerden temsilcilerin oluşturduğu sivil bir forum oluşturmayı ve bu forumu ikincil bir danışma meclisi gibi kullanmayı teklif ettik. Teklifimiz kabul edildi, fakat Jane'in de dediği gibi Meclis dağılınca sivil forum da dağıldı ve Meclis yeniden kurulduğunda sivil forum geri getirilmedi. O esnada Kadınlar Koalisyonu olarak baskı uygulayacak bir konumda değildik ve garantör Birleşik Krallık ve İrlanda hükümetleri hiçbir şey yapmadılar. Bir bakıma

haklısınız, barış anlaşmalarında silahlara, ayrıcalığa ve güce sahip olanlar neyin uygulanıp uygulanmayacağına karar veriyor. Biz bunların hiçbirine sahip olmadığımız için daha fazla uğraşmamız gerekiyordu. Eklenmesi gereken bir husus da şu, aradan uzun bir zaman geçince –ki önümüzdeki yıl Hayırlı Cuma Anlaşması'nın 20. yılı dolmuş olacak- önemli ve erişilebilir şeylerin ne olduğuna dair genel geçer algı değişiyor. Bunu Kolombiya gibi yerlerde gözlemleyebilirsiniz. Bizim Hayırlı Cuma Anlaşması'na sokmayı başardığımız, başka kimsenin bahsetmediği bir konu da şiddet mağdurlarının konumuna dairdi. Hayırlı Cuma Anlaşması'na kadar, müesses nizam tarafından şiddet mağdurlarına yönelik hiçbir şey yapılmamıştı; çünkü daha önce dediğim gibi, Birleşik Krallık hükümetinin hikâyesi, yaşananların yoğun bir suç dalgası olduğuydu, dolayısıyla bombalı ve silahlı saldırıların mağdurlarına trafik kazası atlatmışlar gibi davranılıyordu. Uygulama aşamasına gelince çok zorluk yaşanan bir konu oldu bu, çünkü mağdurlar, Hayırlı Cuma Anlaşması'na karşı olan siyasetçiler tarafından manipüle ediliyorlardı. Fakat bu konu bir kenara itildi, çünkü silahların bırakılması gibi konular en önemli mesele haline geldi ve bizim de hatamız vardı, çünkü uygulama aşamasına yeterince dikkat göstermedik, tüm çabamız referandumda evet oyu çıkması üzerineydi.

Jane Morrice: Katılıyorum, buradan çıkarmamız gereken dersler var kesinlikle. Barış anlaşmasının stratejik uygulanmasına dair planlar, anlaşmanın bir parçası olmalı, öteki türlü maddeler uygulanmıyor. Avila mağdurlardan bahsetti; anlaşmada mağdur

kavramının tanımlanması çok sorun yaratmıştı. Bazı soruların cevaplanması gerekiyordu: mağdur, masum biri midir, yoksa masum olmak zorunda değil midir? Cevap neler anlattıklarına, hangi tarafta olduklarına, mağdurun bombayı taşıyıp taşımadığına, mağdurun konumuna ve başka bir sürü şeye bağlıydı. Anneler de bu tartışmanın önemli bir parçası, çünkü onlar ne yaptıklarını biliyordu. Birleşik eğitime gelince: evet, örgün okul sistemi bir sürü engel çıkarıyor, ilköğretimden liseye geçiş konusunda bile bir anlaşmaya varamadık. Meclisimizde en çok tartışılan konulardan biri eğitim. İrlanda ve Birleşik Krallık hükümetlerinin yeterince destek vermemesinin de bir sorun olduğunu düşünüyorum. Teşekkürler.

Moderatör: Daha çok sorunuz olduğunu biliyorum, fakat öğleden sonra devam edeceğiz.

Ara

Kadınlar ve Bariş İnşası: Zorluklar ve Fırsatlar

Jane Morrice ve Dr. Avila Kilmurray

Moderatör: Esra Elmas

Esra Elmas: Bu oturumun moderatörlüğünü ben yürüteceğim; şimdiye kadar konuştuklarımızın ışığında birkaç şey söylemek istiyorum. DPI altı yıldır karşılaştırmalı çalışma ziyaretleri ve yuvarlak masa toplantıları düzenliyor. Bizim yaklaşımımız şu: Türkiye üzerine düşünmenin en iyi yolu, Türkiye hakkında konuşmamak. Bizimki gibi son derece siyasi ve kutuplaşmış toplumlarında ülkenin kendisinden bahsetmeye başladığımızda mevcut pozisyonları yeniden üretmek dışında sonuç elde edilemediğini görüyoruz. Türkiye'yi düşünmeye devam ederken farklı dünya örnekleri de tartışmalıyız. Prof. Sevtap Yokuş sabah bunu çok güzel ifade etti, her çatışma sürecinin kendine has bir parmak izi olduğunu söyleyerek. Bir ülkeden başka bir ülkeye, aynen alınıp kopyalanabilecek bir model yok. Bütün kapıları açacak ve sorunları çözecek bir anahtar da yok. Fakat uluslararası çatışma çözümü ve bariş süreçleri özellikle yapılmış yanlışlardan büyük dersler çıkarıyoruz. Altı yıl boyunca karşılaştırmalı örnekleri inceledik ve Türkiye'ye dair siyasi tartışmalardan kaçınmaya çalıştık. Bu yöntem bizi içselleştirdiğimiz kimi şeylerden uzaklaştırdı ve Türkiye'ye dair düşünmek konusunda ufkuimizi genişletti. Elbette Türkiye'ye dair konuşmak konusunda bir yasak yok, sonuçta en makro siyasi mesele bile doğrudan hayatlarımızı etkiliyor ve bunu konuşmak istemek çok doğal bir talep. Öte yandan bunun

zamanlaması da çok önemli. Ülkede gerilimin yüksek olduğu bir siyasi iklimde bazen ülkeyi konuşmamak konuşmaktan daha anlamlı ve yapıcı. Toplantılarımızda kadınlar, iş insanları ve sivil toplum kuruluşları olarak bir araya geliyoruz. Böylesi zorlu süreçler esnasında, ki bunlar esasen hazırlık dönemleri, alanımızdan insanlar bazen bize umut olmadığını söyleyebiliyor. Bize neden hala toplantılara devam ettiğimizi de soruyorlar, buna cevabımız şu: Önemli olan da zaten böyle zamanlarda devam etmek! Her şey yolunda giderken, herkes olumlu bir dil kullanırken bu konuları konuşmak kolay. Asıl yapılması gereken böyle konuları herkes ümidini kaybederken de konuşabilmek ve bu sayede ümidi canlı tutmak. Umutlarımızı kaybetmeye karşı direnmeliyiz. Şimdi sizin yorumlarınızı ve sorularınızı alabilirim.

Moderatör, Esra Elmas (ortada) oturumu başlatırken

Katılımcı: Uygulamalara ilişkin bir sorum olacak. Avila konuşmasında, 200 kişilik gruplarla bir araya gelerek “küçük s’li siyaset”ten bahsettiklerini söyledi; aynı zamanda, farklı aktörler arasında karşılıklı güven ya da güvensizlik olabildiğini söyledi. Bu

güvensizliği aşabilmeye dair öğrendikleriniz oldu mu? Örneğin çatışma döneminde bazı yöntemler uyguladığınızı söylemişsiniz, ama 200 kişilik gruplar epey kalabalık, muhtemelen herkesin de farklı bir fikri vardı. Bunu sorma seabebim Türkiye’de buna çeşitli şekillerde şahit oluyor olmamız, örneğin kadın toplantılarında; sizin bu girişimleri düzenlemek için kullandığınız yöntemler nelerdi? Örneğin kullanılan dile dair kurallarınız var mıydı, yabancılaştırıcı bir üslup kullanmamak için? İlk bir araya gelme sürecinin detaylarını merak ediyorum. Örneğin ortak ilkeler üzerinde nasıl anlaşma sağladınız?

Dr. Avila Kilmurray: Farklı yaklaşımlar kullandık, bazı temel kurallarımız da vardı. Toplantıya gelen kadınlar, 100 kişi de olsalar 200 de, kendi semtlerindeki yerel gruplarda aktif olan kadınlardı, bu gruplara biz “tek kimlikli gruplar” adını veriyoruz, ya Katolik ya Protestan cemaatlerine ait gruplar oluyor bunlar. İnsanlar cemaatler arası buluşmaya başlamadan önce kendi cemaatleri içinde aktif oluyorlardı. Temel kurallarımızdan biri, karşı tarafı suçlamamaya dairdi. Başka bir kural, ki böylesi tartışmalarda standart olduğunu düşünüyorum –belki yerel gruplar için değildir, çünkü hassas siyasi meseleleri ele almıyor olabilirler- gizlilik ilkesiydi. Yıllarca beş farklı paramiliter gruptan eski siyasi mahkûmlarla çalıştım ve her şeyden bahsetmek serbestti, ama kimin ne dediğini söylemek yasaktı. İnsanların duygularına dair konuşmalar da oluyordu, genelde kimlik bağlamında yapılıyordu bu konuşmalar. Sizin hassas hissettiğiniz bir konuda diğerleri de muhtemelen öyle hissedecektir, dolayısıyla böylesi konulara dair sorular sormamak en

iyisi. Bu kurallar toplantının başında bir tahtada herkesin görmesi için sergileniyordu. Çoğu zaman konular kadınların kendileri tarafından belirleniyordu. Bunlar yasal ya da siyasi konular değildi, daha ziyade sosyal, ekonomik ve cemaate ilişkin meseleler ele alınıyordu.

Örneğin tutuklu yakınları olanlara yardım etmek için ne yapılması gerektiği tartışılmazdı, çünkü bu siyasi bir meseleydi. Tabii ki kadınlar kendi aralarında bu konulardan bahsediyorlardı, ama bu onların kendi tercihiydi, toplantının yapılma amacı değil. Kadınları ve çocuklarını toplantılara getirip götürecek minibüsleri karşılayacak küçük bir bütçemiz vardı, bu sayede insanların toplantılara katılamayıp dışlanmış hissetmeleri engelleniyordu.

Katılımcı: Araçları kullanan ve masraflarını karşılayan kimdi?

Dr. Avila Kilmurray: Genelde yerel cemaatten iki üç sosyal görevli yapıyordu bu işi. Sadece kadınların değil farklı görüşlere sahip cemaatlerin söz konusu olduğu durumlarda siyasi meseleleri ele alırken yaptığımız bir şey şuydu: cemaat dışından konuşmacılardan oluşan bir panel hazırladık, insanlar da bu paneldeki konuşmacılara soru sordular. Diğer cemaatten insanlar hem soruları hem cevapları dinliyordu, ama bu soruları birbirlerine yöneltmiyorlardı. Araya tampon bölge yerleştirmek gibiydi ve karşılıklı güven arttıkça daha doğrudan iletişim kurulmaya başlandı. Daha büyük toplantılarda ise küçük tartışma grupları oluşturuyorduk, sonra da yapılan tartışmalara dair geribildirim yapılıyordu.

Yaptığımız başka bir şey de şuydu: insanları yine küçük gruplara ayırıp onlara sayfalı tahtalar veriyorduk. Tahtaya bir soru yazılıyordu, sonra grup yaklaşık 30 dakika boyunca bu soruyu tartışıp üç dört maddelik bir cevap yazıyordu, sonra da tahtalarını bir sonraki gruba veriyordu. Tartışmayı bir sonraki grup yapıp kendileri de bir şeyler ekliyorlardı ve böylece devam ediyordu. Özellikle ateşkeslere doğru giden dönemde daha hassas siyasi meseleleri tartışırken yaptığımız başka bir şey de insanlara bir kâğıt verip “isminizi vermeden sormak istediğiniz bir soru veya tartışmak istediğiniz bir mesele varsa buraya yazın” demekti. Kimse adını vermedi, araçlar olarak biz kâğıtları topladık ve duvara astık, sonra gruba bunlardan üç tanesini ana gündem maddelerimiz olarak belirlemelerini söyledik. Bu yöntemle soruyu soran kişiyi hedef olmaktan kurtarıyorduk, çünkü öteki türlü kimse soru sormayacaktı. Kimse dikkat çekmek istemiyordu. Bu tür yaklaşımlar kullandık; bir yandan da cemaat içindeki kimi kadınlara bu yöntemlere dair eğitim vererek onların da aracı olmalarına giden yolu açtık. Kadınlar sürelerini gittikçe daha fazla sahiplenmeye başladılar. En önemli olan şey tarafların birbirini suçlamasını engellemeye çalışmaktı, çünkü Cumhuriyetçi Katolik cemaati sorunu iyi ifade edip Protestanları suçlama konusunda hep çok iyiydi. Bunun üzerine Protestanlar da savunmaya geçiyordu. Aynı şeyin Filistinliler ve İsraililerin yaptığı bir toplantıda da yaşandığını gördüm. Filistinliler yaşananlara dair çok net konuşuyorlar “siz şöyle yaptınız, böyle yaptınız,” diye ve orada bulunan İsraililer genelde daha ileri görüşlü insanlar oluyor ama yine de hemen savunmacı bir pozisyon alıyorlardı.

Konuşmacı Avila Kilmurray (arkada sağdan ikinci) bir soruya cevap verirken

Jane Morrice: Avila iki grubun bir araya gelip konuştuğu durumlardan bahsediyor. Kadınlar Koalisyonu'ndan buna vereceğim birkaç ilginç örnek var. Öncelikle, önemli konularda karar alırken küçük bir karar verici grup oluştururduk ve bu grubun, farklı kesimlerden gelen kişilerden oluşmuş olmasına dikkat ederdik. Tartışmaya katılmadan önce kimliğimizin, geleneklerimizin ve yetiştirme tarzımızın getirdiği yükleri bir kenara bırakmaya özen gösterirdik. Benim de müdahil olduğum zor problemlerden biri bayraklar meselesiydi. Sanırım bunu biliyorsunuzdur, bir taraf üç renkli İrlanda bayrağını destekliyor, diğer taraf da Birleşik Krallık bayrağını. Mecliste oluşturulan bir komisyona Birleşik Krallık bayrağının ne zaman asılabileceğini kararlaştırma görevi verildi; biz de Kadınlar Koalisyonu olarak bir araya geldik ve bayraklar konusundaki konumumuzu belirledik. Burada bir sorun olduğu belli, çünkü bayrak kimliklerimizin önemli bir işareti. Ama kimliğimizi kapıda bırakmış olmamız gerekiyor, dolayısıyla bu durumda ne denilebilir? Böylesi tartışmalarda, kenarda

bıraktığımızı zannettiğimiz kimliklerimizin bazen kontrolü ele aldığını hissedebiliyorduk. Örneğin birisi Birleşik Krallık bayrağını hiçbir yerde görmek istemediğini söylediğinde “hayır, bu benim bayrağım ve ben görmek istiyorum” diyebiliyordunuz, böylece birden savunmacı bir konuma geçmiş oluyordunuz. Sonunda bir dizi seçenek birikti elimizde: ikisinden biri ya da hepsi, tek bayrak, iki bayrak, eski veya yeni bayraklar – yaratıcı ve orijinal yaklaşımlar getirerek bazı insanlara bazı günler Birleşik Krallık bayrağının asılmasını, bazılarına ise iki bayrağın birden asılmasını kabul ettirmeye çalışıyorduk, bazıları da meclis için yeni bir bayrak fikri üzerinde çalışıyordu. Meclis gerçekten de kendi için yeni bir sembol tasarladı, keten çiçeği. Mavi bir arka plan üzerinde keten çiçeği vardı, bu tarafsız sembol meclisin sembolü olarak kabul edildi, ama bayrağa dönüşmedi.

Kuzey İrlanda’da bayrak problemlerimiz devam ediyor. En son sorun şuydu, Belfast belediye binasında hep asılı olmuş olan Birleşik Krallık bayrağının kaldırılması kararı alınmıştı. Buna tepki olarak insanlar şehirdeki tüm lamba direklerine bayrak astılar; yani bazı eylemler tepki doğurabiliyor. Bayrak meselesi de henüz tam olarak çözülmedi.

Başka hassas bir konu da kürtaj meselesiydi, Koalisyonda en zor tartıştığımız konu da buydu. Çok ilginç değil mi? Örneğin silahsızlanma hakkında konuşabiliyorduk ama kürtaj üzerine konuşmak hepimiz için çok zordu. Tüm farklı görüşleri kapsayabilecek bir konum bulmamız gerekiyordu ve en kolay

çözümlerden biri, kürtaj değil tercih yanlısı olduğumuzu söylemekti. İnsanlar bizi kürtajı desteklemekle suçladıklarında cevap olarak bunu söyleyebiliyorduk. Ama bu cevabı bulana kadar çok zorlanmıştık. Umarım sorunuza cevap verebilmişimdir. Teşekkürler.

Katılımcı: Sabah yaptığınız sunumlardan dolayı teşekkür ederim, benim için çok yararlı ve kullanışlıydılar. Jane, Kuzey İrlanda için özel bir statü oluşturulmasından bahsetmiştin. Bu çok yaratıcı ve ilginç bir fikir, benim Avila'ya bir sorum olacak. Avila çatışma dönemlerinde aile içi şiddette bir artış yaşandığını söylemişti. Buna dair araştırmalar veya istatistikler var mı? Çatışmalar sonlandığından beri aile içi şiddette ya da genel olarak şiddette azalma yaşadınız mı?

Dr. Avila Kilmurray: Evet, bazı araştırmalar yapıldı. Sanırım aile içi şiddete dair ilk büyük akademik araştırma 1998'de yapıldı, o zamandan beri başka çalışmalar da yapıldı. Ateşkeslerden sonra daha çok aile içi şiddet yaşandığı görülmüştü. Bunun birkaç sebebi var, bunlardan ilki, kadınların polise gitmek konusunda daha istekli olması. Çünkü çatışmalar sürerken Katolik kadınların çok azı polise gidebiliyordu, polise gitmek onları IRA için hedef haline getireceğinden aile içi şiddet yetkililere pek bildirilmiyordu. Siyasi meselelere kıyasla çok da önemli bir sorun olmadığı düşünülüyordu. Çatışma sürecinde aynı seviyede aile içi şiddet vardı da bildirilmiyor muydu, bunu bilmiyoruz. Başka bir olası neden de 2007-8'e kadar insanların, özellikle erkeklerin epey silaha sahip olmasıydı, bunun etkilerini aile içi şiddet olarak tecrübe ediyorduk. Vurulan,

dövülen bir sürü insan vardı, teşhis edilmemiş travma sonrası stres bozukluğu da yaygın bir rahatsızlıktı. Paramiliterlerle ve polislerle evli olan kadınların yaşadığı aile içi şiddet de silahlar sebebiyle daha yüksekti.

Çatışmalar sürerken 1977’de, Derry’deki ilk kadın sığınma evinin kurulmasında çalışmıştım ve geriye dönüp baktığımda çok aşama kat ettiğimizi görüyorum. Boş bir kamu binasını işgal ederek sığınma evini kurmuştuk, çünkü bize ortada böyle bir sorun olmadığı söylenmişti ve Katolik Kilisesi de bizi evlilik kurumuna zarar vermekle suçlamıştı. Fakat 1977’de, daha ilk yılda 90 kadın ve 300 çocuk sığınma evimizde kalıyordu ve yasallaştırıldı. Polisle ve yargıyla müzakere etmemiz gerekmişti çünkü o zamanlar Kuzey İrlanda yasaları kadın meselelerinde İngiltere’ye kıyasla çok gerideydi. Kuzey İrlanda’daki tüm kiliselerin üzerinde anlaştığı tek şey buydu. Başka her şeye dair tartışmalar da kadın haklarını istemedikleri için bu konuda uzlaşabiliyordu. Dolayısıyla iş kadın hareketine kaldı, polislerle ve yargıçlara lobi yapmamız gerekiyordu çünkü çok hafif cezalar veriliyordu, onlardan daha fazla bir şeyler yapmalarını istiyorduk. Aynı zamanda paramiliter gruplara da lobi yaptık ve Martin McGuinness gibi insanlarla tanıştık. Bir şeylerin halledilebilmesi için “burada güç kimin elinde?” diye sormak gerekiyordu, sonra da gidip o kişilerle konuşmak. Aslında tamamen yasadışıydı, ama durum buydu. Kadın sığınma evleri iki cemaati de ilgilendiren bir konuydu, hangi cemaatten veya sınıftan olduklarından bağımsız, tüm kadınları ilgilendiriyordu. Kadınlara Yardım, Kuzey İrlanda’daki büyük cemaatler arası kadın

hareketlerinden birine dönüştü daha sonra.

Katılımcı: Kadınların müzakere masasındaki temsili konusuna dönmek istiyorum. Sabah biraz geç geldim, dolayısıyla Avila bu konudan zaten bahsetmiş olabilir, eğer öyleyse kusura bakmayın. Türkiye örneğinden yola çıkacağım şimdi, Halkların Demokratik Partisi'nin Kadın Meclisi var, başka kadın örgütleri de var. Çözüm süreci esnasında kadınların da masaya oturabilmesi için mücadele verdiler, bu kolay bir mücadele olmasa da. O sırada gazeteci olarak çalışıyordum ve bu süreci yakından takip ettim. Sabah Kadınlar Koalisyonu'nun tecrübelerini dinledik, ama benim öğrenmek istediğim şu, nasıl bir araya geldiniz ve diğer kadınlarla nasıl iletişim kurdunuz? Bugün aramızda bu konuyu çalışan akademisyenler var, ama aynı zamanda siyaseten aktif olan ve katılımında bulunan kadınlar da var. Türkiye'de pek çok temsil sorunu mevcut ve sizin geliştirdiğiniz formülü öğrenmek istiyoruz. Bazı temel kurallar ve ortak ilkelerden bahsettiniz, ama bunların kolay olmadığını da söylediniz. Siyaseten farklı konumlardaki kadınları nasıl bir araya getirdiniz? Tüm kadınların desteğini nasıl aldınız?

Katılımcı: Geçmişte İrlanda'ya gittim ve geçen sene de size dinlemiştim. Jane'in anlattıklarına ek olarak öğrenmek istediğim daha somut bir şey var. Bir sabah Avila'dan bir mektup aldığını söyledi. Mektubu yazmaya kişisel olarak mı karar vermiştiniz, yoksa bir grup olarak mı karar verdiniz? 200 mektup yolladığınızı söylemiştiniz. Bu 200 kadını hangi kriterlere göre seçtiniz? Bu kadınların Katolik veya Protestan olmak haricindeki özellikleri

nelerdi? Sınıf kökenleri, meslekleri, eğitim durumları vb. neydi? Siyasi parti üyeleri de olduğunu söylediniz. Hâlihazırda siyasi parti üyesi olan kadınların oranı neydi? Bu konuları merak ediyorum.

Dr. Avila Kilmurray: Kimleri seçtiğimizden önce, biz kimdik sorusunu cevaplayayım. Biz başlangıçta sadece dört kadındık, ben, Monica McWilliams ve kadın hareketlerinde çok aktif diğer iki kadın. Monica 1995'te bir konferans düzenlemişti, bu konferansta yaklaşık 250 kadın siyasette kadınlar konusunu ele alıp bir kadın partisi fikrini geliştirmişti ama daha sonra bu fikir uygulamaya geçirilmemişti. Dördümüzü harekete geçiren şey İngiliz hükümetinin barış görüşmelerinin formatını açıklaması oldu; kitapçığa bir göz attım ve “bu seçime katılmak zor olmaz, çünkü format, kraliyetçi paramiliter gruplarla ilintili küçük partileri desteklemeye yönelik” dedim. Olaylar bir yanlışlıklar komedisi gibi gelişti, çünkü başlangıçta İngiliz hükümeti barış görüşmeleri seçimlerine katılacak partilerin isimlerini de basmıştı ve biz “bu antidemokratik bir hareket, seçime kimlerin katılacağına baştan karar veremezsiniz” dedik.

Dördümüz bir araya geldik ve Kuzey İrlanda ofisini arayarak bu konuyu şikâyet etmesi için bir kişiyi görevlendirdik. Telefonumuzu yanıtlayan görevli, “peki başka kim katılacak ki seçimlere?” diye sordu, biz de “belki bir kadın partisi olabilir” cevabını verdik, o da “bu konuda bilgi alıp size geri döneceğim” dedi. Bizi yarım saat içinde geri arayıp partinin ismini alacaktı, bizim de o sırada düşünmemiz gerekiyordu. Bütün bunlar bir öğleden sonra

esnasında gelişti. Tanıdığımız insanları arayıp “henüz bir partimiz yok ama bu konumu kaybetmek istemiyoruz” dedik. Kadınlar Koalisyonu isminde karar kılmamızın sebebi kendimize demin saydığım sebeplerden ötürü parti demek istemememizdi. Sonra, gazetecilerin bize takabileceği isimleri de düşünerek, “bunun kısaltması WC olacak” dedik kendi kendimize.¹ Dolayısıyla partinin tam adını Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu yaptık. Sonra bir toplantı düzenledik ve daha önce bahsettiğim yerel kadın gruplarının tümünü davet ettik. Yerel düzeyde çalıştığım için akademiden, işletmelerden ve sendikalardan tanıdığımız tüm kadınların iletişim bilgilerine sahiptim. Kuzey İrlanda'nın küçük bir yerinde olduğumuz için etrafımızda kimler olduğunu aşağı yukarı biliyorduk. Davet mektuplarını yolladık, çok az vaktimiz vardı, seçimlere 6 hafta kalmıştı. İlk toplantıda ne yapacağımıza dair fikir birliğine varamadık çünkü diğer partilerden kadınlar bu hamlemizin kendi oylarını azaltacağını söylüyordu.

İkinci toplantıda seçimlere katılma kararımızı kesinleştirdik, seçim sürecinde aday olacak kadın adayların sayısını elimizden geldiğince arttırmaya karar verdik. Belfast Telegraph gazetesine ilan vererek siyasete ilgi duyan, kadınların temsili ilkesine inanan, insan hakları, eşitlik ve sosyal kapsayıcılığa inanan ve seçimlerle ilgili çalışmaya ya da aday olmaya ilgi duyan kadınların bizimle iletişime geçmesini istedik. Böylece tanıdığımız kadınlar dışındaki insanlarla da irtibat kurabilmiş olacaktık. 18 seçim bölgesi vardı, bazılarında sadece 6 kadın, bazılarında ise 40 kadın birden çalışıyordu.

---

1 Kadınlar Koalisyonu, İngilizcede *Women's Coalition* olarak geçmektedir. (ç.n.)

Bu kadınların bazıları siyasi partilerde, bazıları ise sendikalarda çalışmıştı, bir kısmı da vatandaşlık hakları hareketinde aktifti, dolayısıyla nasıl örgütlenileceğini biliyorlardı. Böyle böyle büyüdük, seçim bölgelerinde çekirdek kadrolar kurulunca devamının gelmesi de kolaylaştı, çünkü bu kadrolar basına demeçler verip etkinlikler düzenliyordu.

Jane'in dediği gibi, farklı tarzda siyaset yapmaya çalışıyorduk; amacımız kadınların temsil edilmesinden de öteydi, farklı bir siyaset üretmek vardı hedefimizde. Gitgide görüyoruz ki hangi ülkede olursanız olun siyaseti büyük finansal desteğe sahip küçük bir profesyonel siyasetçi kadrosu kontrol ediyor ve bu siyasetçiler genelde çıkar gruplarıyla bağlantı halindedir. Dediğimiz gibi, Kuzey İrlanda'da katılımcı demokrasiden epey bahsettik. Temsili demokraside seçilen insanlar önemli ama katılımcı demokraside geniş sürecin parçası olanlar da önemli; sürecin bir parçası olmak isteyenler için böylesi bir katılımcı demokrasi formatı sağlamaya çalışıyorduk. Seçimlere katılmaları gerekmiyordu, arka planda çalışan, metinleri kaleme alan ya da posterleri asan insanlar da olabilirlerdi. Seçim piknikleri düzenledik, kadınlar çocuklarını getiriyordu, basın ilgisini çekecek farklı etkinlikler de yaptık, okul faaliyetleri gibi. Okula annelerin çocukları almak için geldiğini biliyorduk, oralarda broşür dağıttık örneğin. İlk seçim posterimizde bir dinazor çizimi vardı ve üzerinde "dinazorlara veda" yazıyordu, erkekler bu postere çok sinirlenip "bizden mi bahsediyorsunuz" diye sordular. Cevaben ben de "özel olarak birini belirtmedik ama siz özdeşleşmek istiyorsanız tabii ki, buyurun" dedim. Özetle, farklı

bir şeyler yapmaya çalışıyorduk ve bence insanların ilgisini de bu şekilde çektiik.

Yaptığımız diğey şey de işleri başa çıkılabilir bir seviyede tutmaktı, çünkü kadın siyasetinde çok karşılaştığımız bir nitelik, genelde işlerin çok karmaşık ve muğlak hale gelmesi. Queens Üniversitesi'nden bir siyaset bilimi profesörü getirdik, önceki oylara baktı ve “bu işi başarabilirsiniz” dedi bize. Son yerel seçimlerde insanlar 10,000 oy olarak seçilmişti, biz bunu da aştık, “100 kadın için 100 oy” diyerek. İnsanları mümkün olduğunca heyecanlandırmaya çalışıyorduk, bir kadının “sanki mutfak masası etrafındaki bir seçime katılıyoruz” dediğini hatırlıyorum, gerçekten de öyle bir his hâkimdi.

Sınıf açısından baktığımızda her sınıftan insan olduğunu görüyoruz. Üniversiteden profesörler vardı, meslek sahibi insanlar vardı, yerel cemaatlerin kadın gruplarından gelen bir sürü insan da vardı. Diğey partilere de üye olan kişiler yüzde 10'u geçmezdi. Bizim asıl hitap ettiğimiz kesim, kendini siyaseten evsiz hisseden insanlardı; bu insanların böyle hissetmesinin sebebi ülkemizdeki siyasetin hizipçi ayrımlara dayanmasıydı.

Jane Morrice: Nasıl bir araya geldiğimizi anlatırken her şeyi göze alma hissinden de bahsetmeliyiz; artık yeter diyecek hale gelmiştik. Bir şeyler yapılması gerektiğini düşünüyorduk. Devam ettikçe diğey ülkelerin de ilgisini çekmeye başladık. Başlangıçta sanırım bir Fransız televizyon kanalına çıkmıştım, bir Japon kanalı da bize dair haberler yapmıştı, ama çevremizdeki insanlar bizi

ciddiye almıyordu. Dışarıdan çok destek aldık, Hillary Clinton da bizi destekliyordu. Çoğumuz 90'ların başında Beyaz Saray konferanslarına katıldık ve kadın meselelerine, Kuzey İrlanda'da yapılabileceklerle dair konuştuk. Dışarıdan gelen bu tür destekler çok yardımcı oluyordu, ama dışarıdan gelen yardımların kötü yanı, ülkedeki yerleşik siyasi partilerdeki kadınların, kendilerinden bahsedilmediği ve ilgi toplamadıkları için bize hınç duymaya başlamasıydı. Bunun farkında olmak önemliydi. Hillary Clinton "Kadınlar Koalisyonu sayesinde" dediğinde diğer siyasi partilerden kadınlar "biz yıllardır bu mücadeleyi veriyoruz, niye onlara teşekkür ediyorsunuz?" demişti. Uzun zamandır siyasette yer alan ve çaba gösteren kadınların da saygı ve itibar hak ettiğini kabul etmemiz gerekiyordu. Söylemek istediğim son şey şu, eğer erkekler de bize oy vermeseydi seçilemezdik. Yöneticilerimiz arasında çok destekleyici erkekler vardı. Mike Posner Kadınlar Koalisyonu'na oy vereceğini söylediğinde başarılı olacağımızı anlamıştım aslında. İş adamları bize destek olmaya başladı, bu çok garipti çünkü hatırlıyorum, komşumuzun oğlu 18 yaşına basmıştı, ilk kez oy kullanacaktı, annesi niye bize oy vermediğini sorunca "veremem, ben erkeğim" demişti. Bu, aşılması gereken bir engeldi. Erkekleri sadece kadınlar değil herkes için mücadele ettiğimize ikna etmemiz gerekiyordu. Bunun çok önemli bir husus olduğunu düşünüyordum, böyle önemli konuları özellikle tespit edip onlarla bizzat ilgilendik.

Jane Morrice bir soruyu yanıtlarken

Katılımcı: Teşekkürler. Bizim kongremiz bir KHK ile kapatıldı, kadın örgütlerimiz de kapatıldı ve yasaklandı, ben bir Kürt kadın hareketini temsil ediyorum. Geçmiş tecrübelerimize dayanarak barış sürecinde neler olabileceğini biliyoruz. Siz bu koalisyonu kurduğunuz sırada Türkiye’de çatışma yoktu. Çatışma 80’lerden sonra, 90’ların başına kadar durmuştu. Kadın toplantıları yapılıyordu, bunların Kuzey İrlanda sürecine uluslararası etkisinden siz bahsettiğiniz. İrlanda’nın etkisi biz Türkiye’dekiler için önemli bir dış etkiydi. Kuzey İrlanda’da iki taraf da bir araya geldi ve konuştu, ama Birleşik Krallık’ın buna bakışı nasıldı? Örneğin Londra’daki kadınlar ne yaptı? Bir araya geldiler mi? Geri adımlar da atıldığını biliyoruz, ama Tony Blair bunu tersine çevirdi. Olanların bir gecede olup bitmediğini, zaman aldığını biliyoruz. Süreci devam ettirmede kadınların rolü neydi?

Kuzey İrlanda sürecinde önemli başka bir konuda silahların bırakılmasıydı. Eğer yanlış bilmiyorsam Kanada ve ABD

garantörlüğünde silahlar gömüldü, bunun en önemli sebebi de siyasi tutukluların iki yıl içerisinde salıverilmesi idi. Sizin için onlarla birlikte yaşamak zor olmuş olmalı, Birleşik Krallık, kraliyetçiler veya cumhuriyetçiler için de öyle. Toplum, tutukluların salıverilmesini nasıl karşıladı, kadınların bunu kabul ettirmedeki rolü neydi? Türkiye’de halkın ikna edilmesi o kadar da kolay olmuyor. Türkiye de hasta olan yaklaşık 110 tutuklu vardı, yine de salınmadılar. Bazıları barış süreci esnasında hapiste öldü. Sizin için silahlı insanların salınmasının çok zor olduğunu söylemişsiniz. Kadınların bunun gerçekleşmesini sağlamadaki rolü neydi?

Jane Morrice: Kesinlikle katılıyorum, 2000’den fazla tutuklunun sokağa salınması bir şok yaratmıştı. Bu insanları toplumun yarısı terörist ve katil olarak görüyordu. Hayırlı Cuma Anlaşması’nın ele aldığı en zor konu buydu. Salınan tutuklulara ne olduğu konusunda Avrupa camiası tarafından verilen destekten bahsetmek istiyorum. Eski mahkûmlar için muazzam merkezler kuruldu. Bu insanlar kendi cemaatleri içinde önemli konuma geldiler. Toplum hizmeti vermeye başladılar, yaşanan değişikliğe katılmaya, bu değişikliği kabul etmeye başladılar. Be yapılması gerektiğine dair yapılan tartışmaları hatırlıyorum. Hatırlamanız gereken şu, bu insanlar kendi cemaatleri içinde kahraman figürleriydi, dolayısıyla ellerine bir süpürge verip yolları süpürmelerini söyleyemezsiniz. Bunlar inançları doğrultusunda davranıp hapse girmiş insanlardı. Kendi cemaatleri içinde çok önemlilerdi, dolayısıyla onları göz ardı edip ortadan kaybolmalarını ümit edemezsiniz. Toplum aktivizminde onlara bir görev vermek bu sebeple önemliydi, bence alınabilecek

en doğru karar da buydu, çünkü zaten eski şiddet konumlarından feragat etmişlerdi. Dolayısıyla enerjilerini artık barışı sağlamaya, cemaatlerini daha kapsayıcı kılmaya yönlendirmişlerdi; bu yönlendirmeyi sağlayabilmek bizim için çok önemliydi.

Avila bunun pratik yanlarından biraz daha detaylı bahsedecek. Mağdurlar da çok önemliydi; çünkü tutukluların salınmasından en çok etkilenecek olan kişiler onlardı – bu tutuklular tarafından sevdikleri öldürülmüştü ve bu hala çok hassas bir konuydu. Bu doğrultuda travma merkezleri kuruldu, mağdurlara destek verildi, böylece tecrübelerini paylaşabilecekleri, bir şeyler öğrenebilecekleri, başkalarıyla buluşabilecekleri yerler kurulmuş oldu. Mükemmel bir çözüm değildi ama bazı ihtiyaçlar böylece karşılanmış oldu; bir yandan da, bir kişinin terörist dediğine diğersinin özgürlük savaçısı diyebileceği kabul edilmiş oldu. Eski bir hikâye bu, ama iki görüşe de saygı duymamız gerekir. Sorunuzu çok iyi cevapladım mı bilmiyorum, belki Avila daha iyi bir cevap verebilir.

Dr. Avila Kilmurray: Cevaben birkaç şey söyleyeceğim. Kuzey İrlanda'da diplomatik bir atmosfer hâkimdi, herkes barış sürecinin başarılı olmasını istediğini söylüyordu, buna Jane'in de dediği gibi AB, Amerika ve İrlanda dahildi. Dolayısıyla uluslararası aktörlerden işi bozmaya çalışanlar olmadı. O açıdan bir sorun yoktu. Birleşik Krallık'la siyasi çıkar sebepli bir gerilim dönemi yaşadığımız oldu. Halkın yoğun ilgisi olduğunu düşünmüyorum, ne geçmişte ne de şimdi. Son iki aydır İngiltere'de Kuzey İrlanda siyasetine dair bana bir sürü soru soruldu, sebebi Theresa May'in hükümetinin

Demokratik Birlik Partisi'ne muhtaç olması. Öncesinde pek bir şey sorulduğunu hatırlamıyorum. Ama Tony Blair'in ve kadın işçileri bakanının sürece dahil olması büyük bir fark yarattı. Sonra başka bir kadın bakan gelmediğine üzüldüm, o zamanki İşçileri Bakanı İşçi Partisi'ndendi ve hem genel olarak kadınların, hem de Kadınlar Koalisyonu'nun önünü çok açtı, müzakerelerde de çok iyiydi. 1995-1997 arası IRA ateşkesinin bozulduğu bir dönem yaşadık, Londra'da bombalar patlıyordu. Bu bana insanların ne kadar farklı gerçekliklerde yaşadığını göstermişti; çünkü biz Kadınlar Koalisyonu'nda kapsayıcılık ilkesine sahiptik ve içimizden bazıları Sinn Fein'e, görüşmelere dahil edilmedikleri halde bilgi vermeye devam etti. Eminim onları bilgilendiren bir sürü başka insan da vardı, ama biz de vardık. Ateşkes neden bozuldu? Böyle olacağına dair uyarıda bulunmuştuk aslında; çünkü işler yeterince hızlı ilerlemiyordu. O aşamada, barış görüşmeleri başlamadan silahların bırakılması talep edilmişti. Evet, ama Skibbereen Eagle gibi küçük bir yerel gazetenin arka sayfasında İrlandaca bir ilan yayınlayıp sonra insanların bu konudan haberdar olmadığına şaşırıyorsanız ortada garip bir şeyler var demektir; çünkü kendi gazetelerinde söyledikleri şeyleri barış sürecindeki diğer müzakereciler her zaman bilmeyebiliyordu. Barış sürecinde iyi iletişim kurabilmek çok önemliydi, çünkü yanlış anlaşmalar yaşanması çok kolaydı. Sinn Fein, Blair hükümeti zamanında barış görüşmelerine yeniden katıldı.

Silahsızlanma sürecine Kanada ve Finlandiya dahildi. Böylesi hassas konular için hep uluslararası destek aldık, örneğin

tutukluların salınması için kurulan ceza denetimi kurulunun başında Güney Afrikalı bir adam vardı. Yerel temsilciler de vardı ama denetimi uluslararası figürler yapıyordu çünkü halk, yerel insanlara güvenmiyordu – yani insanlar kendi hemşerilerine güvenmiyordu. Uluslararası denetimin böyle bir faydası oldu, meseleyi Cumhuriyetçi veya Birlikçi siyasetçiler arasında bir it dalaşı olmaktan kurtardı. Jane’in dediği gibi tutukluların salınmasını kabullenmek zor bir süreçti, özellikle de Protestan halk için, ama aslında salınanlar hem Protestan kraliyetçi paramiliterler, hem Cumhuriyetçilerdi. İki taraftan da insanlar vardı. Silahsızlanma için de uluslararası destek aldık. Bazı açılardan silahsızlanma daha da zor bir meseleydi, Meclisin defalarca dağılmasına sebep oldu silahların bırakılmasına dair tartışmalar. Kullanılan dili dikkatli incelemek gerekiyordu, çünkü örneğin Birlikçiler Cumhuriyetçilere “silahların bırakılacağına dair söz vermiştiniz” dediğinde Sinn Féin “söz vermedik, kullandığımız ifade şuydu: IRA’in silahları bırakması için elimizden geleni yapacağımızı söyledik” diyordu. Sözcüklerle oynamaktan ötesi değildi aslında, ama böylesi bir bağlamda sözcüklerin çok önemi var.

Kadınlar Komisyonu’nun bu konudaki duruşu –ki bu duruşu zamanın Sosyal Demokrat İşçi Partisi Lideri, ılımlı ve şiddet karşıtı bir milliyetçi olan John Hume’dan almıştı-, asıl “bırakılması” gerekenin insanların eski zihniyetleri olduğuydu. Önemli olan, insanları silah kullanmak istemeyecekleri bir noktaya getirebilmektir; çünkü uluslararası olarak silah elde etmek çok kolay, yani bir grup silahı gömüp başka silahlar satın alabilirsiniz. Ama silahların

gömülmesi meselesi Birlikçiler için sembolik bir hal almıştı. Kadınlar Koalisyonu bu konuda da fikrini belirtti ve silahların bırakılması üzerinden çatışılmaması gerektiğini söyledik; bu konuda zaman içinde aşama kaydedecektik, söylediğimiz gibi de oldu. Kadınların rolüne gelince, dürüst olmak gerekirse silahların bırakılması konusunda kadınların özel bir rol oynadığını söyleyemeyeceğim. Eski tutuklular konusunda kadınlar daha belirgin bir rol oynamış olabilirler, çünkü tutukluların kız kardeşleri, anneleri ve kızlarıydılar aynı zamanda, bu açıdan meseleyi insanileştirmek çok önemli hale geldi. Ama özellikle Birleşik Krallık hükümeti açısından zor oldu, çünkü hala sürdürmeye çalıştıkları bir anlatıları vardı, Kuzey İrlanda'da yaşananların sadece bir suç dalgası olduğuna dair. Birden kendilerini bu son, 467 kişilik tutuklular grubunu salmayı düşünürken buldular. Tabii bu esnada mağdurlara yönelik gerekli çalışmalar yapılmadığı için onlar da ihmal edildiklerini söylüyordu. Bir yandan yaşananların bir suç dalgası olduğu iddia edilirken bir yandan da tutuklular salınıyordu. Hayırlı Cuma Anlaşması'nda tutukluların salınması konusunda, en az ne kadar hapisteye kalmaları gerektiğine dair kıyasıya kavgalar edildi. Sanırım sonuçta iki yıl üzerinde anlaşılmıştı. Biz koalisyon olarak tutukluların salınmasını destekliyorduk, tutuklularla tanışmaları için temsilciler de gönderdik. Bu çok faydalı oldu, çünkü tutukluların salınmasını sadece ilerici Birlikçi parti veya kraliyetçi paramiliterler savunuyor olsa insanlar şüphe duyacaktı. Paramiliterlerle bağlantısı olmayan bir partini de tutukluların salınmasını savunması bence önemli bir etki yarattı.

Katılımcı: Kısa bir sorum olacak: Bu oluşumun finansal kaynakları nedir, merak ediyorum. Nasıl fon sağladınız, finansal desteğiniz kimlerdi? Finansal destekçileriniz siyasetinizi etkiledi mi hiç? Şu anki durumunuz nedir? Teşekkürler.

Dr. Avila Kilmurray: Sorunuza cevap verebilirim, çünkü mali işlerle bir dönem ben ilgilendim. Benden önceki hazinedar May Blood adında, Protestan cemaatten işçi sınıfı bir hanımdı. Hazinedar olmak istemişti, çünkü hapse atılacağını düşünüyordu ve biraz dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söylemişti. Başka kimsemiz yoktu. Küresel Kadın Fonu'ndan 10,000 dolarlık iki hibe aldık, Birleşik Krallık temelli Quaker Vakfı'ndan da 10,000 pound. Bunların haricindeki para bireylerden, özellikle de güneydeki İrlanda gazetelerinden geldi. The Irish Times gazetesi Kadınlar Koalisyonu'nu destekleyen bir yazı yayınladı, bunun sayesinde bir sürü kişi bize bağışta bulundu. Jane'in dediği gibi Amerika'daki kadınlar için bir destek yapısı da oluşturmaya çalıştık, oradan da para gelmiş olmalı. Muhafazakâr bir partinin üyesi olan bir siyasetçiden yüklü miktarda bir bağış almıştık; bu kadın, kendi partisi kadınlara çok kötü davrandığı için bağış yaptığını söylemişti, ama öldüğü için adını söylemeyeceğim. Bu şekilde sağdan soldan gelen parayla geçiniyorduk, ama kurumsal bir desteğimiz yoktu ve Kuzey İrlanda'da devlet seçimlere katılan partiler için maddi destek sağlamıyordu. Koalisyon devam ettiği sürece müzayedeler ve sosyal etkinlikler düzenleyerek para toplamaya çalıştık, sanatçılar bize resimlerini bağışladılar, ama ilk seçime 25,000 poundluk bir bütçeyle katılmıştık.

Jane Morrice: Başlangıçta çok ufak bir bütçemiz vardı. Benim bildiğim kadarıyla verilen para, belli koşullara bağlı olarak verilmiyordu. Hepimizin sahip olduğu enerji aslında gelen paradan daha önemli ve değerliydi. İçimizden iki kişi seçildiğinde –ki nihayetinde bu da oldu- destek ekibi için de maaş ve ödemeler ayarlayabildik, böylece daha meşru bir siyasi parti haline geldik. Kadınlara dair diğer soruya cevaben, araştırma yapılıp yapılmadığını bilmiyorum ama 90’larda kadınlar, Birleşik Krallık ve İrlanda arasındaki ilişkilerde önemli pozisyonlara gelmişti. Mo Mowlem bu kadınlar arasında ilkiydi, harika bir kadındı, Belfast’a heykeli dikilmesi gerekir diye düşünüyorum. Kendisiyle ilgili harika bir belgesel var --- Kuzey İrlanda İçişleri Bakanı olmuştu, ama o sırada kanserdi ve bu yüzden peruk takması gerekiyordu. Müzakere masasında konuşurken peruğunu çıkarıp yere fırlatır ve masadakilere “beni dinleyin” derdi. Müzakere masasındaki erkekler buna nasıl karşılık vereceklerini bilemezdi. Kendisi muhteşem bir kadındı. Kennedy ailesinden Jean-Kennedy Smith vardı bir de, Dublin’e ABD Büyükelçisi olarak gelmişti. Bunların hepsi kadınlar için ilklerdi. Birleşik Krallık Büyükelçisi de kadındı, birden herkes, kadınların önemli pozisyonlara gelmesinin gerekli olduğunun farkına varmıştı. Tabii ki Hillary Clinton ve eski dişişleri bakanlarımızın eşleri de önemli kişilerdi. Genel olarak kadınlara çok destek verilen ve değişen bir dünyada kadınların öneminin farkına varıldığı bir dönemdi. Teşekkürler.

Katılımcı: Teşekkür ederim. Avila’yı defalarca dinledim, ama her seferinde yeni bir şey öğreniyorum. “Kadınlar her yerde, kadınlar

tüm iş yerlerinde” sloganıyla yeni bir proje başlattık ve sloganın anlamına, “kadınlar tüm iş yerlerinde” kalıbının ne anlama geldiğine dair kimi tartışmalar yapıldı. Kadınlar aynı anda hem her yerde, hem hiçbir yerde. Bu ülkemiz için de, dünyanın pek çok yeri için de geçerli. Çözüm süreçleri arasında çeşitli farklar olsa da ortak nokta kadınlar. Kadınların hem her yerde olması hem hiçbir yerde olmamasından kastınız nedir, biraz açabilir misiniz? İkinci sorum kullandığınız yönteme dair. İnsanları dinlemek eylemlerinize bir anlam kattı, fakat aynı üslubu müzakere masasına da taşıdınız mı, yoksa kendi argümanlarınızı kendi dilinizle mi ifade ettiniz? Teşekkürler.

Dr. Avila Kilmurray: Kadınların hem her yerde olması hem hiçbir yerde olmamasına dair, 1994’te, BM’nin 1995 Pekin toplantısına hazırlanırken yerel kadın gruplarına az miktarda hibe vererek AIDS Hatıra Battaniyesi yapmalarını sağlayan bir vakfı destekliyorduk. Her grup bir yamalı battaniye yaptı. Her yama farklıydı, çünkü kadınların çeşitli tecrübelerini yansıtıyordu: çalışan kadınlar, Protestan kadınlar, Katolik kadınlar, tutuklu kadınlar... Kadınları görünür kılmamızın yollarını arıyorduk, yakın zamanda mağdurların akrabalarından oluşan gruplar da benzer bir şey yaptı. Sorun çıkarmadan insanları birbirleriyle iletişime geçirecek yöntemler arıyorduk, yamalar kadınları daha görünür kılmamızın bir yoluydu, aynı zamanda da neden özellikle belli bir tasarımı seçtikleri üzerinden kendilerini ifade edebiliyorlardı. Mağdurlar için de aynı şey geçerliydi. Örneğin yama, öldürülen birinin gelinliğinden kesilen kumaşla yapılmış olabiliyordu, böylece yamayı yapan insan

bu tecrübesinden bahsediyordu. Sabah dediğim gibi, insanlar genelde böyle riskli konular üzerine konuşmak istemedikleri için bizim alternatif yöntemler bulmamız gerekiyordu. Zor siyasi durumlarda sanatın ve kültürün gücü genelde unutulur. Kadınların yerel drama veya komedi grupları çeşitli siyasi durumlarla ve olaylarla dalga geçiyordu, çünkü yaşananlar gerçekten de absürttü. Bu tür bir yaklaşım kullanmak kadınları görünür kılıyordu. İkinci sorunuz dile dairdi. Bariş konuşmaları esnasında gerçekten iyiydik. Birleşik Krallık ve İrlanda hükümeti çalışanlarının müzakerecileri tartışma taslakları hazırlamıştı ve tüm partilerden, bu taslağa cevap hazırlamaları istendi. Tartışmaya açık bir ortam vardı. Bir seferinde anlaşmayı hazırlayan görevlilerden birini alıkoyduk. Gece 11’de karşısına geçip oturduk ve kadınların temsiliyetinden bahsetmeye başladık, o da “evet ama kadınlar mevzubahis değil, çünkü *chapeau*’da yoklar” dedi. Çok Fransızcam yoktur ama *chapeau*’nun şapka demek olduğunu biliyorum. Bu metinleri kaleme alanların dilinde, “şapka,” anlaşmanın ilk paragrafıdır ve metnin geri kalan hepsi bu paragraftan yola çıkarak yazılır. İlk paragrafta Katoliklerden, Protestanlardan ve IRA’dan bahsediliyordu ama kadınların lafı geçmiyordu. Kadınların da orada yer aldığını, çünkü silahlı bir patriyarkada yaşıyor olduğumuzu söyledik ona. En sonunda, anlaşma metnine kadınların temsiliyetini sokmayı başardık. Daha sonra, şimdi İrlanda’nın BM elçisi olan David Donoghue ile konuştuk ve o, metin yazarlarının bize sorun çıkardığını söyledi; ama o zaman yaşananları ciddiye almıştık, dolayısıyla kullanılan dilin de önemli olduğunu öğrendik.

O sıralarda beni sinirlendiren bir şey de dünyanın dört bir yanında, özellikle Amerika'da çatışma çözümü çalışan üniversite bölümlerinin hiçbirinin bizimle irtibata geçip bize destek olmamasıydı. Bariş süreçlerini çalışan bütün bu akademik kurumlardan hiçbiri bize örneğin Güney Afrika bariş sürecini anlatmadı. Bunları kendi kendimize yapmamız gerekiyordu, bu da çok zamanımızı aldı. Bu tür teknik uzmanlığa duyduğumuz ihtiyacı maalesef çok geç fark ettik. Eğer daha önce fark etseydik daha önceden ciddiye alınırdık. Teknik jargona hakim olmamız, yaptığımız katkıları da arttırabilirdi.

Jane Morrice: Bir örnek vermek gerekirse, birleşik eğitimi ve karışık konutları “destekleme ve kolaylaştırma ihtiyacı”ndan bahsetmiştik; metin yazarları bize böyle yazmamız gerektiğini söylemiştik. Ama daha sonra, kullanmamız gereken sözcüğün “sağlamak” olduğunu öğrendik; yani bu dili öğrendik, ama başlangıçta bilmiyorduk. Bu sadece siyasetçiler için değil tüm kadınlar için geçerli, bankalarda, diğer işletmelerde, kadınların kullandığı dili kabul edilebilir kılmak için verilen bir mücadele var. İnsanlar kadınların daha az risk aldığını, eğer bankalarda daha çok kadın çalışsaydı yaşadığımız ekonomik krizden kaçınabileceğimizi söylüyorlar. Belki kadınlar risklerden kaçınacaktı böyle bir senaryoda. Kadınların sadece dilinin değil kültürünün de erkek benliğini etkilemesinin bir gereksinim olduğu iş çevrelerinde kabul ediliyor. Kadınlar o kadar uzun süredir ayrı tutuluyor ki, bu yüzden kadınlar hemşire ve öğretmen olurken erkekler bankalarda ve şirketlerde çalışıyor. Örneğin okullarda, ilkokul öğretmenleri kadınlarken başöğretmenler hep erkek oluyor.

Aynı Şeylerin burada da yaşandığını düşünüyorum, dolayısıyla sadece dilin değil, kültürün de değişmesine ihtiyaç var kadınların grnebilirliğinin artması için. Teşekkürler.

Oturum Sonu

Yuvarlak Masa Tartışması

Jane Morrice ve Dr. Avila Kilmurray

Moderatör: Esra Elmas

Esra Elmas: Tekrar hoş geldiniz. Üç soru daha alacağız, sonrasında sizden bugünkü toplantıyı değerlendirmenizi rica edeceğiz. Değerlendirmeden önce kısa bir açıklama yapacağım, fakat şimdi soruları almaya başlayabilirim. Tüm soruları alalım, sonra siz topluca cevaplarsınız. Buyurun.

Katılımcı: Hepinize teşekkür ederim, konuşmalarınız ufkumuzu genişletti. Çözüm yaratmak konusunda yapabileceğimize dair daha çok şey biliyoruz artık. Tabii ki tüm ülkeler birbirinden farklıdır ama daha çok şey öğrendikçe yeni bir şeyler üretmemiz de daha kolay hale geliyor. İki sorum var. Birincisi, şu anki durum çatışma değil, ama gerçek bir barış da değil. Müzakereler esnasında yeni bir toplumsal anlaşma oluşturmanız gerekmişti. Kadınların sizi desteklediğini hissetmiş miydiniz bu süreçte? Anlaşma metnini Kadınlar Koalisyonu'nda, ya da yerel topluluklarda, sokaktaki halkla tartıştınız mı? Biz Kadın Meclisi'ni kurarken müzakere masasında tüm kadınların bakış açısını temsil etmeyi amaçlamıştık. İkinci olarak, çatışma sonrası dönemdeki toplumlara “iyileşmiş” muamelesi yapıldığını söylemişsiniz. Cemaat temelli bazı çalışmalar yaptınız, toplumun farklı kesimlerinden –örneğin Katolikler ve Protestanlar- kadınları bir araya getirdiniz. Bu mikro düzeyde bir çalışmaydı, ama makro düzeyde ne yapılmalı, yani toplumun

geçmişiyile, eski suçları ve çatışmalarıyla yüzleşmesi nasıl sağlanmalı? Aynı zamanda ayrılık konusunda da konuştunuz. Cemaatler arası iletişim var, ama duvarlar yerinde duruyor. Toplumun geçmiş sorunlarıyla, geçmişin mirasıyla yüzleşmesini nasıl sağladınız?

Katılımcı: Çok teşekkürler. Anladığım kadarıyla Kadınlar Koalisyonu müzakere sürecinde aktif çalıştı. Geriye dönüp baktığınızda, çatışma sürecinde toplumu barışa yönlendirmek için ne yapılabilirdi sizce? Pratik önerileriniz var mı? Çatışmadan, olağanüstü halden ve hukukun üstünlüğünün çiğnenmesinden bahsettiniz. Böyle dönemlerde ne yapılmalı, ne yapılmamalı?

Katılımcı: İki konuşmacımızı da İrlanda'da dinlemiştim; her seferinde yeni bir şeyler öğreniyorum kendilerinden. Jane'e bir sorum olacak. Brexit'ten kısaca bahsettiniz, ama ben daha detaylı anlatmanızı isteyeceğim. Bu konu hakkında çalışmaya ne zaman başladınız, bahsettiğiniz özerk barış bölgesini yaratmak için kimlerle işbirliği yapıyorsunuz? Bir eylem planınız var mı, Belfast'tan dünyaya uzanacak bu barış yoluna dair? Bundan kastınız nedir?

Katılımcı: Biz kendi ülkemizdeki çatışma sürecini diğer ülkelerle kıyaslıyoruz; sizin kendinize model olarak aldığınız bir ülke var mıydı? Böylesi kıyaslamalar yapıyor muydunuz? İrlanda'da kadınların bazı sosyal görevleri üstlenmesinin zorluğundan bahsettiniz, sizce kadınlar, örneğin Sorunlar Dönemi'nde militan olarak önemli görevlerde bulundular mı?

Katılımcı: İlk soruya bir ekleme yapmak istiyorum. Şu anki durum nedir, merak ediyorum. Daha önce İrlanda'daki toplantılara da katıldım. İstanbul'da kendi tecrübelerimizden bahsettiğimiz toplantılar yaptık, konuştuğumuz bazı akademisyenler ve siyasetçiler barış sürecinden hiç sorun yokmuş, her şey birden hallolmuş gibi bahsediyorlardı. İrlanda'da sahada konuştuğumuz insanlardan anladığımız ise böylesi sorunları kolay kolay çözülemeyeceğiydi. Belfast ziyaretimizde, çok küçük bir bölgede böylesi büyük bir çatışma yaşanması sebebiyle, sürecin ve şiddeti geride bırakmanın ne kadar önemli olduğunu gördük. Belfast'ta birlikte yaşamak konusunda hala bazı sorunlar yaşanıyor, bunlara dair ne yapıyorsunuz? Eğitim konusunda hala kimi sorunlar olduğundan bahsettiniz, bu sorunları çözmek için neler yapılabilir? Teşekkürler.

Katılımcı: Erkek olmama rağmen soru sormama izin verildiği söylendi. Kuzey İrlanda'da, şiddetsizlik durumuna kavuştuğunuzu, ama uzlaşmanın henüz sağlanamadığını söylediniz. Okulların sadece yüzde yedisinde birleşik eğitim verildiğinden de bahsettiniz. Bunu düzeltmeye yönelik hükümet politikaları var mı? Teşekkürler.

Katılımcılar konuşmacılara sorularını yöneltirken

Dr. Avila Kilmurray: Çok kapsamlı sorular sordunuz, elimizden geldiğince derinlikli cevaplamaya çalışacağız. İlk soruda yeni bir toplumsal anlaşmadan bahsetmiştiniz: tam olarak bu ifadenin kullanıldığını hatırlamıyorum, ama dürüst olmak gerekirse, Hayırlı Cuma Anlaşması için yapılan müzakerelerde varsayılan bir gerçektir bu. Özellikle iki boyutuyla öne çıktı. Birincisi davranış eşitliğı sağlamak, diğeri ise sonuç eşitliğı sağlamaktı. Bunları henüz sağlayabildiğimizi düşünmüyorum, fakat bu yönde çaba gösterildi. Geçmişe baktığımızda Kuzey İrlanda'nın statüsüne dair 1922'den beri çeşitli şiddet olaylarının tecrübe edildiğini görüyoruz, ama son dalga, ayrımcılık ve adaletsizlik suçlamalarıyla su yüzüne çıkmıştı. Bunun bir sonucu olarak adalet ve eşitlik sağlamaya yönelik yasalar güçlendirildi, sadece Katolikler, Protestanlar ve siyasi görüşlere yönelik olarak değıl aynı zamanda cinsiyet, yaş, cinsel yönelim ve benzeri kavramları da kapsayacak şekilde. Yeni toplumsal anlaşmanın bir unsuru olarak konuşulan başka bir kavram da iktidar paylaşımıydı. Yönetimimiz artık kendini milliyetçi Katolik veya Britanyalı Birlikçi veya Protestan olarak tanımlayan siyasetçilerden oluşuyor, Kuzey İrlanda hükümeti bu iki cemaatten de gelen çeşitli kişilerden oluşuyor. Çok önemli yasalar için iki tarafın da onayının olması gerekli.

Bunlar olmadan Hayırlı Cuma Anlaşması'nı kabul ettiremezdik muhtemelen, ama yönetimi de çok güçleştiren bir unsur bu. Çünkü siyasetçilerimiz birbirine tamamen zıt iki partiden geliyor. Birlikte çalışmaları gerektiğı için bir sürü önemli yasa rafta bekliyor, çünkü birlikte çalışıp bir anlaşmaya varamıyorlar. Fakat barış inşasına

dayanan bir çözüm herkes tarafından elzem görüldüğü için insan hakları ve hem Kuzey İrlanda'da, hem İrlanda Cumhuriyeti'nde geçerli olacak bir haklar beyannamesi de taahhüt edilmişti. Fakat siyasetçilerimiz insan haklarını ve haklar beyannamesini sadece Katolik milliyetçilere faydası dokunacak şeyler olarak gördükleri için henüz bir haklar beyannamesi üzerinde anlaşamadık. Bulduğum konum nedeniyle ben Birleşik Krallık hükümetini suçluyorum, çünkü haklar beyannamesini kabul ettirmenin sorumluluğu onlardaydı, ama siyasetçiler kendi aralarında anlaşamadılar. Sonra da bir kenara kaldırdılar, şu anda hala bir haklar beyannamemiz yok.

Toplumsal anlaşmanın üç temel boyutu bu bahsettiklerim, bir tane daha var, o da daha önce bahsettiğim çifte kimlik kavramının kabulü. Jane, Brexit'in bu bağlamda nasıl problemler yaratacağından bahsedecek. Ben Kuzey İrlanda'da yaşıyorum ve İrlanda pasaportuna sahibim, dolayısıyla Brexit gerçekleştiğinde Avrupalı olarak mı sayılacağım, sayılmayacak mıyım? Yasal statüm ne olacak? Fransız'da hastalanırsam İrlanda vatandaşı olarak mı tedavi edileceğim Birleşik Krallık vatandaşı olarak mı? Bunlar sorunlu meseleler olacak. Müzakerelere kadınları dahil etmek konusunda koalisyon elinden geleni yaptı, ama yeterince başarı sağlamadı. Yeterince kaynağımız yoktu. Yerel kadın gruplarıyla toplantılar yaptık, herkese açık seminerlerimiz vardı çünkü açıkça dediğimiz gibi, biz uzman değildik. Ekonomi uzmanı değiliz, dolayısıyla farklı üniversitelerden ekonomistler masamıza oturup bildiklerini bize anlattıklarında bunu sevinçle karşılıyorduk.

Bunu kadınlarla yapmaya çalıştık, ama yerel gruplardan gelen kadınların koalisyon üyesi olarak görölmekten çekindiklerini tecrübe ettik, bunun sebebi bu kadınların, koalisyonun hükümet kaynaklarına erişimi olmadığını bilmesiydi. Diğer partilerden siyasetçilerin “Onlar Kadınlar Koalisyonu’ndan, onlara fon veya kaynak vermeyelim” diyeceğinden çekiniyorlardı. Yerel düzeyde gerçekleşen şeylerden biri –ki bunu Koalisyon yapmadı- Cemaat Diyalogu adında bir kuruluşun teknik, yasal bir dille yazılmış anlaşmaları alıp günlük dilde yeniden yazması oldu. Bu metinleri cemaatlere dağıttılar, çünkü bu süreçte şahit olduğumuz şöyle bir şey vardı: siyasetçiler, özellikle de anlaşmanın yapılmasını istemeyen siyasetçiler, tartışma yaratacak bir beyanda bulunup –örneğin tutukluların salınmasına karşı çıkmak gibi- sonra da sözleri yerel gazetelerde haberleştirilince, aynı gazeteyi örnek göstererek halkın da tutukluların salınmasına karşı olduğunu savunuyorlardı. Siyasetçilerin bu tarz beyanlarda bulunması, gazetecilerin bu ifadeleri haberleştirmesi ve siyasetçilerin de haberleri sebep göstererek bir şey yapamayacaklarını söylemesinden ibaret bir kısır döngü doğdu böylece. Cemaat Diyalogu adlı kuruluş, halkın öğrenmesi gereken bilgileri tarafsız bir şekilde sağlamaya çalışıyordu.

Müzakereler zordu, çünkü baş müzakereci George Mitchell halka hiçbir şeyin sızdırılmaması gerektiğini söylemişti. Neden bu kararı aldığını anlayabiliyorum, ama bu sebeple çok zorluklar yaşadık, çünkü yanlış bilgiler ve söylentiler dolaşıma giriyordu. Hatta bir keresinde Nikaragua’dan gelen Sandinista’lar kendilerinin yerel halkı müzakerelerde neler olup bittiğine dair her zaman haberdar

ettiğini, böylece yanlış bilgilerin yayılmasını engellediklerini söyledi. Aynı şeyi Güney Afrika'dan gelen ANC partililer de söylemişti.

İkinci soru çatışma sonrası dönemle ilgiliydi sanırım, daha sonra bir soru daha geldi bu konuya dair. Bu dönemde iki ana sorun vardı. İktidar paylaşımı önemliydi, ama bizi bölünmüş bir siyasi sisteme mahkûm etti. Siyasetçi olmak istiyorsanız belli bir gruba aidiyetinizi beyan etmeniz gerekiyor, iki gruptan da olmayanlar için çok yer yok. İkinci sorun da şu: geçmişin mirasıyla henüz yüzleşemediğimizi düşünüyorum birkaç sebepten ötürü. Birincisi, bunun çok hassas bir konu olması. Kapı komşusu olan insanlar için bile geçerli olabiliyor bu, yani yaşananlar sadece cemaatler arası değil, cemaatler içindeydi de. Muhbirler ve işbirlikçiler vardı. IRA gibi çeşitli paramiliter gruplar insanları muhbir oldukları suçlamasıyla infaz ediyordu, esas muhbir kendi gruplarından biriyken. Bu insanlar birbirlerinin kapı komşusuydular, dolayısıyla Güney Afrika'daki gibi bir hakikat komisyonu kurulması sorun olacaktı. Siyasal boyutu da var işin; hakikat komisyonu kurulacaksa eğer, çatışmanın tüm taraflarının bu komisyona katılması gerekecek. Şu anda Birleşik Krallık hükümetinin komisyona katılması mümkün değil, çünkü dediğim gibi, yaşananların bir suç dalgası olduğunu, kendilerinin de tarafsız bir hakem olduğunu iddia ediyorlar hala. Özellikle Cumhuriyetçiler bu hikâyeye çok karşı çıkıyorlar ve ordunun sokaklarda insanlara yaptıklarından bahsediyorlar. Protestan cemaati ise Cumhuriyetçilerin hakikat komisyonunu İngiliz ordusuna saldırmak için kullanacaklarını, kendi yaptıklarından hiç bahsetmeyeceklerini söylüyor. Dolayısıyla geçmişin mirasıyla henüz yüzleşebilmiş değiliz.

İlerlemeyi zorlaştıran başka bir şey de, anlaşmamızın kesin belirlenmiş değil dinamik bir metin olması. Başka bir deyişle, içinde Kuzey İrlanda'nın İrlanda Cumhuriyeti'yle birleşmesi için halkın çoğunluğu oy verirse bunun gerçekleşeceğini temin eden bir hüküm var. Burada çoğunluktan kasıt yüzde 51 mi? Kuzey İrlanda'daki 25 yaş altı nüfusun çoğunluğu Katolik, hâlbuki Sorunlar Dönemi'nin başında Protestanlar çoğunluktu. Siyasetçiler de bu durumun farkında. Katoliklerin hepsi Birleşik İrlanda için oy vermeyecekse de bu ihtimal herkesin aklında. Hayırlı Cuma Anlaşması'na bakarsanız aslında Protestanların kazandığını bile düşünebilirsiniz, çünkü IRA silahlarını bıraktı. Ama Protestan halkta derin bir korku ve kayıp hissi var, çünkü Birleşik Krallık'ın bir parçası olarak statülerini daha iyi bir hale getiremeyecekler, ama bu statüyü kaybetme riskleri de var; Cumhuriyetçilerde ise, şu anda çoğunlukta olmasalar bile ileride olabilecekleri hissi var. Tabii şimdi bir de Brexit çıktı, onun yarattığı sorunlar da var. Bunlar şu anda yaşadığımız sorunlar, ya da makro sorunlar diyebiliriz.

Çatışma esnasında neler farklı olabilirdi sorusuna gelelim. Öncelikle kadın gruplarının, cemaatler arası bağları koparmamak için bazı konularda pek ses çıkaramadığını düşünüyorum. Daha önce de bahsettiğim gibi, bölünme yaratmamak için bazı konulardan kasten bahsedilmiyordu, ama bu da çok iyi bir şey değildi. Genelde bu konuları STK'lar gündeme getiriyordu, böylece kadın grupları her yerde yaşanan büyük insan hakkı ihlalleri hakkında pek bir şey söylemiyordu. Mağdurlarla yeterince ilgilenmedik, hâlbuki mağdurların çoğu kadındı. 1990'larda özyardım grupları kurmaya

başladılar ama göz ardı edilmiş olmaları büyük bir hataydı. Hayatta kalan mağdurların çoğu kadındı, ölenler ise genelde genç erkeklerdi. Kadınlar da ölüyordu ama genç erkekler kadar değil, dolayısıyla geride kalanlar eşler ve annelerdi, devlet ise ne onlara, ne de öldürülen polislerin dul eşlerine hiç destek olmuyordu. Bu büyük bir hataydı diye düşünüyorum.

Daha çok dikkat etmemiz gereken başka bir şey medyanın etkisiydi. Medyayı yaptığımız işlerle çok da ilgisi olmayan bir kurum olarak görüyorduk, ateşkesten hemen sonra BBC yaklaşık altı ay boyunca önemli bir inisiyatif aldı. Her sabah, haber bülteninden sonra bir kişi çıkıp şiddet olaylarının, Sorunlar Dönemi'nin, kendilerine yaptığı etkiden bahsediyordu yaklaşık 3 dakika boyunca. Konuşan kişi bir gün eski bir kadın tutukluydu, diğer gün ise vurulan biri, bir sonraki gün ise bir polis memuru. Neredeyse hiç yorum eklenmiyordu, sadece konuşmalar veriliyordu. Bu çok önemli bir hareketti, devamının getirilmesi çok güzel olurdu, çünkü yaşananlardan hepimizin etkilendiğini gösteriyordu. Büyük anlatıyı değiştirip insanları barışa yönlendirerek, siyasetçilerin kendi pozisyonlarını korumakta ısrarcı olmaktan vazgeçirebileceğimizi çok düşünmemiştik. Ateşkesten hemen sonra resmi Birlikçi partinin lideri Jim Molyneaux'nun, bunun istikrarı çok bozacak bir şey olduğunu söylemesini hep hatırlıyorum. Siyasetleri o kadar şiddeti kınamaya dayalıydı ki, barış sürecine nasıl tepki vereceklerini bilmiyorlardı, süreci istikrarı bozacak bir şey olarak görüyorlardı. Böyle bir durumun içindeydik ve imkanlarımızı daha iyi değerlendirerek sürece daha geniş destek yaratmak hakkında yeterince düşünmediğimizi görüyorum.

Diğer toplumlari örnek almak konusunda, Güney Afrika'yı epey inceledik. Bunun sebebi kısmen çoğumuzun yıllar boyu apartheid karşıtı harekete ve Güney Afrika'ya dayanışma hareketlerine katılmış olmasıydı. Mandela ve onun gibi insanların çok ilham verici olması da bir faktördü. İki ülke aynı durumda değildi tabii, çünkü Güney Afrika'da sınırlara dair herhangi bir tartışma yoktu, tartışma sınırlar içerisindeki eşitliğe dairdi, ama Güney Afrikalılar bize çok yardımcı oldular, Cyril Ramaphosa ve Roelf Meyer gibi kişiler gelip süreci nasıl yürüttüklerini anlattılar. Orta Amerika'da aktif olan Sandinista'lar da, tecrübeleri çoğu yönden bizimkinden farklı olsa da, sürecin pratik yönlerine dair bize destek oldular.

Kadın militanlar ve savaşçılar sorusuna cevap vereyim, evet, IRA içinde kadınlar vardı, hatta kadınların da IRA üyesi olabilmesi için büyük bir kampanya düzenlenmişti. Sorunlar Dönemi başladığında IRA'da ve genel olarak Cumhuriyetçiler arasında kadın militanlar vardı, ama *Cumann na mBan* adında, savaşçılara destek olan bir grupta yer alıyorlardı. Yani kadınlar esas savaşanlar arasında değildiler.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi tutukluların yaklaşık yüzde yirmisi kadın tutuklulardı ve çok faaldiler. Cumhuriyetçiler arasındaki ilk eski tutuklu merkezleri kadın eski tutuklular tarafından kuruldu, ama AB de işin içine girince daha çok erkek eski tutukluları çalıştırmaya başladılar – hiç şaşırmadım doğrusu! Kadınlar gönüllü olarak çalışırken erkekler maaş alıyordu, ama danışmanlık ve psikolojik destek ihtiyacından ilk kadınlar eski tutuklular bahsetmeye başlamıştı. Savaşın bittiğini bunu gördüğümde anlamıştım, çünkü

eğer savaş devam ediyorsa, savaştığınız kişilere danışmanlık ya da destek hizmeti sağlamazsınız. Jane yaklaşık üç hafta önce FARC'ı ziyarete gitti ve onlar da bazı eski mahkumlar için danışmanlık hizmeti alması gerektiğinden söz ettiler bize. Bizim kendi aralarından insanları danışmanlık hizmeti vermek için eğitmemiz gerekmişti, çünkü yasalarımıza göre, ki burada da aynı şey geçerli olabilir, profesyonel bir danışmana bir suçtan bahsedildiğinde yasal olarak bu suçu bildirmek zorundalar. Yani "Joe Blogs'u vurdum" diyebilecek birine, uzman bir danışman hizmet veremezdi. Dolayısıyla biz de eski mahkum kuruluşlarına maddi destek sağlayarak kendi danışmanlarını yetiştirmelerini ve kendi kendilerine yardımcı olmalarını sağladık.

Uzlaşma konusuna gelirsek, Kuzey İrlanda bağlamında uzlaşma kavramından pek söz etmiyorum çünkü durumumuz ortada. Uzlaşma fikrinin mağdurları ve eski çatışmacıları rahatsız bir konuma soktuğundan endişeleniyorum bazen. Keşke yapsaydık dediğim başka bir şey de siyasetçilerin, 16-17 yaşındaki gençleri silahlanmaya iten koşullarla yüzleşmesini sağlamaktı. Eski mahkumlarla birçoğ görüşme gerçekleştirdim, çoğunun anlattığı, onlara "kaçacak yerimiz yok, savaşmalı ve kendimizi korumalıyız" diyen birilerinin olduğu, bu sebeple paramiliter örgütlere katıldıklarını, silahlandıkları ve sonunda da ya vurulup ya da hapse atıldıkları. Siyasetçiler gibi iktidar pozisyonlarındaki insanlar bu konuda konuşmadan, toplumun diğer kesimlerine uzlaşma yükünü bindirmenin adil olmadığını düşünüyorum.

Jane Morrice: Brexit ve birleşik eğitim konusunda doğrudan bana sorulan sorulara cevap vereceğim. Sokaktaki insanların görüşlerini değerlendirmeye dair bir soru vardı, onu cevapladıktan sonra Avila'nın sözü bıraktığı yerden devam edeceğim, çünkü medyanın çok önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum. Günümüzde bu daha da geçerli, çünkü geçmişte haberlerde Katolik birinin bu sabah öldürüldüğünü duyduğunuzda birkaç gün içinde aynı haberin bir Protestan için de yapılacağına bahse girebilirdiniz – ve ben de haberci olduğum için daha kolay eleştirebilirim bunu sanırım. Bu misilleme saldırıları sırf BBC saldırıyı haberleştirdi diye yapılmıyordu elbette, ama ölen kişinin dininin de haber olması nasıl bir şey, düşünebiliyor musunuz? Eğer BBC veya medyanın geri kalanı bu konuda daha düşünceli olsaydı bunun bir etkisi olurdu. Hatta bir noktada öldürülen insanların dinlerini söylemeyi bıraktılar.

Bu olumlu bir adımdı, şimdi yeni yeni ortaya çıkan bir alan var barış gazeteciliği adında, bu alan medyanın çatışmaya yaklaşımını yapıcı bir hale getirmeyi amaçlıyor. Bazılarınız Belfast'a gittiniz ve Falls Caddesi adında Katolik bir bölgede yer alan bir yol olduğunu biliyorsunuz. Bir de Protestan bölgede yer alan Shankill caddesi var. Bunların aralarında barış duvarları yer alıyor ve gece 6'da kapanan bir bariyer var, böylece bir taraftan diğer tarafa geçilemiyor ve burası şehrin merkezi. Bu insanlar bir araya gelmiyor ve birbirlerini tanımıyor. Örneğin bir televizyon kanalı Falls'a gidip insanlarla konuşabilir, sonra aynıını Shankill'de de yapıp iki cemaate de karşı tarafın nasıl yaşadığını televizyonda gösterebilir. Medya neden

çatışma çözümüne daha yapıcı yaklaşmıyor? Medya buna cevaben “bizim görevimiz tarafsız olmak” diyebilir, ama bence medyanın daha yapıcı olması gereken bazı durumlar mevcut.

Günümüzden bir örnek vereceğim; radyolarımızda olayları karıştırmayı çok seven konuşma programları var. Bir tarafı dinledikten sonra diğer tarafa telefon edip onların görüşünü de alıyorlar, böylece iki taraf birbiriyle telefon üzerinden kavga ediyor. Buradaki sorun üçüncü sesi duyamıyor olmamız: ortada durup “ona katıldığım noktalar var, ama diğeri de haklı” diyen kişileri görmüyoruz. Medya her şeyi siyah beyaz yansıtıyor, ama insanlar aslında üç yönlü düşünebilmeli. Çatışma sürecine yaklaşmak için çok yapıcı bir yöntem değil mi bu, üç taraflı bir medya hikayesi sunulması?

Sırada ilginç bir örneğim var, bundan bahsetme sebebim Avila'nın toplumsal anlaşma sorusuna verdiği yanıt. Medyaya dair söylediklerinin çok önemli olduğunu düşünüyorum, hele de günümüzde artık hesaba katmamız gereken bir sosyal medya gerçeği mevcutken. Ben Brexit'ten bahsederken bile tivitler atılıyor. Barışa, birlikte yaşamaya ve birleşik eğitime giden yol aslında aynı. Brexit'e dair sadece iki konum haberleştirildi: kalmak isteyenler ve çıkmak isteyenler; medya daha ince nüanslara değinmedi. Bahsettiğim Kuzey İrlanda için onursal ortaklık fikri üzerine çalışan sadece birkaç kişiyiz. AB Baş Komiseriyle, önemli Avrupalı figürlerle konuştum, eski Cumhurbaşkanı McAleese'i, Tony Blair'i ve o seviyedeki insanları müdahil etmeye çalıştım. Destek bulmaya

çalışıyorum. Değişik bir fikir olduğunu söylediniz, haklısınız ama asıl ilginç olan şu, kimse bunun yapılamayacağını ya da kötü bir fikir olduğunu söylemiyor. AB üyesi 27 devlet, İrlanda sınırına ilişkin esnek ve yaratıcı çözümler bulunmasını talep ediyor. Bunu ne zaman kabul edecekler bilmiyorum, belki fikrimi mühim bir adama emanet edersem gereken ilgiyi toplayabilir.

Sorunun diğer kısmı barışla ilgiliydi; bu soruyu sorduğunuz için teşekkür ederim. Hızlı bir cevap vermeye çalışıyorum. “Avrupalı” olarak tanımlanan ilk kişi, Columbanus adında bir misyonerdi, 6. yüzyılda Kuzey İrlanda’dan yola çıkıp Fransa ve İtalya’da manastırlar kurdu. Bu programa “Columbanus programı” adını vermenin iyi bir fikir olabileceğini düşündüm; ama kulağa fazla Hristiyan ve İrlandalı geldiğinin ve bu sebeple insanların karşı çıkabileceğinin de farkındaydım. Fakat Columbanus’un kelime anlamı beyaz güvercin anlamına geliyor, dolayısıyla bu da kullanılabilir. Beyaz güvercin programı Kuzey İrlanda’da oluşturulup Avrupa’da da tekrarlanabilir. Bariş inşası için bir Erasmus programı gibi düşünülebilir. Ama şöyle bir sorun var, bunu Brüksel’deki komisyonda söylediler bana; herkes barışı koruyanlara, yani miğferlilere ve barış yapıcılara, yani diplomatlara ve siyasetçilere odaklanıyor, ama barışı inşa edenler sivil toplumdan –kadın gruplarından, gençlik gruplarından- ve barış inşacılarına yeterince yatırım yapılmıyor. Herkes barışın yapılmasına ve korunmasına odaklanmış durumda ama barış inşasına da bunlara ayrıldığı kadar kaynak ayırılması gerek. Avrupa müzakelerinde Birleşik Krallık’ın güvenlik ve savunma açısından öneminden bahsediyoruz bu aralar.

Brexit müzakerelerindeki insanlar, Birleşik Krallık'ı Interpol'de, bilgi alışverişinde, güvenlik ve savunma alanlarında ortak olarak tutma gerekliliğinden söz ediyorlar, ama barış inşası boyutunu göz ardı ediyorlar. Bundan kastım Avrupalıların 2. Dünya Savaşı sonrasında öğrenmek zorunda kaldığı tolerans, saygı ve karşılıklı hoşgörü gibi değerler, bu değerleri Kuzey İrlanda ve pek çok başka ülke de öğrendi, bunlar barış sürecinin çok önemli unsurları. Bunun yeterince anlaşılmadığını düşünüyorum, dolayısıyla Avrupa merkezli bir barış inşası programının küresel boyutta büyük etkilerinin olacağına inanıyorum.

Sözlerime burada son vermek istiyorum. Sanırım Avila birleşik eğitim, karışık konutlar ve medyanın katılımı konusundaki sorularınıza cevap verdi. Bence üzerinde fiziksel olarak yürüyebileceğimiz bir barış yolunun yapılması, Bosna ve Flandra bölgesinden geçmesi, insanların savaşta ölenlerin mezarlarını da görmesi, genç insanların değişiklikleri görmesini sağlayacaktır; Kuzey İrlanda'dan Lefkoşa'ya insanlar bir araya gelebilecek böylece, acaba Türkiye bu konuda ne düşünür, merak ediyorum. Sizi bu soruyla bırakıyorum, çok teşekkürler.

Oturum sonu

Kapanış Konuşması

Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Medyaya dair sorunuza cevaben, biz medyayı pek kullanamadık diyebilirim. Bu kapanış konuşmasında Jane ve Avila'ya tekrar teşekkür ediyorum. Öğrendiklerimizin üzerinden hızlıca geçmek istemiştim ama buna vaktimiz olmayacak, o yüzden benim için özellikle önemli olan tek bir noktaya odaklanmak istiyorum: bugün “küçük s’li siyaset” ve “büyük S’li siyaset” kavramlarından bahsedildi. Bunun önemli bir nokta olduğunu düşünüyorum. Fazla siyasileşmeden neler yapılabilir? Biz her şeye çok siyasi açıdan yaklaşıyoruz, bunu aşabilmemiz lazım. Bunu başarısak ilerleme sağlayabiliriz. Asıl önemli olan şu: çatışma dönemlerinde “büyük S” ile siyaset yapan siyasetçileri beklememiz gerekiyor, çünkü onlar da bir şeyleri bekliyorlar. Fakat bizim tabandan hareket ederek bu siyasetçileri etkilememiz mümkün. Yapabileceğimiz şeylerden biri bu.

Siyasetçileri, normalde kadın çalışmalarıyla tanınmayan aktörler kullanarak şaşırtabiliriz. Burada yaptığımız toplantı bir nevi mutfak gibi. Kadınlar olarak mutfaktayız, bir şeyler öğreniyoruz ve vakti geldiğinde yemeği sunacağız. Bir sonraki aşamaya hazırlanıyoruz, üçüncü aşama geldiğinde çatışmasızlık süreci başlamış olacak. Çatışmaya dönmek için neler yapılabilir? Bu gibi sebeplerden dolayı, yaptığımız toplantıların çok önemli olduğunu düşünüyorum ve katılan herkese teşekkür ederim. Burada olan herkese teşekkürler, umarım daha iyi günlerde tekrar bir araya geliriz. Çevirmenlerimize

de teşekkür ediyorum. nnzde bazı değerlendirme formları var. Formları doldurmanız bizi çok mutlu edecektir. İy akşamlar hepimize.

Katılımcılar geribildirimde bulunurken

Ek: Katılımcıların Listesi

Katılımcılar:

Alfred Le Provost: Siyasi görevli, Birleşik Krallık Büyükelçiliği, Ankara

Anders H. Gulbrandsen: Başkâtip (siyasi), Norveç Krallığı
Büyükelçiliği, Ankara

Aşkın Asan: Avrasya Üniversitesi Rektörü, Türkiye Maarif Vakfı
Mütevelli Heyeti Üyesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Eski Bakan
Yardımcısı

Ayla Akat: Eski Özgür Kadın Kongresi Başkanı & Batman eski HDP
milletvekili

Ayşe Berktaş: HDP Merkez Yürütme Kurulu üyesi

Ayşe Betül Çelik: Siyaset bilimi alanında öğretim görevlisi, Sabancı
Üniversitesi

Ayşegül Doğan: Televizyon habercisi, IMC TV

Emine Uçak Erdoğan: Köşe yazarı, Sivil Sayfalar

Çerağ Esra Çuhadar: Yardımcı Doçent, Bilkent Üniversitesi

Fatma Bostan Ünsal: AK Parti Kurucu Üyesi, Muş Üniversitesi eski
Akademisyeni

Fatma Kezban Hatemi: Avukat, Akil İnsanlar Heyeti Üyesi, DPI
Uzmanlar Kurulu Üyesi

Filiz Bedirhanoğlu: DİSİAD Başkan Yardımcısı

Gülenay Pınarbaşı: AKODER & Yazar

Leyla Alaton: Alarko Şirketler Topluluğu Yönetim Kurulu Üyesi

Melda Onur: Eski CHP Milletvekili, Sosyal Haklar Derneği Başkanı

Orlagh Condron: Misyona başkan yardımcısı, İrlanda Büyükelçiliği,
Ankara

Reyhan Aktar: DIKAD Başkanı

Semanur Yaman: Haber Spikeri ve Haber Müdür Yardımcısı, Kanal 7
TV

şenal Sarıhan: CHP Ankara Milletvekili

Sevtaş Yokuş: Altınbaş Üniversitesi Hukuk Profesörü, DPI Uzmanlar Kurulu Üyesi

Özlem Zengin: Cumhurbaşkanı Başdanışmanı, AK Parti İstanbul Kadın Kolları Eski Başkanı

Zeynep Alkış: AK Party Siyasi ve Hukuki İşler Başkan Yardımcısı & MKYK Üyesi

Konuşmacılar:

Avila Kilmurray: Kuzey İrlanda Cemaat Vakfı Yöneticisi, Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu Kurucu Üyesi

Jane Morrice: AB Ekonomik ve Sosyal Komite Başkan Yardımcısı (EESC), eski Kuzey İrlanda Meclis üyesi, Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu'nun önde gelen üyesi.

DPI Ekibi:

Esra Elmas: Türkiye Programı Yöneticisi

Katelyn Kunzman: Program Görevlisi

Carolina Bazan: Stajyer

DPI Aims and Objectives

Aims and objectives of DPI include:

- To contribute to broadening bases and providing new platforms for discussion on establishing a structured public dialogue on peace and democracy building.
- To provide opportunities, in which different parties are able to draw on comparative studies, analyse and compare various mechanisms used to achieve positive results in similar cases.
- To create an atmosphere whereby different parties share knowledge, ideas, concerns, suggestions and challenges facing the development of a democratic solution in Turkey and the wider region.
- To support, and to strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers.
- To identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence democracy-building.
- Promote and protect human rights regardless of race, colour, sex, language, religion, political persuasion or other belief or opinion.

DPI aims to foster an environment in which different parties share information, ideas, knowledge and concerns connected to the development of democratic solutions and outcomes. Our work supports the development of a pluralistic political arena capable of generating consensus and ownership over work on key issues surrounding democratic solutions at political and local levels.

We focus on providing expertise and practical frameworks to encourage stronger public debates and involvements in promoting peace and democracy building internationally. Within this context DPI aims to contribute to the establishment of a structured public dialogue on peace and democratic advancement, as well as to create new and widen existing platforms for discussions on peace and democracy building. In order to achieve this we seek to encourage an environment of inclusive, frank, structured discussions whereby different parties are in the position to openly share knowledge, concerns and suggestions for democracy building and strengthening across multiple levels.

DPI's objective throughout this process is to identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence the process of finding democratic solutions. DPI also aims to support and strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers through its projects and output. Comparative studies of relevant situations are seen as an effective tool for ensuring that the mistakes of others are not repeated or perpetuated. Therefore we see comparative analysis of models of peace and democracy building to be central to the achievement of our aims and objectives.

Demokratik Gelişim Enstitüsü'nün Amaçları ve Hedefleri

DPI'nın amaçları ve hedefleri:

- Barişin ve demokrasinin inşası üzerine yapılandırılmış bir kamusal diyalogun oluşması için gerekli olan tartışma ortamının geliştirilmesi ve genişletilmesi.
- Farklı kesimlerin karşılaştırmalı çalışmalar vesilesiyle bir araya gelerek, farklı dünya örnekleri özelinde benzer durumlarda olumlu sonuçlar elde etmek için kullanılmış çeşitli mekanizmaları incelemesine ve analiz etmesine olanak sağlamaktır.
- Farklı kesimlerin bir araya gelerek Türkiye ve daha geniş bir coğrafyada demokratik bir çözümün geliştirilmesine yönelik bilgilerini, düşüncelerini, endişelerini, önerilerini, kaygılarını ve karşılaşılan zorlukları paylaştığı bir ortam yaratmak.
- Akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alıcılar arasındaki işbirliğinin desteklemek ve güçlendirmek.
- Ortak öncelikleri belirlemek ve demokrasi inşası sürecini ve sürece katılımı etkileyecek yenilikçi yaklaşımlar geliştirmek.
- Din, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve inanç farkı gözetmeksizin insan haklarını teşvik etmek ve korumak.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), Türkiye'de demokratik bir çözümün geliştirilmesi için, farklı kesimlerin bir araya gelerek bilgilerini, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini paylaştıkları bir ortamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmalarımız, demokratik çözümün sağlanması için kilit önem taşıyan konularda fikir birliğine varma ve uzlaşılan konuları sahiplenme yeteneğine sahip çoğulcu bir siyasi alanın geliştirilmesini desteklemektedir.

Kurum olarak güçlü bir kamusal tartışmayı; barışı ve demokrasiyi uluslararası düzeyde geliştirmeye yönelik katılımları teşvik etmek için uzmanlığa ve pratiğe dayalı bir bakış açısıyla hareket ediyoruz. Bu çerçevede barış ve demokratik ilerleme konusunda yapılandırılmış bir kamusal tartışmanın oluşturulmasına katkıda bulunmayı; barış ve demokrasi inşası tartışmaları için yeni platformlar yaratmayı ve mevcut platformları genişletmeyi amaçlıyoruz.

Bu amaçlara ulaşabilmenin gereği olarak, farklı kesimlerin demokrasinin inşası ve güçlendirmesi için bilgilerini, endişelerini ve önerilerini açıkça paylaşabilecekleri kapsayıcı, samimi ve yapılandırılmış tartışma ortamını çeşitli seviyelerde teşvik etmeye çalışıyoruz. DPI olarak farklı projelerimiz aracılığıyla akademi, sivil toplum ve karar alıcılar arasındaki işbirliğini desteklemeyi ve güçlendirmeyi de hedefliyoruz.

DPI Board Members / Yönetim Kurulu Üyeleri

Kerim Yıldız

(Chief Executive Officer / İcra Kurulu Başkanı)

Kerim Yıldız is an expert in conflict resolution, peacebuilding, international human rights law and minority rights, having worked on numerous projects in these areas over his career. Kerim Yıldız has received a number of awards, including from the Lawyers Committee for Human Rights for his services to protect human rights and promote the rule of law in 1996, and the Sigrid Rausing Trust's Human Rights award for Leadership in Indigenous and Minority Rights in 2005. Kerim is also a recipient of the 2011 Gruber Prize for Justice. He has also written extensively on international humanitarian law, conflict, and various human rights mechanisms.

Kerim Yıldız çatışma çözümü, barışın inşası, uluslararası insan hakları ve azınlık hakları konusunda uzman bir isimdir ve kariyeri boyunca bu alanlarda çok çeşitli projelerde çalışmıştır. Kerim Yıldız, 1996 yılında insan haklarının korunması ve hukuk kurallarının uygulanması yönündeki çabalarından ötürü İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi Ödülü'ne, 2005'te Sigrid Rausing Trust Vakfı'nın Azınlık Hakları alanında Liderlik Ödülü'ne ve 2011'de ise Gruber Vakfı Uluslararası Adalet Ödülü'ne layık görölmüştür. Uluslararası insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve azınlık hakları konularında önemli bir isim olan Yıldız, uluslararası insan hakları hukuku ve insan hakları mekanizmaları üzerine çok sayıda yazılı esere sahiptir.

Nicholas Stewart QC (Chair / Yönetim Kurulu Başkanı)

Nicholas Stewart, QC, is a barrister and Deputy High Court Judge (Chancery and Queen’s Bench Divisions) in the United Kingdom. He is the former Chair of the Bar Human Rights Committee of England and Wales and Former President of Union Internationale des Avocats.

Tecrübeli bir hukukçu olan Nick Stewart Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen’s Bench Birimi) ikinci hakimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Prof Penny Green **(Secretary / Genel Sekreter)**

Professor Penny Green is Professor of Law and Globalisation at Queen Mary University of London, UK, and Director of the International State Crime Initiative (ISCI), UK. She joined Queen Mary University in September 2014 following seven years as Professor of Law and Criminology at King’s College London, UK. Professor Green has published widely on state crime, state-corporate crime, natural disasters, Turkish criminal justice and politics, transnational crime and asylum and forced migration.

Halen İngiltere’deki Queen Mary niversitesi’nde Hukuk ve Kreselleşme konularında öğretim yesi olarak grev yapmakta, aynı üniversite bünyesindeki Uluslararası Devlet Suları İnisiyatifi’nin (International State Crime Initiative - ISCI) direktörlüğünü sürdürmektedir. Queen Mary niversitesi’ndeki görevine 2014’de başlayan Penny Green öncesinde 7 yıl boyunca Kings College’da Hukuk ve Kriminoloji alanlarında ğretim yesi olarak görev yapmıştır. Devlet suçları, devlet kurumlarının suçları, doğal afetler, Türk ceza sistemi ve siyaset, uluslararası suçlar, sığınmacılık ve zorunlu göç gibi alanlarda çok sayıda yazılı esere sahiptir.

Priscilla Hayner

Priscilla Hayner is co-founder of the International Center for Transitional Justice. She is a global expert on truth commissions and transitional justice initiatives and has authored several books on these topics. She is former consultant to the Ford Foundation, the UN High Commissioner for Human Rights and numerous other organisations.

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez'in (International Center for Transnational Justice) kurucularından olan Priscilla Hayner, Hakikat Komisyonları, Geçiş Dönemi Adaleti İnisiyatifleri ve Mekanizmaları konularında dünyanın önde gelen uzman ve yazarlarından biridir. Geçmişte aralarında Ford Vakfı ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin de olduğu pek çok kuruluşa danışmanlık yapmıştır.

Arild Humlen

Arild Humlen is a lawyer and Director of the Norwegian Bar Association's Legal Committee. He is widely published within a number of jurisdictions, with emphasis on international civil law and human rights, and he has lectured at the law faculty of several universities in Norway. Arild is the recipient of the Honor Prize of the Bar Association of Oslo for his work on the rule of law and in 2015 he was awarded the Honor Prize from the international organisation Save the Children for his efforts to strengthen the legal rights of children.

Hukukçu olan Arild Humlen aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi'nin direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmış, Norveç'te bir dizi hukuk fakültesinde ders vermiştir. Oslo Barosu bünyesinde Sığınmacılık ve Göçmenlik Hukuku Davaları Çalışma Grubu başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülü'ne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Jacki Muirhead was appointed Chambers Administrator at Devereux Chambers, London, UK, in November 2015. Her previous roles include Practice Director at FJ Cleveland LLP, Business Manager at Counsels' Chambers Limited and Deputy Advocates Clerk at the Faculty of Advocates, UK.

şu anda Devereux Chambers isimli hukuk firmasında st dzey yönetici olarak grev yapan Jacki Muirhead bu görevinden nce Cleveland Hukuk Firması alışma direktörü, Counsel's Chambers Limited isimli hukukular odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesi'nde (Faculty of Advocates) pazarlama mdr olarak alışmıştır.

Prof David Petrasek

Professor David Petrasek is Associate Professor at Graduate School of Public and International Affairs, University of Ottawa, Canada. He is former Special Adviser to the Secretary-General of Amnesty International. He has worked extensively on human rights, humanitarian and conflict resolution issues, including for Amnesty International (1990-96), for the Office of the UN High Commissioner for Human Rights (1997-98), for the International Council on Human Rights Policy (1998-02) and as Director of Policy at the Centre for Humanitarian Dialogue (2003-07).

Kanada'da Ottawa niversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler Bölümünde ğretim yesi olarak görev yapmaktadır. Geçmişte Uluslararası Af rgt Eski Genel Sekreteri'ne başdanışmanlık yapan Prof David Petrasek, uzun yıllardır insan hakları, insancıl hukuk ve uyuşmazlıkların çözümü konularında çalışmalar yürütmektedir. Bu alanlarda önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-1996 yılları arasında Uluslararası Af rgt, 1997-1998 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası zerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezi'nde Politika Bölümü Direktörü olarak alışmıştır.

Antonia Potter Prentice

Antonia Potter Prentice has wide ranging experience on a range of humanitarian, development, peacemaking and peacebuilding issues. She has lived and worked extensively in, and on, conflict and post-war environments; increasingly specialised in women's empowerment she has worked directly with women and peace process actors in countries including Afghanistan, Cambodia, the Democratic Republic of Congo, Libya, Indonesia, Myanmar, Nepal and Philippines, South Sudan, Timor-Leste, Yemen, and at the global policy level. She has also published widely on these topics. Antonia co-founded the Athena Consortium as part of which she acts as Senior Manager on Mediation Support, Gender and Inclusion for the Crisis Management Initiative (CMI) and as Senior Adviser to the European Institute for Peace (EIP).

Antonia Potter Prentice, insancıl faaliyetler, kalkınma, barış yapma ve barış inşası gibi konularda sivil toplum bünyesinde 17 yıllık bir çalışma tecrübesine sahiptir. Çatışma yaşanan bölgelerde hem çatışma hem de çatışma sonrası dönemlerde yaşamış, bu dönemlerde özellikle kadınların güçlendirilmesi konusu üzerine çalışmalar yürütmüş, Afganistan, Kamboçya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Libya, Endonezya, Burma (Birmanya), Nepal, Filipinler, Güney Sudan, Doğu Timor ve Yemen gibi ülkelerde kadınlar ve çatışma çözümü süreçlerinin aktörleriyle yakından çalışmıştır. Çalışma yürüttüğü alanlarda çok sayıda yazılı esere sahiptir. Atena Konsorsiyomu'nun kurucularından biri olan Antonia Kriz İdaresi İnsiyatifi için Katılımcılık isimli kurumda Arabuluculuk Destek Kıdemli Yöneticisi olarak görev yapmakta ayrıca Avrupa Barış Enstitüsü'ne başkanışmanlık yapmaktadır.

DPI Council of Experts / Uzmanlar Kurulu Üyeleri

Bertie Ahern

Bertie Ahern is the former Taoiseach (Prime Minister) of Ireland, a position to which he was elected following numerous Ministerial appointments as well as that of Deputy Prime Minister. A defining moment of Mr Ahern's three terms in office as Taoiseach was the successful negotiation of the Good Friday Agreement in April 1998. Mr Ahern held the Presidency of the European Council in 2004, presiding over the historic enlargement of the EU to 27 member states. Since leaving Government in 2008 Mr Ahern has dedicated his time to conflict resolution and is actively involved with many groups around the world. Current roles include Co-Chair of The Inter Action Council; Member of the Clinton Global Initiative; Member of the International Group dealing with the Conflict in the Basque Country; Honorary Adjunct Professor of Mediation and Conflict Intervention in NUI Maynooth; Member of the Kennedy Institute of NUI Maynooth; Member of the Institute for Cultural Diplomacy, Berlin; Member of the Varkey Gems Foundation Advisory Board; Member of Crisis Management Initiative; Member of the World Economic Forum Agenda Council on Negotiation and Conflict Resolution; and Senior Advisor to the International Advisory Council to the Harvard International Negotiation Programme.

Tecrübeli bir siyasetçi olan Bertie Ahern bir dizi bakanlık görevinden sonra İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı olarak görev yapmıştır. Bertie Ahern'in başbakanlık yaptığı dönemdeki en belirleyici gelişme 1998 yılının Nisan ayında Hayırlı Cuma Anlaşması'yla sonuçlanan barış görüşmesi müzakerelerinin başlatılması olmuştur. Ahern, 2004 yılında Avrupa Konseyi başkanlığı görevini yürütürken Avrupa Birliği'nin üye ülke sayısının 27'ye çıktığı tarihsel süreçte payı olan en önemli

isimlerden biri olmuştur. 2008 yılında aktif siyasetten çekilen Bertie Ahern o tarihten bu yana bütün zamanını çatışma çözümü çalışmalarına ayırmakta ve bu amaçla pek çok grpla temaslarda bulunmaktadı. Ahern'in hali hazırda sahip olduğu ünvanlar şunlardır: The Inter Action Council Eşbaşkanlığı, Clinton Küresel İniyatifi yeliği, Bask ülkesindeki çatışma üzerine alışma Yürüten Uluslararası Grup yeliği, İrlanda Ulusal Üniversitesi Arabuluculuk ve çatışmaya Müdahale Bölümü Fahri Profesrlğ, Berlin Kltrel Diplomasi Enstitüsü yeliği, Varkey Gems Vakfı Danışma Kurulu yeliği, Kriz İdaresi İniyatifi yeliği, Dünya Ekonomik Forumu Müzakere ve çatışma zm Forumu Konsey yeliği, Harvard Uluslararası Müzakere Programı Uluslararası Danışmanlar Konseyi Başdanışmanı

Dermot Ahern

Dermot Ahern is a former Irish Member of Parliament and Government Minister and was a key figure for more than 20 years in the Irish peace process, including in negotiations for the Good Friday Agreement and the St Andrews Agreement. He also has extensive experience at EU Council level, including as a key negotiator and signatory to the Constitutional and Lisbon Treaties. In 2005, he was appointed by the then UN Secretary General Kofi Annan to be a Special Envoy on the issue of UN Reform.

Geçmişte İrlanda Parlamentosu milletvekilliği ve kabinede bakanlık görevlerinde bulunan Dermot Ahern, 20 yıldan fazla bir süre İrlanda barış sürecinde anahtar bir rol oynamıştır ve bu süre içinde Belfast Anlaşması (Hayırlı Cuma Anlaşması) ve St. Andrews Anlaşması için yapılan müzakerelere dahil olmuştur. AB Konseyi seviyesinde de önemli tecrübeleri olan Ahern, AB Anayasası ve Lizbon Antlaşmaları sürecinde de önemli bir arabulucu ve imzacı olmuştur. 2005 yılında dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından BM Reformu konusunda özel temsilci olarak atanmıştır.

Prof Mehmet Asutay

Professor Mehmet Asutay is a Professor of Middle Eastern and Islamic Political Economy & Finance at the Durham University Business School, UK. He researches, teaches and supervises research on Islamic political economy and finance, Middle Eastern economic development and finance, the political economy of Middle East, including Turkish and Kurdish political economies.

Dr. Mehmet Asutay, İngiltere'deki Durham Üniversitesi'nin İşletme Fakültesi'nde Ortadoğu'nun İslami Siyasal Ekonomisi ve Finansı alanında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Asutay Türk ve Kürt siyasal ekonomisi ile İslami siyasal ekonomi konularında dersler vermekte, araştırmalar yapmakta ve yapılan araştırmalara danışmanlık yapmaktadır.

Ali Bayramoğlu

Ali Bayramoğlu is a writer and political commentator. He is a columnist for Al-Monitor. He is a member of the former Wise Persons Commission in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan.

Yazar ve siyaset yorumcusu olan Ali Bayramoğlu uzun yıllar günlük yayınlanan Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. Bayramoğlu köşe yazılarına şu an Al-Monitor'de devam etmektedir.

Prof Christine Bell

Professor Christine Bell is a legal expert based in Edinburgh, Scotland. She is Professor of Constitutional Law and Assistant Principal (Global Justice) at the University of Edinburgh and a Fellow of the British Academy. She is an expert on transitional justice, peace negotiations, constitutional law and human rights law. She regularly conducts training on these topics for diplomats, mediators and lawyers, and has been involved as a legal advisor in a number of peace negotiations.

İskoçya'nın başkenti Edinburgh'ta faaliyet yürüten bir hukukçudur. Edinburgh Üniversitesi'nde Anayasa hukuku profesörü olarak ve aynı üniversite bünyesindeki Küresel Adalet Projesinde Müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermekte, barış müzakerelerinde hukuki danışman olarak görev almaktadır.

Cengiz Çandar

Cengiz Çandar is a senior journalist and columnist for Turkish newspaper Radikal Daily News. He is an expert on the Middle East and former war correspondent. He served as special adviser to former Turkish president Turgut Ozal.

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar uzun yıllar Radikal gazetesi için köşe yazarlığı yapmıştır. Ortadoğu konusunda önemli bir uzman olan Çandar, bir dönem savaş muhabiri olarak çalışmış ve Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık yapmıştır.

Andy Carl

Andy Carl is an independent expert on conflict resolution and public participation in peace processes. He believes that building peace is not an act of charity but an act of justice. He co-founded and was Executive Director of Conciliation Resources. Previously, he was the first Programme Director with International Alert. He is currently an Honorary Fellow of Practice at the School of Law, University of Edinburgh. He serves as an adviser to a number of peacebuilding initiatives including the Inclusive Peace and Transition Initiative at the Graduate Institute in Geneva and the Legal Tools for Peace-Making Project in Cambridge, and the Oxford Research Group, London.

Andy Carl çatışma çözümü ve barış süreçlerine kamusal katılımın sağlanması üzerine çalışan bağımsız bir uzmandır. Barışın inşasının bir hayırseverlik faaliyetinden ziyade adaletin yerine getirilmesi çabası olduğuna inanan Carl, çatışma Çözümü alanında çalışan etkili kurumlardan biri olan Conciliation Resources'un kurucularından biridir. Bir dönem Uluslararası Uyarı (International Alert) isimli kurumda Program Direktörü olarak görev yapan Carl, halen Edinburgh Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde Fahri Bilim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. Barış inşası üzerine çalışan Cenevre Mezunlar İnsiyatifi bünyesindeki Barış ve Geçiş Dönemi İnsiyatifi, Cambridge'te yürütülen Barışın İnşası için Yasal Araçlar Projesi ve Londra'da faaliyet yürüten Oxford Araştırma Grubu gibi bir dizi kurum ve oluşuma danışmanlık yapmaya devam etmektedir.

Prof Salomón Lerner Febres

Professor Salomón Lerner Febres holds a PhD in Philosophy from Université Catholique de Louvain. He is Executive President of the Center for Democracy and Human Rights at the Pontifical Catholic University of Peru and Rector Emeritus of Pontifical Catholic University of Peru. He is former President of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. Professor Lerner has given many talks and speeches about the role and the nature of the university, the problems of scholar research in higher education and about ethics and public culture. Furthermore, he has participated in numerous conferences in Peru and other countries about violence and pacification. In addition, he has been a speaker and panellist in multiple workshops and symposiums about the work and findings of the Truth and Reconciliation Commission of Peru.

Prof. Professor Salomón felsefe alanındaki doktora eğitimini Belçika'daki Université Catholique de Louvain'de tamamlamıştır. Peru'daki Pontifical Catholic Üniversitesi'nin onursal rektörü sıfatını taşıyan Prof. Salomón Lerner Febres, aynı üniversite bünyesindeki Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi'nin de başkanlığını yapmaktadır. Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Üniversitenin rolü ve doğası, akademik çalışmalarda karşılaşılan zorluklar, etik ve kamu kültürü konulu çok sayıda konuşma yapmış, şiddet ve pasifizm konusunda Peru başta olmak üzere pek çok ülkede yapılan konferanslara konuşmacı olarak katılmıştır.

Prof Mervyn Frost

Mervyn Frost is Professor of International Relations in the Department of War Studies at King's College London, UK. He was previously Chair of Politics at the University of Natal, Durban, South Africa and was President of the South African Political Studies Association. He is an expert on human rights in international relations, humanitarian intervention, justice in world politics, democratising global governance, the just war tradition in an era of New Wars, and, ethics in a globalising world.

Londra'daki King's College'in Savaş Çalışmaları blmnn başkanlığını yapmaktadır. Daha nce Gney Afrika'nın Durban şehrindeki Natal niversitesi'de Siyaset Bilimi blmnn başkanlığını yapmıştır. Gney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Başkanlığı görevinde de bulunan Profesr Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsancıl Mdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Ynetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Dneminde Adil Savaş Geleneği ve Kreselleşen Dnyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Martin Griffiths

Martin Griffiths is a senior international mediator and Executive Director of the European Institute of Peace (EIP). From 1999 to 2010 he was the founding Director of the Centre for Humanitarian Dialogue in Geneva where he specialised in developing political dialogue between governments and insurgents in a range of countries across Asia, Africa and Europe. He is a co-founder of Inter Mediate, a London based NGO devoted to conflict resolution, and has worked for international organisations including UNICEF, Save the Children and Action Aid. Martin has also worked in the British Diplomatic Service and for the UN, including as Director of the Department of Humanitarian Affairs (Geneva), Deputy to the Emergency Relief Coordinator (New York), Regional Humanitarian Coordinator for the Great Lakes, Regional Coordinator in the Balkans and Deputy Head of the Supervisory Mission in Syria (UNSMIS).

Üst düzeyde uluslararası bir arabulucu olan Martin Griffiths halen Avrupa Barış Enstitüsü'nün Genel Müdürü olarak görev yapmaktadır. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarındaki çeşitli ülkelerde hükümetler ile isyancı gruplar arasında siyasi diyalog geliştirilmesi üzerine çalışan Cenevre'deki İnsani Diyalog Merkezi'nin (Centre for Humanitarian Dialogue) kurucu direktörü olan Martin Griffiths 1999-2010 yılları arasında bu görevi sürdürmüştür. Çatışma çözümü üzerine çalışan Londra merkezli Inter Mediate'in kurucuları arasında bulunan Griffiths UNICEF, Save the Children ve Action Aid isimli uluslararası kurumlarda da görev yapmıştır. İngiltere'nin diplomasi servisindeki hizmetlerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler bünyesinde Cenevre Ofisi'nde İnsani Faaliyetler Bölümü'nde yönetici, New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı, Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın BM ve Arap Birliği adına Suriye özel temsilciliği yaptığı dönemde kendisine baş danışmanlık yapmıştır.

Kezban Hatemi

Kezban Hatemi holds an LL.B. from Istanbul University and is registered with the Istanbul Bar Association. She has worked as a self employed lawyer, with Turkey's National Commission to UNESCO as well as a campaigner and advocate during the Bosnian War. She was involved in drafting the Turkish Civil Code and Law of Foundations as well as in preparing the legal groundwork for the chapters on Religious Freedoms, Minorities and Community Foundations within the Framework Law of Harmonization prepared by Turkey in preparation for EU accession. She has published articles on human rights, women's rights, minority rights, children's rights, animal rights and the fight against drugs. She is a member of the former Wise Persons Commission in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, and sits on the Board of Trustees of the Technical University and the Darulacaze Foundation.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Barosuna kayıtlı olarak avukatlık yapmaya başlamıştır. Serbest avukatlık yapmanın yanı sıra UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda hukukçu olarak görev yapmış, Bosna savaşı sırasında sürdürülen savaş karşıtı kampanyalarda aktif olarak yer almıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci gereği hazırlanan Uyum Yasaları Çerçeve Yasasının Dini Özgürlükler, Azınlıklar ve Vakıflar ile ilgili bölümlerine ilişkin hukuki çalışmalarda yer almış, Türk Ceza Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nun taslaklarının hazırlanmasında görev almıştır. İnsan hakları, kadın hakları, azınlık hakları, çocuk hakları, hayvan hakları ve uyuşturucu ile mücadele konularında çok sayıda yazılı eseri vardır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. Bunun yanı sıra İstanbul Üniversitesi ile Darulacaze Vakfı Mütevelli heyetlerinde görev yapmaktadır.

Dr Edel Hughes

Dr Edel Hughes is a Senior Lecturer in Law at Middlesex University. Prior to joining the Middlesex University, Edel was a Senior Lecturer in Law at the University of East London and a Lecturer in Law and the University of Limerick. She was awarded an LL.M. and a PhD in International Human Rights Law from the National University of Ireland, Galway, in 2003 and 2009, respectively. Her research interests are in the areas of international human rights law, public international law, and conflict transformation, with a regional interest in Turkey and the Middle East. She has published widely on these areas.

Dr. Edel Hughes, Middlesex Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kıdemli öğretim üyesidir. Daha önce Doğu Londra Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Limerick Üniversitesi'nde görev yapan Hughes, doktorasını 2003-2009 yılları arasında İrlanda Ulusal Üniversitesi'nde Uluslararası İnsan Hakları Hukuku alanında tamamlamıştır. Hughes'un birçok yayınının da bulunduğu çalışma alanları içinde, Orta Doğu'yu ve Türkiye'yi de kapsayan şekilde, uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası kamu hukuku ve çatışma çözümü yer almaktadır.

Prof Dr Ahmet İnel

Professor Ahmet İnel is a former faculty member of Galatasaray University in Istanbul, Turkey and Paris 1 Panthéon Sorbonne University, France. He is Managing Editor of the Turkish editing house İletişim and member of the editorial board of monthly review Birikim. He is a regular columnist at Cumhuriyet newspaper and an author who published several books and articles in both Turkish and French.

İletişim Yayınları Yayın Kurulu Koordinatörlüğünü yürüten Ahmet İnel, Galatasaray Üniversitesi ve Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Birikim Dergisi yayın kolektifi üyesi ve Cumhuriyet Gazetesinde köşe yazarıdır. Türkçe ve Fransızca olmak üzere çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

Avila Kilmurray

Avila Kilmurray is a founding member of the Northern Ireland Women’s Coalition. She was part of the Coalition’s negotiating team for the Good Friday Agreement and has written extensively on community action, the women’s movement and conflict transformation. She serves as an adviser on the Ireland Committee of the Joseph Rowntree Charitable Trust as well as a board member of Conciliation Resources (UK) and the Institute for British Irish Studies. She was the first Women’s Officer for the Transport & General Workers Union for Ireland (1990-1994) and from 1994-2014 she was Director of the Community Foundation for Northern Ireland, managing EU PEACE funding for the re-integration of political ex-prisoners in Northern Ireland as well as support for community-based peace building. She is a recipient of the Raymond Georis Prize for Innovative Philanthropy through the European Foundation Centre.

Avila Kilmurray, Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu’nun kurucusudur ve bu siyasi partinin temsilcilerinden biri olarak Hayırlı Cuma Anlaşması müzakerelerine katılmıştır. Toplumsal tepki, kadın hareketi ve çatışmanın dönüşümü gibi konularda çok sayıda yazılı eseri vardır. Birleşik Krallık ve İrlanda’da aralarında Conciliation Resources (Uzlaşma Kaynakları), the Global Fund for Community Foundations (Toplumsal Vakıflar için Kürsel Fon) , Conflict Resolution Services Ireland (İrlanda Çatışma Çözümü Hizmetleri) ve the Institute for British Irish Studies (Britanya ve İrlanda çalışmaları Enstitüsü) isimli kurumlarda yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. 1990-94 yılları arasında Ulaşım ve Genel İşçiler Sendikası’nda Kadınlardan Sorumlu Yönetici olarak çalışmış ve bu görevi yerine getiren ilk kadın olmuştur. 1994-2014 yılları arasında Kuzey İrlanda Toplum Vakfı’nın direktörlüğünü yapmış ve bu görevi sırasında eski siyasi mahkumların yeniden entegrasyonu ile barışın toplumsal zeminde yeniden inşasına dair Avrupa Birliği fonlarının idaresini yürütmüştür. Avrupa Vakıflar Merkezi tarafından verilen Yenilikçi Hayırseverler Raymond Georis Ödülü’nün de sahibidir.

Prof Ram Manikkalingam

Professor Ram Manikkalingam is Visiting Professor at the Department of Political Science, University of Amsterdam in the Netherlands. He is serving as Senior Advisor to the President of Sri Lanka. He is an expert on issues pertaining to conflict, multiculturalism and democracy, and has authored multiple works on these topics. He is founding board member of the Laksham Kadirgamar Institute for Strategic Studies and International Relations, Colombo, Sri Lanka.

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör olarak görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için danışmanlık yapmıştır. Danışmanlık görevini hala sürdürmektedir. Uzmanlık alanları arasında çatışma, çokkültürlülük, demokrasi gibi konular bulunan Prof Ram Manikkalingam, Sri Lanka'daki Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Bejan Matur is a renowned Turkey-based author and poet. She has published ten works of poetry and prose. In her writing she focuses mainly on Kurdish politics, the Armenian issue, minority issues, prison literature and women's rights. She has won several literary prizes and her work has been translated into over 28 languages. She was formerly Director of the Diyarbakır Cultural Art Foundation (DKSV).

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. Şiir ve gazetecilik alanında yayımlanmış 10 kitabı bulunmaktadır. 2012 yılının başına kadar yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 28 değişik dile çevrilen Matur, çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Prof Monica McWilliams

Professor Monica McWilliams is Professor of Women's Studies, based in the Transitional Justice Institute at the University of Ulster, UK. She was the Chief Commissioner of the Northern Ireland Human Rights Commission from 2005 to 2011 and responsible for delivering advice on a Bill of Rights for Northern Ireland. She is co-founder of the Northern Ireland Women's Coalition and was elected to a seat at the Multi-Party Peace Negotiations, which led to the Belfast (Good Friday) Peace Agreement in 1998.

Prof. Monica McWilliams, Ulster Üniversitesi'ndeki Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü'ne bağlı Kadın Çalışmaları Bölümü'nde öğretim üyesidir. 2005- 2011 yılları arasında Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu Komiseri olarak Kuzey İrlanda Haklar Beyannamesi için tavsiyeler hazırlamaktan sorumlu olarak görev yapmıştır. Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu'nun kurucularından olan prof. McWilliams 1998 yılında Belfast (Hayırlı Cuma) Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan Çok Partili Barış Görüşmeleri'nde yer almıştır.

Hanne Melfald

Hanne Melfald worked with the Norwegian Ministry of Foreign Affairs for eight years including as the Senior Adviser to the Secretariat of the Foreign Minister of Norway before she became a Project Manager in HD's Eurasia office in 2015. She previously worked for the United Nations for six years including two years with the United Nations Assistance Mission in Afghanistan as Special Assistant to the Special Representative of the Secretary-General. She has also worked for the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs in Nepal and Geneva, as well as for the Norwegian Refugee Council and the Norwegian Directorate of Immigration. Hanne has a degree in International Relations from the University of Bergen and the University of California, Santa Barbara, as well as a Master's degree in Political Science from the University of Oslo.

Hanne Melfald, başkanışmanlık dahil olmak üzere 8 yıl boyunca Norveç Dışışleri Bakanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 2015 yılından itibaren İnsani Diyalog için Merkez isimli kurumun Avrasya biriminde Proje Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Geçmişte Birleşmiş Milletler bünyesinde görev almış, bu görevi sırasında 2 yıl boyunca Birleşmiş Milletler'in Afganistan Yardım Misyonunda BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Cenevre Yerleşkesi bünyesinde bulunan Nepal İnsani Yardım Koordinasyon Ofisinde de görev almıştır. Bir dönem Norveç Sığınmacılar Konseyi ve Norveç Göçmenlik İşleri Müdürlüğünde çalışan Hanna Melfald Norveç'in Bergen ve ABD'nin Kaliforniya Üniversitelerinde aldığı Uluslararası İlişkiler eğitimini Oslo Üniversitesinde aldığı Siyaset Bilimi yüksek lisans eğitimiyle tamamlamıştır.

Roelf Meyer

As Chief Negotiator for the National Party Government, Roelf was intimately involved in the settlement of the South African conflict. Together with his counterpart Cyril Ramaphosa, Chief Negotiator for the African National Congress (ANC), Roelf negotiated the end of apartheid and helped pave the way to the first democratic elections in South Africa in 1994. After the elections, Meyer continued in his post of Minister of Constitutional Affairs in the Cabinet of President Nelson Mandela. Roelf was chair of the South African Defence Review Committee (2011 to 2014), and is an active consultant on peace processes, having advised parties in Northern Ireland, Sri Lanka, Rwanda, Burundi, Iraq, Kosovo, the Basque Region, Guyana, Bolivia, Kenya, Madagascar, and South Sudan.

Roelf Meyer, Gney Afrika'daki barış sürecinde iktidar partisi Ulusal Parti adına başmzakereci olarak grev yapmıştır. Afrika Ulusal Kongresi (ANC) adına başmüzakereci olarak görev yapan mevkidaşı Cyril Ramaphosa ile birlikte yrttg müzakereler sonrasında Güney Afrika'daki ırkçı apartheid rejim sona erdirilmiş ve 1994 yılında ülkedeki ilk zgr seçimlerin yapılması sağlanmıştır. Yapılan seçim sonrası yeni devlet başkanı seçilen Nelson Mandela kurduğu ilk hkmette Roelf Meyer'e Anayasal İlişkilerden Sorumlu Bakan olarak görev vermiştir. Roelf Meyer 2011-2014 yılları arasında Güney Afrika Savunma Değerlendirme Komitesine başkanlık yapmış, aynı zamanda aktif olan bazı barış süreçlerine dahil olarak Kuzey İrlanda, Sri Lanka, Ruanda, Burundi, Irak, Kosova, Bask Bölgesi, Guyana, Bolivya, Kenya, Madagaskar ve Güney Sudan'da çatışan taraflara danışmanlık yapmıştır.

Mark Muller QC

Mark Muller QC is a senior advocate at Doughty Street Chambers (London) and the Scottish Faculty of Advocates (Edinburgh). He specialises in public international law and human rights. He has many years' experience of advising on conflict resolution, mediation, ceasefire and power-sharing and first-hand experience of a number of conflict zones, including Afghanistan, Libya, Iraq and Syria. Since 2005 he is Senior Advisor to the Centre for Humanitarian Dialogue, Beyond Conflict and Inter Mediate. He is also a Harvard Law School Fellow and former Chair of the Bar Human Rights Committee and Head of Rule of Law for the Bar Council. He is the founder of Beyond Borders – a Scottish initiative dedicated to fostering peace and international understanding through cultural dialogue. He currently acts as Senior Mediation Expert for the Standby Team of Mediators of the UN Department of Political Affairs.

Mark Muller Londra merkezli Doughty Street Chambers Hukuk Bürosu'na ve Edinburg'daki İskoç Avukatlar Birliği'ne bağlı olarak çalışan tecrübeli bir hukukçudur. Uluslararası kamu hukuku ve insan hakları hukuku alanında uzman olan Muller, Afganistan, Libya, Irak ve Suriye gibi çeşitli çatışma alanlarında uzun seneler çatışma çözümü, arabuluculuk, çatışmasızlık ve iktidar paylaşımı konusunda danışmanlık hizmeti vermiştir. 2005'den bu yana İnsani Diyalog için Merkez (Centre for Humanitarian Dialogue), atışma tesi (Beyond Borders) ve Inter Mediate (Arabulucu) isimli kurumlara kıdemli danışmanlık yapmaktadır. Harvard Hukuk Fakültesi yesi olan Muller bir dönem İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu başkanlığı ve Barolar Konseyi Hukukun stnlğ Birimi başkanlığı görevlerini de yrtmştir. Kültürel diyalog yoluyla barışı ve uluslararası anlayışı teşvik etme amacıyla İskoçya'da kurulan Sınırlar tesi (Beyond Borders) isimli oluşumun kurucusu olan Muller halen BM Siyasal İlişkiler Birimi bünyesindeki Arabulucular Destek Ekibinde Kıdemli Arabuluculuk Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Giles Portman

Giles Portman is an experienced British and EU diplomat, having worked for the UK Foreign Office in Brussels, New York, Prague and as Deputy Head of Mission in Ankara; and for the EU's External Action Service as an Adviser to the High Representative, Head of Division for Turkey and Eastern Neighbourhood strategic communications adviser.

Giles Portman Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği bünyesinde faaliyet yürütmüş tecrübeli bir diplomattır. Birleşik Krallık Dışışleri Bakanlığı bünyesinde bakanlığın Brüksel, New York ve Prag büroları ile Ankara'daki Büyükelçilik Misyon ekibinde görev yapmıştır. Avrupa Birliği'nin Dış Faaliyet Servisi Yüksek temsilcisine danışman olarak hizmet etmiş, daha sonra Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Doğu Komşuluk Bölgeleri Birimi başkanlığına stratejik iletişim konusunda danışmanlık yapmıştır.

Jonathan Powell

Jonathan Powell is founder and CEO of Inter Mediate, an NGO devoted to conflict resolution working in the Middle East, Latin America, Africa and Asia. He was appointed as the UK Official Envoy to Libya by Prime Minister David Cameron in 2014. Jonathan was Chief of Staff to Tony Blair from 1995 to 2007, and from 1997 he was also Chief British Negotiator on Northern Ireland. From 1978 to 79 he was a broadcast journalist with the BBC and Granada TV, and from 1979 to 1994 a British Diplomat.

Ortadoğu, Latin Amerika ve Asya’da yaşanan çatışmaların çözümü üzerine çalışan ve devletten bağımsız arabuluculuk kurumu olan Birleşik Krallık merkezli Inter Mediate’in kurucusudur ve İcra Kurulu Başkanındır. 2014 yılında Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron tarafından Libya konusunda Özel Temsilci olarak atanmıştır. 1995-2007 yılları arasında Birleşik Krallık eski Başbakanı Tony Blair kabinesinde Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuş, 1997 yılından itibaren Kuzey İrlanda sorununun çözümü için yapılan görüşmelere Britanya adına başmüzakereci olarak katılmıştır. 1978-79 yılları arasında BBC ve Granada TV için gazeteci olarak çalışmış, 1979-1994 yılları arasında ise Britanya adına diplomatlık yapmıştır.

Sir Kieran Prendergast

Sir Kieran Prendergast served in the British Foreign Office, including in Cyprus, Turkey, Israel, the Netherlands, Kenya and New York. He was later head of the Foreign and Commonwealth Office dealing with Apartheid and Namibia. He is former UN Under-Secretary-General for Political Affairs. He was also Convenor of the Secretary General's Executive Committee on Peace and Security and engaged in peacemaking efforts in Afghanistan, Burundi, Cyprus, the DRC, East Timor, Guatemala, Iraq, the Middle East, Somalia and Sudan.

Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya ve ABD'de diplomat olarak çalışmıştır. Birleşik Krallık Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosu'nun (Foreign and Commonwealth Office) Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ve Namibya konularıyla ilgilenen birimine başkanlık etmiştir. Bir dönem BM Siyasal İlişkiler Biriminde Müsteşar olarak çalışmış, BM Genel Sekreteri'nin Barış ve Güvenlik konulu yönetim kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerde barış çabalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

Rajesh Rai was called to the Bar in 1993. His areas of expertise include Human Rights Law, Immigration and Asylum Law and Public Law. He is Founding Director of HIC, a community centred NGO based in Cameroon, and of Human Energy (Uganda) Ltd. He was previously Director of The Joint Council for the Welfare of Immigrants (JCWI). He lectures on a wide variety of legal issues, both for the Bar Human Rights Council and internationally in India, Africa, Asia and the USA.

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosu'na kaydolmuştur. İnsan Hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma Hakkı hukuku ile Kamu Hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Kamerun'daki HIC isimli sivil toplum örgütü ile Uganda'daki Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminerler ve dersler vermiştir.

Sir David Reddaway

Sir David Reddaway works as an adviser, board member and consultant in the private and university sectors. He is a Member of the Council of Goldsmiths' College, London University, and Clerk of the Goldsmiths' Company since January 2016. He previously served as British Ambassador to Turkey and to Ireland; High Commissioner to Canada; UK Special Representative for Afghanistan; and Charge d'Affaires in Iran, where he had first worked during the Iranian Revolution. He has also worked in Argentina, India and Spain. He was a Fellow at Harvard University and a volunteer teacher in Ethiopia. He read History at Cambridge and Persian at the School of Oriental and African Studies in London.

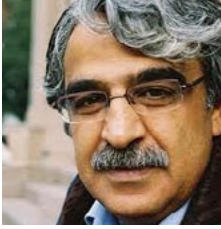
Halen çeşitli özel şirket ve üniversitelere danışman, yönetim kurulu üyesi ve konsültasyon uzmanı olarak hizmet etmektedir. 2016 yılının Ocak ayından bu yana Londra Üniversitesi bünyesindeki Goldsmith Koleji'nde Konsey üyesi ve Goldsmith şirketinde yönetici katip olarak görev yapmaya başlamıştır. Bir dönem Birleşik Krallık adına Türkiye ve İrlanda Cumhuriyeti Büyükelçisi olarak görev yapan Reddaway bu görevinden önce Birleşik Krallık adına Kanada'da Yüksek Misyon Temsilcisi, Afganistan'da Özel Temsilci, İran'da ise Diplomatik temsilci olarak görev yapmıştır. Bu görevlerinin yanı sıra İspanya, Arjantin, ve Hindistan'da diplomatik görevler üstlenmiştir. Harvard Üniversitesi mezunlar grubu mensubu olan Reddaway Etiyopya'da da gönüllü olarak öğretmenlik yapmıştır. Cambridge Üniversitesi'nde Tarih, Londra'daki Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu'nda (School of Oriental and African Studies – SOAS) ise Farsça üzerine eğitim görmüştür.

Prof Naomi Roht-Arriaza

Professor Naomi Roht-Arriaza is Distinguished Professor of Law at, San Francisco, USA. She is an expert on transitional justice, human rights violations, international criminal law and global environmental issues, and has authored several works on these issues.

Prof. Naomi Roht-Arriaza Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco Şehrindeki UC Hastings College of the Law isimli Hukuk okulunda öğretim yesi olarak grev yapmaktadır. Geiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel evre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof Dr Mithat Sancar

Professor Dr Mithat Sancar was formerly Professor of Law at the University of Ankara, Turkey. He is an expert on constitutional citizenship and transitional justice. He has written extensively on international human rights law and constitutional issues. He is a member of the former Wise Persons Commission in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan. In Turkey's 2015 general election he was elected as an MP for Mardin Province.

Uzun yıllar Ankara niversitesi'nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof.Dr. Sancar'ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Sancar, Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. 2015 yılında HDP'nin Mardin milletvekili olarak meclise girmiştir.

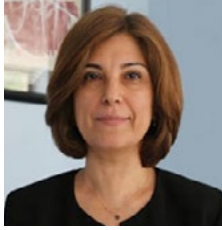

Catherine Woollard

Catherine Woollard is an independent consultant based in Brussels. Previously she served as the Director of the Brussels Office of Independent Diplomat, and from 2008 to 2014 she was the Executive Director of the European Peacebuilding Liaison Office (EPLO) – a Brussels-based network of not-for-profit organisations working on conflict prevention and peacebuilding. She previously held the positions of Director of Policy, Communications and Comparative Learning at Conciliation Resources, Senior Programme Coordinator (South East Europe/CIS/Turkey) at Transparency International and Europe/Central Asia Programme Coordinator at Minority Rights Group International. She has also worked as a consultant advising governments on anti-corruption and governance reform, as a lecturer in political science, teaching and researching on the EU and international politics, and for the UK civil service.

Catherine Woollard Brüksel’de yaşayan ve bağımsız olarak çalışan bir konsültasyon uzmanıdır. Geçmişte Bağımsız Diplomatlar Grubu’nun Brüksel Ofis Direktörü olarak çalışan Woollard 2008-2014 yılları arasında çatışmanın önlenmesi ve barışın inşası üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu bir ağ olan Avrupa Barış İnşası İrtibat Bürosu’nun direktörü olarak görev yapmıştır. Conciliation Resources’da Siyaset, İletişim ve Karşılaştırmalı Öğrenme Birimi Direktörü, Transparency International’da Güneydoğu Avrupa ve Türkiye Kıdemli Program Koordinatörü, Minority Rights Group’da Avrupa ve Orta Asya Program Koordinatörü olarak görev yapmıştır. Hükümetlere yolsuzluk konusunda danışmanlık hizmeti vermiş, akademisyen olarak Birleşik Krallık’taki kamu kurumu çalışanlarına siyaset bilimi, AB üzerine eğitim ve araştırma ve uluslararası politika alanlarında dersler vermiştir.

Prof Dr Sevtap Yokuş

Professor Dr Sevtap Yokuş is a Professor of Law at the University of Kemerburgaz, Istanbul, Turkey. She holds a PhD in Public Law from the Faculty of Law, Istanbul University, awarded in 1995 for her thesis which assessed the state of emergency regime in Turkey with reference to the European Convention on Human Rights. She is a widely published expert in the areas of Constitutional Law and Human Rights and has multiple years' experience of working as a university lecturer at undergraduate, postgraduate and doctoral level. She also has experience of working as a lawyer in the European Court of Human Rights. Since 2009 she has been contributing to the ongoing work to prepare a new constitution in Turkey.

Halen İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doktora Programı bünyesinde başladığı doktorasını "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimine Etkisi" başlıklı tezle 1995 yılında tamamlamıştır. Akademik görevi sırasında lisans, yüksek lisans ve doktora aşamasında dersler veren Prof. Yokuş özellikle Anayasa Hukuku ve İnsan hakları Hukuk alanında uzmanlaşmıştır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda pratik avukatlık deneyimi de bulunmaktadır. 2009 yılından bu yana Türkiye çapında gerçekleşen yeni Anayasa çalışmalarına dair toplantılara katılmış, bu konuda hazırlanan taslak ve raporlara katkıda bulunmuştur.

Democratic
Progress
Institute

11 Guilford Street

London WC1N 1DH

United Kingdom

+44 (0) 207 405 3835

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

Twitter: @DPI_UK